

ΠΟΜΠΗΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Χρήστος Παπαδάκης

A.M. I2013149

Επόπτης Καθηγητής: Ηλίας Σβέρκος

27/8/2018

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
I. Η ανοδική πορεία του Πομπήιου στην εξουσία.....	3
I.1. Η αναγνώριση του Πομπήιου από τον Σύλλα και η συνεργασία μεταξύ τους.	6
I.2. Ο Πομπήιος εναντίον Λέπιδου και Σεργώριου.....	11
I.3. Επιστροφή στην Ιταλία, Καταστολή της επανάστασης των δούλων, Ανάληψη του αξιώματος του Υπάτου.....	13
I.4. Έξαρση της πειρατείας στη Μεσόγειο.	14
II. Ο Πομπήιος αναλαμβάνει τις επαρχίες της Ασίας που έως τότε κατείχε ο Λούκουλλος.	18
II.1. Ο Πομπήιος στρέφεται εναντίον του Μιθριδάτη, έρχεται σε επαφή με τον Τιγράνη και επεκτείνει την Ρωμαϊκή κυριαρχία ως τα βάθη της Ανατολής.....	18
II.2. Επιστροφή στην Ιταλία μετά την επιτυχημένη εκστρατεία του στην Ανατολή. ..	23
III. Ο Καίσαρας εμπλέκεται στην πολιτική σκακιέρα και συνεργάζεται με τον Πομπήιο.25	
III.1. Ο Καίσαρας συνεργάζεται με Πομπήιο και Κράσσο και συγκροτούν την πρώτη τριανδρία.	28
III.2. Διάσπαση της τριανδρίας μετά τον θάνατο του Κράσσου.....	29
III.3. Αναταραχή στα πολιτικά πράγματα εξαιτίας της ρήξης Πομπήιου και Καίσαρα.	31
IV. Ο Καίσαρας στρέφεται εναντίον της Ρώμης και ξεσπά ο εμφύλιος πόλεμος.....	34
IV.1. Ο εμφύλιος μεταφέρεται στον Ελλαδικό χώρο.....	42
IV.2. Πρώτη σύγκρουση Πομπήιου και Καίσαρα στην περιοχή του Δυρραχίου.....	51
IV.3. Ο Καίσαρας εν τέλει χάνει στην μάχη του Δυρραχίου.	56
IV.4. Πομπήιος και Καίσαρας κατευθύνονται στην Θεσσαλία.	63
IV.5. Η μάχη στα Φάρσαλα.	65
IV.6. Ο στρατός του Πομπήιου ηττείται και ο ίδιος εγκαταλείπει την μάχη.....	68
IV.7. Ο Πομπήιος κατευθύνεται στην Αίγυπτο όπου βρίσκει τραγικό θάνατο.....	72
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	80

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση της ζωής και του έργου του Γνάιου Πομπήιου Μέγα. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την παρούσα μελέτη είναι: I) Τμήμα από το έργο του Αππιανού *Ρωμαϊκοί εμφύλιοι Β'*. II) Το έργο του Γάιου Ιουλίου Καίσαρα *De Bello Civili*. III) Το έργο του Πλουτάρχου *Πομπήιος*, της σειράς *Βίοι Παράλληλοι*. IV) Η βιογραφία του Ιουλίου Καίσαρα στο έργο του Σουητώνιου *Divus Iulius*¹.

Η εργασία παρουσιάζει την ακόλουθη δομή: Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για το ξεκίνημα του νεαρού Πομπήιου ο οποίος ακολουθώντας τα βήματα του πατέρα του, γίνεται ένας άξιος στρατιωτικός κερδίζοντας συχνά την εύνοια σημαντικών ανδρών της εποχής. Στην συνέχεια γίνεται αναφορά στην συνεργασία του με τον Σύλλα, στην επιτυχημένη εκστρατεία του στην Λιβύη, στην σύγκρουσή του με τον Λέπιδο και τον Σεργώριο στην εντός των Άλπεων Γαλατία και στην Ιβηρία αντίστοιχα. Επιπλέον, περιγράφεται, η συμβολή του κατά την επιστροφή του στην Ιταλία ώστε στην καταστολή της επανάστασης των δούλων, η εκλογή του στο αξίωμα του υπάτου και ο ρόλος του στην εξάλειψη της πειρατείας στη Μεσόγειο. Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται αρχικά στη δράση του ρωμαίου στρατηγού στις επαρχίες της Ασίας, ήτοι στις επιτυχημένες εκστρατείες του κατά των τοπικών βασιλέων, που οδήγησαν στην επέκταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στην περιοχή. Εδώ σχολιάζονται επίσης η επιστροφή του στην Ιταλία και η τέλεση του θριάμβου καθώς και οι κινήσεις στις οποίες προέβη προκειμένου να λάβει μέρος στις εκλογές για την ανάδειξη υπάτου. Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η εμπλοκή του Καίσαρα στην

¹ Για την κατανόηση των έργων χρησιμοποιήθηκαν οι ακόλουθες μεταφράσεις: Αππιανός, *Ρωμαϊκά Ν Ρωμαϊκοί εμφύλιοι Β'1-62*, Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «Οι Έλληνες» (εκδ. Κάκτος) τόμ. VIII, Αθήνα 2007, τόμος IX, Αθήνα 2008. Κ. Καλογεράς, *Γαϊού Ιουλίου Καίσαρος, Απομνημονεύματα περί του Εμφυλίου Πολέμου (Commentarii de bello civili)* [εκδ. Παπαδήμα], Αθήνα 1977. Α. Ι. Πουρνάρας, *Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι, Άπαντα Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων* (εκδ. Πάπυρος) τόμ. VI, Αθήνα ***. Ν. Πετρόχειλος, *Σουητώνιος. Οι Βίοι των Καισάρων, Λατίνοι Ιστορικοί*, τόμ. Α' (MIET), Αθήνα 2011.

πολιτική και η συνεργασία του με τον Πομπήιο και τον Κράσσο, γνωστή ως η πρώτη τριανδρία. Ειδική αναφορά γίνεται στη δράση του σχηματισμού αυτού και στη διάσπαση των μελών του. Θέμα του τέταρτου και τελευταίου κεφαλαίου είναι ο εμφύλιος πόλεμος ήτοι η σύγκρουση του Πομπήιου με τον Καίσαρα, η αποχώρηση του πρώτου στον ελλαδικό χώρο και η οριστική μάχη στη Φάρσαλο.

I. Η ανοδική πορεία του Πομπήιου στην εξουσία.

Ο Γναίος Πομπήιος Μέγας (Gnaeus Pompeius Magnus) ήδη από νεαρή ηλικία συμμετείχε στις πολεμικές επιχειρήσεις του πατέρα του, του σκληρού και πολεμοχαρή στρατηγού Στράβωνα (Gnaeus Pompeius Strabo)². Εν αντιθέσει βέβαια με τον πατέρα του ο Πομπήιος ήταν πολύ αρεστός στον ρωμαϊκό λαό γιατί διατελούσε ένα φρόνιμο τρόπο ζωής, ήταν πολύ ικανός στις πολεμικές επιχειρήσεις, διέθετε μεγάλη ικανότητα στα λόγια και ήταν ειλικρινής χαρακτήρας. Επίσης ποτέ άλλοτε Ρωμαίος αξιωματούχος δεν έτυχε τέτοιας εύνοιας από τον ρωμαϊκό λαό, την οποία μάλιστα απέκτησε σε ιδιαίτερα νεαρή ηλικία και την διατήρησε ακόμα και μετά τον θάνατό του. Σε νεαρή ηλικία λοιπόν συμμετείχε στην εκστρατεία που έκανε ο πατέρας του κατά του Κίννα (Lucius Cornelius Cinna) το 89 π.Χ.. Κατά την διάρκεια της εκστρατείας ο σύντροφός του Πομπήιου Λεύκιος Τερέντιος (Lucius Terentius) με τον οποίο μοιραζόταν τη ίδια σκηνή χρηματίστηκε από τον Κίννα ώστε να σκοτώσει τον Πομπήιο και τον Στράβωνα. Για καλή τους τύχη όμως ο Πομπήιος ανακάλυψε την συνομωσία που είχε γίνει εις βάρος τους και πήρε τα απαραίτητα μέτρα, τοποθέτησε φρουρά έξω από την σκηνή του πατέρα του και περίμενε. Μόλις έφτασε η ώρα ο Τερέντιος διαπέρασε με μανία το κενό στρώμα του Πομπήιου με το σπαθί του νομίζοντας πως κοιμόταν εκεί και ταυτοχρόνως ξεσπάει στο στρατόπεδο μεγάλη αναταραχή. Μετα από αυτό πολλοί στρατιώτες πήραν τα όπλα τους με σκοπό να τους εγκαταλείψουν. Τότε φοβούμενος για τη ζωή του ο Στράβων παρέμεινε στην σκηνή του, ενώ ο Πομπήιος έτρεχε και παρακαλούσε τους στρατιώτες να μην εγκαταλείψουν τον πατέρα του. Έφτασε μάλιστα στο σημείο να πέσει κατά γης μπροστά στην είσοδο της κατασκήνωσης

² Για τον πατέρα του Πομπήιου Γναίο Πομπήιο Στράβωνα βλ. Saeger 1979, 20-24, Hillmann 1996, 81-89 (με βιβλιογραφία), Keaveney 2005, 61-62.

προκαλώντας τους στρατιώτες, πως αν θέλουν να αποχωρήσουν θα πρέπει να περάσουν από πάνω του. Με αυτή την παράτολμη μεν έξυπνη και επιτυχημένη δε κίνηση ο Πομπήιος προκάλεσε ντροπή στους στρατιώτες και κατάφερε να μεταπείσει τους περισσότερους πλην οκτακοσίων³.

Έτσι λοιπόν από νεαρή ηλικία ο Πομπήιος απέκτησε την ικανότητα να εντυπωσιάζει επιφανείς προσωπικότητες⁴. Μετά τον θάνατο του πατέρα του το 87 π.Χ. δικαιώθηκε σε μια δίκη στην οποία κατηγορούνταν αδίκως για κλοπή δημοσίου χρήματος και κατοχή λείας από παλαιότερη πολιορκία που είχε πραγματοποιήσει ο πατέρας του. Η πυγμή του και η ικανότητα που επέδειξε στην προκειμένη περίπτωση προκάλεσαν την εντύπωση του στρατηγού Αντιστίου που ήταν προέδρος σε εκείνη την δίκη και θέλησε να τον παντρεύσει με την κόρη του Αντιστία. Ο Πομπήιος δέχθηκε την πρόταση του και αφού αρραβωνιάστηκε μυστικά την Αντιστία μόλις αθώωθηκε από το δικαστήριο παντρεύτηκαν⁵.

Μετά από λίγο διάστημα αποφάσισε να πάει στο στρατόπεδο του Κίννα για να λογαριαστεί μαζί του. Ωστόσο, στο δρόμο φοβήθηκε μην τον συκοφαντήσουν και κατηγορηθεί πάλι αδίκως και όταν έφτασε εκεί αποφασίζει να απομακρυνθεί κρυφά. Έτσι ενώ ο νεαρός Πομπήιος δεν φαινόταν πουθενά στο στρατόπεδο διαδόθηκε η φήμη πως ο Κίννας τελικά τον σκότωσε, με αποτέλεσμα όσοι στρατιώτες ήταν δυσареστημένοι και τον εχθρεύονταν κινήθηκαν εναντίον του. Και ενώ ο Κίννας προσπαθούσε να απομακρυνθεί από το στρατόπεδό του, τον προφτάνει ένας λοχαγός και ενώ ετοιμάζεται να τον μαχαιρώσει, εκείνος για να τον λυπηθεί και να του χαρίσει την ζωή του προσφέρει ως αντάλλαγμα την πολύτιμη σφραγίδα του. Τότε ο Λοχαγός του λέει με βροντερή φωνή: *Ἄλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον*, και αμέσως μετά τον σκοτώνει. Έτσι λοιπόν πέθανε ο Κίννας τον οποίο διαδέχθηκε ο ακόμα πιο τυραννικός Κάρβων (Carbo), εναντίον του οποίου κινήθηκε στην συνέχεια ο Σύλλας (Lucius Cornelius Sulla)⁶.

³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 1-3. Για τα γεγονότα αυτά βλ. Seager 1979, 4. Hillman 1996, 81-89.

⁴ Για τα πρώτα χρόνια της ζωής του Πομπήιου βλ. Keaveney 1982, 119-139.

⁵ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 4.

⁶ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 5.

Ο Πομπήιος βλέποντας την δημοτικότητα του Σύλλα αποφάσισε να τον επισκεφθεί, ωστόσο ήθελε να εμφανισθεί σε αυτόν ως ισχυρός σύμμαχος. Για το λόγο αυτό αποφάσισε να ξεσηκώσει όσους περισσότερους μπορεί εναντίον του Κάρβωνος⁷. Ο Πομπήιος τότε ήταν είκοσι τριών χρονών και χωρίς να έχει εκλεχθεί στρατηγός από κανέναν παίρνει το αξίωμα από μόνος του. Συγκεκριμένα έστησε μια μεγάλη εξέδρα μέσα στην πόλη Αύξιμο και διέταξε να απομακρυνθούν οι δυο αδελφοί Ουεντίδιοι που διοικούσαν την πόλη αυτή υπέρ των συμφερόντων του Κάρβωνος⁸. Έπειτα στρατολόγησε όσους περισσότερους στρατιώτες μπορούσε, και άρχισε να κάνει το ίδιο και στις τριγύρω πόλεις. Έτσι μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να σχηματίσει τρία πλήρη τάγματα εφοδιασμένα με τα απαραίτητα τρόφιμα, μεταφορικά μέσα και οτιδήποτε άλλο απαραίτητο εξοπλισμό. Μόλις τελείωσε την προετοιμασία του αναχώρησε για τον Σύλλα. Από όπου περνούσε, χτυπούσε τους συμμάχους του Κάρβωνος προσπαθώντας να αποσπάσει όσα περισσότερα εδάφη του ανήκαν⁹.

Κατά την προέλαση του Πομπήιου κινήθηκαν εναντίον του τρεις στρατηγοί, ο Καρίνας (C. Carrinas), ο Κλοΐλιος (T. Cluidius) και ο Βρούτος (L. Iunius Brutus). Ο πρώτος με του οποίου τον στρατό αναμετρήθηκε ήταν ο Βρούτος, τον οποίο κέρδισε σχεδόν αναίμακτα¹⁰. Μετά από αυτό οι στρατηγοί ήρθαν σε αντιγνωμία και εγκατέλειψαν την προσπάθειά τους να ανακόψουν την πορεία του Πομπήιου. Λόγω αυτής της νίκης όλο και περισσότερες πόλεις προσχωρούσαν σε αυτόν. Στη συνέχεια εναντίον του κινήθηκε ο ύπατος Σκιπίων Μέτελλος (Scipio Metellus). Πριν ωστόσο γίνει κάποια συμπλοκή, οι άνδρες του τελευταίου συμφιλιώθηκαν με τους Πομπηιανούς στρατιώτες και έτσι ο Σκιπίων αναγκάστηκε να φύγει. Μια ύστατη προσπάθειά για να ανακοπεί η πορεία του Πομπήιου πραγματοποιήθηκε από τον Κάρβωνα, ο οποίος έστειλε εναντίον του πολυάριθμα τάγματα ιππικού. Αυτός όμως με δεξιότητα τους οδήγησε σε τόπους ακατάλληλους για ιππασία και κατάφερε εν τέλει να τους κάνει να παραδοθούν¹¹.

⁷ Βλ. σχετικά και De Wet 1981, 118-122.

⁸ Βλ. σχετικά και Keaveney 1982, 117-118.

⁹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 6. Για τα σχετικά με το τέλος του Κάρβωνος γεγονότα βλ. De Wet 1981, 121-122.

¹⁰ Βλ. σχετικά De Wet 1981, Keaveney 1982, 118.

¹¹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 7.

I.1. Η αναγνώριση του Πομπήιου από τον Σύλλα και η συνεργασία μεταξύ τους.

Ο Σύλλας, όταν έμαθε τις επιθέσεις που δεχόταν ο Πομπήιος, έτρεξε προς βοήθειά του. Ο Πομπήιος θέλοντας να τον εντυπωσιάσει διατάσσει τα στρατεύματά του να παραταχθούν με απόλυτη τάξη και να περιμένουν. Φθάνοντας λοιπόν ο Σύλλας εκεί και βλέποντας το περίλαμπρο και καλά οργανωμένο στράτευμα του Πομπήιου κατεβαίνει περιχαρής από το άλογό του. Ο Πομπήιος τον χαιρέτησε προσφωνώντας τον *imperator* (*αυτοκράτωρ*), προσφώνηση την οποία ανταπέδωσε σ' αυτόν και ο ρωμαίος δικτάτωρ. Αυτή ήταν μια πολλή μεγάλη τιμή που κανένας άλλος δεν είχε λάβει μέχρι τότε από τον Σύλλα. Ωστόσο, η συμπάθεια των δύο ανδρών δεν τελειώνει εδώ. Αργότερα ο ίδιος ο Σύλλας πρότεινε στον Πομπήιο να αναλάβει την Κελτική η οποία ανήκε στην διοίκηση του Σκιπίωνα Μέτελλου. Ωστόσο, αυτός, δείχνοντας την καλή του διαγωγή του, αρνήθηκε με το αιτιολογικό ότι ποτέ δε θα μπορούσε να στερήσει την στρατηγεία από έναν μεγαλύτερο και αξιότερο άνθρωπο, εκτός κι αν ο ίδιος ο Μέτελλος του ζητούσε κάτι τέτοιο, πράγμα που τελικά έγινε¹².

Όμως και στις μετέπειτα επιτυχίες του ο Σύλλας δεν ξέχασε τον Πομπήιο. Όταν π.χ. έγινε κύριος όλης της Ιταλίας και αναγορεύθηκε δικτάτωρ θέλησε να ανταμείψει πλουσιοπάροχα όσους στρατηγούς τον στήριξαν. Έτσι θέλοντας να συνδεθεί ακόμα περισσότερο με τον Πομπήιο, για τον οποίο έτρεφε μεγάλη συμπάθεια και σεβασμό, αποφάσισε να δώσει σ' αυτό ως σύζυγο την κόρη της γυναίκας του Καικιλίας Μέτελλας (*Caecilia Metella*) Αιμιλία, η οποία τότε εκτός του ότι ήταν παντρεμένη ήταν και έγκυος. Με αυτή την πρωτοβουλία παραμερίστηκε η Αντιστία της οποίας παρεμπιπτόντως ο πατέρας είχε φονευθεί μέσα στο βουλευτήριο επειδή κρίθηκε ότι ανήκε στο στρατόπεδο του Σύλλα λόγω της συγγενείας του με τον Πομπήιο. Δυστυχώς ο γάμος αυτός μόνο δυστυχία έφερε: η μητέρα της Αντιστίας αυτοκτόνησε και η Αιμιλία πέθανε κατά την διάρκεια του τοκετού¹³.

¹² Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 8.

¹³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 9. Keaveney 2005, 161. Βλ. σχετικά και Saeger 1979, 28.

Ύστερα από αυτά δίνεται διαταγή στον Πομπήιο να καταστείλει την εξέγερση που είχε υποκινήσει εναντίον του Σύλλα στη Σικελία ο Περπέννας¹⁴. Εκεί άρχισαν να συρρέουν και άλλα πρόσωπα που ήταν εναντίον του Σύλλα καθώς και όσοι είχαν γλυτώσει από τις προγραφές μεταξύ των οποίων ο Κάρβων (αυτός περιέπλεε με τις ναυτικές του δυνάμεις την Ιταλία) και ο πεθερός του Κίννα Δομίτιος Αινόβαρβος, ο οποίος δρούσε απέναντι στα παράλια της Λιβύης¹⁵. Έτσι ξεκίνησε ο Πομπήιος για την Σικελία με έναν πολύ μεγάλο στρατό. Φθάνοντας εκεί ο Περπέννας είχε εγκαταλείψει την νήσο κάνοντας εύκολη την κατάληψη των Σικελικών πόλεων. Σε όλες τις πόλεις ο Πομπήιος φέρθηκε με επιείκεια εκτός από τους Μαμερτίους της Μεσσήνης οι οποίοι αρνήθηκαν στην επίσημη τελετή να αναγνωρίσουν την αξία του και για να τους επιπλήξει τους είπε: *Ού παύσεσθε ήμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες;* Η αλήθεια είναι πως ο Πομπήιος ήταν υποχρεωμένος να εξοντώνει τους εχθρούς του Σύλλα είτε φανερούς είτε μυστικούς. Πράγματι σε κάποιους από αυτούς συμπεριφέρθηκε με σκληρότητα, όπως π.χ. στην περίπτωση του Κάρβωνα ή του Κόιντου Ουαλέριου (Quintus Valerius), αλλά σε άλλους φέρθηκε ήπια όπως στην περίπτωση του δημαγωγού Σθένωνα που αφού παραδέχθηκε πως είχε ξεσηκώσει το πλήθος εναντίον του Σύλλα αφέθηκε ελεύθερος και αυτός και οι άνδρες που τον ακολουθούσαν¹⁶.

Όταν ο Πομπήιος κατέλαβε τη Σικελία, η Σύγκλητος και ο Σύλλας του ανέθεσαν να μεταβεί στην Λιβύη για να πολεμήσει τον Γναίο Δομίτιο Αινόβαρβο (82/81 π.Χ.)¹⁷. Ο τελευταίος είχε συγκεντρώσει πολύ στρατό, με αποτέλεσμα ο Πομπήιος να κάνει μια τεράστια προσπάθεια προκειμένου ώστε και αυτός να συγκεντρώσει όσο το δυνατόν περισσότερο στρατό μπορεί. Αφού τοποθέτησε ως διοικητή της Σικελίας τον άνδρα της αδερφής του Μέμμιο (C. Memmius), αναχώρησε με εκατόν είκοσι πολεμικά πλοία και οκτακόσια φορτηγά εξοπλισμένα με πάσης φύσεως αγαθά που ήταν απαραίτητα για την διεξαγωγή

¹⁴ Ο Περπέννας είναι αυτός που αργότερα θα δολοφονήσει τον Σερτώριο και που στην συνέχεια θα εκτελεστεί από τον Πομπήιο.

¹⁵ Οι προγραφές του Σύλλα, ήταν η εξόντωση των πολιτικών αντιπάλων χωρίς κάποια δίκη αλλά με την ανάρτηση καταλόγων με τα ονόματά των μελλοθάντων. Σε ένα δημόσιο λόγο ο Σύλλας υποστήριξε πως στις προγραφές περιλάμβανε όσους μπορούσε να θυμηθεί και όσους ξέχναγε θα τους θανάτωνε στο μέλλον. Ακόμα ο Σύλλας στέρησε τα πολιτικά δικαιώματα στους γιους και εγγονούς των προγεγραμμένων και κατάσχεσε τις περιουσίες τους.

¹⁶ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 10. Βλ. σχετικά και Seager 1979, 27.

¹⁷ Για τα γεγονότα βλ. Seager 1979, 27 και Hillman 1997, 94-106.

ενός πολέμου. Μερικά από τα πλοία κατέπλευσαν στην Ιτύκη και άλλα στην Καρχηδόνα. Ο Δομίτιος με το στράτευμά του είχε παραταχθεί πίσω από μια απότομη χαράδρα. Λόγω ωστόσο του κακού καιρού εκείνης της ημέρας πίστεψε πως δεν θα διεξαγόταν μάχη και διέταξε να αποσυρθούν. Ο Πομπήιος όμως φάνηκε πολύ θαρραλέος και –παρά τις δύσκολες καιρικές συνθήκες- οδήγησε το στρατό του στην μάχη, κάτι που όπως φάνηκε λειτούργησε υπέρ τους καθώς οι εχθροί προσπάθησαν άτακτοι και πανικοβλημένοι να αμυνθούν.

Σε αυτή τη μάχη λέγεται ότι από τους είκοσι χιλιάδες εχθρούς κατάφεραν να γλυτώσουν οι τρεις, οι οποίοι και ταμπουρώθηκαν στο στρατόπεδό τους μαζί με τον Δομίτιο. Τότε ο Πομπήιος αποφασισμένος να κερδίσει, δίνει εντολή και εμπυχώνει τους άνδρες του για το τελευταίο χτύπημα αυτό που θα τους έφερνε την οριστική νίκη. Έτσι κυριεύσαν το εχθρικό στρατόπεδο και σκότωσαν τον Δομίτιο. Στη συνέχεια άλλες πόλεις υποτάχθηκαν οικειοθελώς και άλλες κατακτήθηκαν. Ο βασιλιάς Ιάρβας, που είχε συμμαχήσει με τον Δομίτιο, έχασε την εξουσία του, η οποία παραχωρήθηκε στον Ιάμψα¹⁸. Ο Πομπήιος ωστόσο δεν σταμάτησε εκεί, αλλά προχώρησε βαθιά στην ενδοχώρα κάνοντας με αυτό τον τρόπο αισθητή τη δυναμική παρουσία των Ρωμαίων που οι ντόπιοι για χρόνια είχαν ξεχάσει.

Έτσι ο Πομπήιος στην ηλικία των είκοσι τεσσάρων κατάφερε να υποτάξει ολόκληρη την Λιβύη και να εδραιώσει εκεί ξανά την Ρωμαϊκή εξουσία¹⁹. Επιστρέφοντας από την Λιβύη και φθάνοντας στην Ιτύκη λαμβάνει γραπτή διαταγή του Σύλλα με την οποία τον προστάζει να διαλύσει το στράτευμά του και να περιμένει μόνο με ένα τάγμα τον στρατηγό που θα τον αντικαταστήσει, μια καθόλου τιμητική διαταγή για έναν άνθρωπο με τέτοιες στρατιωτικές επιτυχίες. Ο Πομπήιος ωστόσο δέχθηκε τη διαταγή χωρίς να παραπονεθεί σε αντίθεση με τους στρατιώτες του που λίγο έλειψε να στασιάσουν εναντίον του Σύλλα. Και θα το έκαναν αν ο Πομπήιος δεν τους απειλούσε πως θα βάλει τέλος στην ζωή του, αν αποφάσιζαν να πράξουν κάτι τέτοιο. Έτσι κατάφερε να προχωρήσει στην Ρώμη για να συναντήσει τον Σύλλα²⁰. Αυτός με την σειρά του παρόλο που είχε ακούσει ψευδείς φήμες πως τάχα ο Πομπήιος στασίασε και είχε οργισθεί μαζί του, μόλις έμαθε πως τίποτα

¹⁸ Seager 1979, 27.

¹⁹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 11, 12.

²⁰ Για τα γεγονότα αυτά βλ. Hillman 1997, 94-106.

από αυτά δεν ίσχυε και βλέποντας την τεράστια προσέλευση του κόσμου για να τον υποδεχθούν έτρεξε και αυτός να κάνει το ίδιο ως ύπατος. Κατά τη συνάντησή του μάλιστα τον προσεφώνησε Μέγα, εξαιτίας της τεράστιας επιτυχίας του στη Λιβύη. Αν και το προσωνύμιο Μέγας του είχε ήδη δοθεί από το στρατό στη Λιβύη, ο τίτλος επικυρώθηκε από τον Σύλλα και από εκεί και μετά καθιερώνεται ως επίσημη προσφώνηση²¹.

Παρά τον ιδιαίτερο τιμητικό χαρακτήρα της επίκλησης Μέγας, ο Πομπήιος δεν περιορίσθηκε σ' αυτόν, αλλά επιθυμούσε να τελέσει θρίαμβο²². Η βούλησή του αυτή απορρίφθηκε από το Σύλλα, καθώς του δικαιώματος του θριάμβου τύγχαναν μόνον ύπατοι (consules) και στρατηγοί (praetores). Ως παράδειγμα έφερε την περίπτωση του Σκιπίωνα, ο οποίος αν και πρώτος είχε καταλάβει τους Καρχηδονίους στην Ιβηρία επειδή δεν ήταν ούτε υπατος ούτε στρατηγός δεν ζήτησε να τελέσει θρίαμβο. Ακόμα του υπενθύμισε πως αν τελούσε ένας νεαρός άνδρας, όπως ήταν ο Πομπήιος, θρίαμβο, ο οποίος ήταν ακόμα μέλος της συγκλήτου, αυτό θα προκαλούσε την αντίδραση και ίσως το μίσος της πολιτείας εναντίον τους. Με τέτοια επιχειρήματα ο Σύλλας προσπαθούσε να ανακόψει τις φιλοδοξίες του Πομπήιου. Εκείνος όμως βλέποντας πόση επιρροή είχε στον πληθυσμό και πόσο είχε αναδειχθεί, απάντησε με προκλητικό τρόπο στον Σύλλα πως οι περισσότεροι άνθρωποι προσκυνούν τον ήλιο που ανατέλλει και όχι αυτόν που δύει, θέλοντας με αυτήν την μεταφορικής έννοιας φράση να του υπενθυμίσει πως αυτός είναι ένα ανερχόμενο και πολλά υποσχόμενο δημόσιο πρόσωπο ενώ η εξουσία του Σύλλα έχει αρχίσει να φθείρεται²³.

Ο Σύλλας βλέποντας την θετική αντίδραση των παρευρισκόμενων που άκουσαν την συζήτησή τους, ζήτησε να του επαναλάβουν αυτό που του είπε και

²¹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 13. Βλ. σχετικά και Saeger 1979, 28.

²² Δημόσια πανηγυρική τελετή που πραγματοποιούσαν οι νικητές Στρατηγοί στην αρχαία Ρώμη. Ο θρίαμβος οργανωνόταν μόνο ύστερα από αίτηση του Στρατηγού-Δικτάτορα, Υπατου, Ανθύπατου ή Πραίτορα και με άδεια της Συγκλήτου. Περιλάμβανε μια μεγάλη πομπή, η οποία, με αφετηρία το Πεδίο του Άρεως, κατευθυνόταν στο Καπιτώλιο, όπου ο νικητής θυσίαζε στον Δία λευκούς ταύρους και απέθετε στα γόνατα του αγάλματος του θεού το χρυσό του στεφάνι. Το έθιμο του θριάμβου αναγόταν, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, στην εποχή του Ρωμύλου, ο οποίος πρώτος είχε τελέσει θριαμβική πομπή για να καταθέσει στον Δία, ως αφιερώματα τα όπλα του ηττημένου Άκρωνα, Βασιλιά των Κεννητών. Από τους περίπου 350 ρωμαϊκούς θριάμβους που έχουν καταγραφεί, κυρίως στην Acta triumphorum Capitolina και στην Tabula triumphorum Barberina, οι πιο μεγαλοπρεπείς ήταν αυτοί του Σύλλα, του Πομπήιου, του Αιμίλιου Παύλου και του Τίτου.

²³ Για τα γεγονότα αυτά βλ. Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 14.

λέγεται πως χάρηκε τόσο από το θάρρος που επέδειξε ο Πομπήιος που φώναζε δυνατά: *Θριαμβεύσάτω*. Λέγεται ακόμα πως ο Πομπήιος ήθελε να κάνει τόσο εντυπωσιακή είσοδο που σκόπευε το άρμα του να σέρνουν τέσσερις ελέφαντες που είχε φέρει από την Λιβύη. Για την επίτευξη ωστόσο αυτής της αξίωσης θα έπρεπε να γκρεμισθεί η πύλη της πόλης, πράγμα που την καθιστούσε ανεδαφική. Παρόλη την φιλοδοξία του όμως ο Πομπήιος δεν ήθελε να δημιουργήσει προβλήματα στον λαό. Για αυτό και προσπάθησε να περιορίσει την βίαιη συμπεριφορά των στρατιωτών του ώστε να μην δημιουργηθούν αναταραχές. Αυτή την φιλολαϊκή συμπεριφορά του Πομπήιου πολλοί εκτίμησαν, μεταξύ των οποίων και ο Σερουίλιος, ένας επιφανής άνδρας που προηγουμένως διαφωνούσε με τον θρίαμβό του και τώρα είχε αλλάξει γνώμη λέγοντας: *νῦν ἔφη τὸν Πομπήϊον ὀρᾶν καὶ μέγαν ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριάμβου*²⁴. Ωστόσο ο Πομπήιος παρόλο που μπορούσε πρώτα να γίνει μέλος της βουλής, προτίμησε να κάνει κάτι εξαιρετικά απίθανο, να τελέσει θρίαμβό ενώ δεν ήταν καν μέλος της.

Παρά τη δυσαρέσκειά του, ο Σύλλας βλέποντας την ταχύτατη ανέλιξη του Πομπήιου δεν μπορούσε να τον εμποδίσει φοβούμενος την αντίδραση του λαού που τόσο συμπαθούσε τον νεαρό άνδρα. Όταν όμως ο Πομπήιος παρά την θέληση του Σύλλα υποστήριξε φανερά τον Μάρκο Αιμίλιο Λέπιδο (Marcus Aemilius Lepidus) για την ανάληψη της υπατείας, ο Σύλλας δεν μπορούσε ποια να μένει άπραγος και έλυσε την σιωπή του, λέγοντας στον Πομπήιο τα εξής: *Ὅρῶ σε, ὦ νεανία, χαίροντα τῇ νίκῃ· πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλά, Κάτλου τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδον τὸν πάντων κάκιστον ἀποδειχθῆναι πρότερον ὑπατον, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω παρασκευάσαντος; ὥρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ἀλλὰ προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀνταγωνιστὴν σεαυτῷ κατεσκεύακας*²⁵.

Ωστόσο η δυσαρέσκεια του Σύλλα προς τον Πομπήιο φάνηκε ξεκάθαρα από την διαθήκη του στην οποία πουθενά δεν τον ανέφερε. Ο Πομπήιος όμως και πάλι έδειξε πολιτικό στόμφο καθώς δεν αντέδρασε παρορμητικά. Μάλιστα, όταν ο Λέπιδος και κάποιοι άλλοι δεν θέλησαν ο Σύλλας να ταφεί στο πεδίο του

²⁴ Για τα γεγονότα αυτά βλ. Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 14.

²⁵ Για τα γεγονότα αυτά βλ. Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 15.

Άρεως ούτε και να κηδευτεί με δημοσία δαπάνη ο Πομπήιος αντέδρασε και εξασφάλισε τα δυο παραπάνω για τον αποθανόντα²⁶.

Ι.2. Ο Πομπήιος εναντίον Λέπιδου και Σερτώριου.

Και όντως τα λόγια του Σύλλα αποδείχθηκαν σοφά καθώς μετά τον θάνατο του ο Λέπιδος βρήκε την ευκαιρία να ανέλθει πολιτικά και μαζί με μία πολιτική μερίδα που τον υποστήριζε κατέφυγε στα όπλα για να καταλάβει την εξουσία. Ο συνάρχοντας του Κάτλος ο οποίος ήταν από τα πιο υγιή μέλη της Συγκλήτου και απολάμβανε μεγάλες τιμές εξαιτίας της δικαιοσύνης, κρίθηκε περισσότερο κατάλληλος για την πολιτική παρά για τη στρατιωτική εξουσία. Έτσι η κατάσταση ευνοούσε τον Πομπήιο να αναμειχθεί στα πολιτικά πράγματα της Ρώμης με πρώτη του ενέργεια να ταχθεί στο πλευρό των αρίστων. Στην συνέχεια έγινε αρχηγός στρατεύματος με το οποίο κινήθηκε εναντίον του Λέπιδου και του Βρούτου²⁷ οι οποίοι κατείχαν μεγάλο μέρος της Ιταλίας και την εντός των Άλπεων Γαλατία. Και ενώ ο Πομπήιος πολεμούσε τον Βρούτο στην Μυτίνη της Γαλατίας²⁸, ο Λέπιδος βρήκε την ευκαιρία να επιτεθεί στη Ρώμη απαιτώντας για δεύτερη φορά το υπατικό αξίωμα. Τα σχέδια του χάλασαν μόλις έλαβε μήνυμα από τον Πομπήιο ότι είχε καταφέρει να νικήσει τις δυνάμεις του Βρούτου χωρίς μάχη²⁹ και έτσι ο Λέπιδος φοβούμενος για την τύχη του εγκατέλειψε τη Ρώμη κατευθυνόμενος στην Σαρδηνία όπου αρρώστησε και πέθανε³⁰.

Την ίδια περίοδο στην περιοχή της Ιβηρίας κυριαρχούσε ένας άλλος ισχυρός αντίπαλος ο Κόιντος Σερτώριος (Quintus Sertorius), ο οποίος ήταν αγκάθι για την Βουλή και το Δήμο της Ρώμης και αφού είχε εξοντώσει αρκετούς στρατηγούς πολεμούσε τώρα εναντίον του Μέτελλου Πίου (Metellus Pius) ενός λαμπρού άνδρα με πολλές στρατιωτικές επιτυχίες. Εμφανίστηκε τότε ο Πομπήιος με ένα στράτευμα ζητώντας από τη Βουλή να τον στείλει προς βοήθεια του Μέτελλου. Άλλοι αντέδρασαν προς την κίνησή του αυτή όπως ο

²⁶ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 15.

²⁷ Ο πατέρας του Βρούτου ο οποίος μαζί με τον Κάσσιο και κάποιους άλλους δολοφόνησε τον Καίσαρα.

²⁸ Σημερινή Μοδένα της Ιταλίας.

²⁹ Διότι ο Πομπήιος αφού ο Βρούτος παρέδωσε τον Στρατό του και αποχώρησε σε μια πόλη κοντά στον Πάδο, έδωσε την επόμενη μέρα εντολή στον Γεμίνιο να πάει εκεί και να τον σκοτώσει, μια πράξη για την οποία επικρίθηκε αυστηρά ο Πομπήιος.

³⁰ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 16.

Κάτλος ο οποίος τον διέταξε να διαλύσει το στρατό του και άλλοι τον υποστήριξαν όπως ο Λεύκιος Φίλιππος (Lucius Philippus), όπου ύστερα από πρόταση του δόθηκε η αρχηγία στον Πομπήιο³¹. Φτάνοντας λοιπόν ο Πομπήιος στην Ιβηρία έδωσε νέες ελπίδες στους ανθρώπους και πολλοί λαοί που δεν ήταν υπέρ του Σερτώριου άρχισαν να στρέφονται προς το μέρος του Πομπήιου. Στην Ιβηρία ο Πομπήιος με τον Σερτώριο είχαν πολλές αναμετρήσεις άλλες φορές υπέρ του Πομπήιου και άλλες υπέρ του Σερτώριου. Για παράδειγμα ο Πομπήιος δεν κατάφερε να σταματήσει την άλωση της Λαύρωνος από τον Σερτώριο ωστόσο κατάφερε να υπερνικήσει τους δύο στρατηγούς του Σερτώριου τον Ερέννιο και Περπέννα (Marcus Perpenna Vento) σκοτώνοντας σύμφωνα πάντα με τις πηγές του Πλούταρχου πάνω από δέκα χιλιάδες άντρες τους³².

Και καθώς περνούσε ο καιρός και οι δύο αντίπαλοι πλησίαζαν όλο και πιο πολύ αποφάσισε ο Πομπήιος να αναμετρηθεί μαζί του κοντά στον ποταμό Σούκρωνα. Και αυτό διότι βιαζόταν να τον πολεμήσει χωρίς την βοήθεια του Μέτελλου καθώς προτιμούσε να πάρει μόνος του τη δόξα της νίκης. Σε αυτή τη μάχη οι δύο αντίπαλοι είχαν ισάξιες απώλειες. Όταν όμως ο Πομπήιος έπεσε από το άλογό του και τραυματίστηκε, τα πράγματα έγιναν πολύ κρίσιμα για αυτόν και την παράταξή του. Για καλή τους τύχη όμως εμφανίστηκε ο Μέτελλος με το στράτευμά του αναγκάζοντας τον Σερτώριο να τραπεί σε φυγή. Ο Σερτώριος όμως δεν πτοούνταν καθώς στην περιοχή της Ιβηρίας είχε αποκτήσει πολλούς δεσμούς με αποτέλεσμα να βρίσκει συνέχεια νέους στρατιώτες και να κάνει συνεχώς νέες επιθέσεις, εξαντλώντας έτσι τον στρατό των προαναφερθέντων αντιπάλων του. Εν τέλει ο Σερτώριος αποκλείοντας τον Μέτελλο και τον Πομπήιο από την θάλασσα και από τις αγορές που θα μπορούσαν να προμηθευτούν τροφές και αλλά απαραίτητα και λεηλατώντας την ύπαιθρο τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν την Ιβηρία³³.

Έτσι ο Πομπήιος αφού αναγκάστηκε να ξοδέψει σχεδόν όλη του την περιουσία σε αυτόν τον πόλεμο, ζήτησε επιπλέον χρήματα από τη σύγκλητο με την απειλή πως αν δεν του τα δώσουν θα αποχωρήσει και θα επιστρέψει στην Ιταλία. Εκείνη την περίοδο όμως ύπατος ήταν ο Λούκιος Λικίνιος Λούκουλλος (Lucius Licinius Lucullus). Ο Λούκουλος όντας εχθρός του Πομπήιου, επιζητούσε

³¹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 17.

³² Για τα γεγονότα στην Ισπανία βλ. συνοπτικά De Wet 1981, 123-124.

³³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 18, 19.

να αναμειχθεί στον Μιθριδατικό πόλεμο. Διότι ο Μιθριδάτης ΣΤ' Ευπάτωρ ήταν ένας λαμπρός αντίπαλος συνάμα όμως και εύκολος στο να νικηθεί. Έπομένως εφόσον και ο Λούκουλλος ήθελε να πολεμήσει τον βασιλιά του Πόντου έκανε τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να σταλεί στον Πομπήιο το χρηματικό ποσό που απαιτούσε. Ωστόσο στο αμέσως επόμενο διάστημα ο Σερτώριος δολοφονήθηκε από τους στρατηγούς του, επικεφαλής των οποίων ήταν ο Περπέννας ο οποίος και αυθαίρετα τον αντικατέστησε. Ο Περπέννας ακολούθησε την ίδια πολιτική έχοντας ωστόσο λιγότερες ικανότητες σε σχέση με τον Σερτώριο. Εξαιτίας λοιπόν της ανικανότητας του σύντομα βρήκε το θάνατο από τον Πομπήιο. Αυτό συνέβη διότι ο Περπέννας μετά τον θάνατο του Σερτωρίου, πήρε το προσωπικό του αρχείο και άρχισε να δείχνει γράμματα επιφανών ανδρών της εποχής, οι οποίοι θέλοντας να ταραξουν την Πολιτειακή αρχή προσκαλούσαν τον Σερτώριο στην Ιταλία. Όπως μας διηγείται διεξοδικά ο Πλούταρχος κάτι τέτοιο μπορούσε να προκαλέσει μεγαλύτερους πολέμους από αυτούς που μόλις τελείωσαν³⁴.

1.3. Επιστροφή στην Ιταλία, Καταστολή της επανάστασης των δούλων, Ανάληψη του αξιώματος του Υπάτου.

Ο Πομπήιος, αφού παρέμεινε στην Ιβηρία για λίγο ακόμα διάστημα μέχρι να εξομαλύνει τα εκεί κρίσιμα ζητήματα επιστρέφει με τον στρατό του στην Ιταλία. Συμπτωματικά την ίδια περίοδο στην Ιταλία κορυφωνόταν ο πόλεμος των δούλων και ο στρατηγός Μάρκος Λικίνιος Κράσος (Marcus Licinius Crassus Dives) επιδίωκε να επισπεύσει την τελική μάχη από την οποία βγήκε νικητής. Βέβαια και σε αυτή την περίπτωση ο Πομπήιος βγήκε πολιτικά κερδισμένος, καθώς όσοι από τους δούλους γλύτωσαν από την μάχη έπεσαν πάνω στον στρατό του και τους αποτελείωσε. Έτσι με αυτή του την κίνηση πρόλαβε πριν τον Κράσσο να αναγράψει στα πρακτικά της Συγκλήτου ότι αν και ο Κράσος νίκησε τους μονομάχους, ο ίδιος έδωσε το οριστικό τέλος στην ύπαρξή τους. Για να γίνει όμως ακόμα πιο αρεστός στο λαό, επαναφέρει σε ισχύ το θεσμό της δημαρχίας, τον οποίο ο δικτάτορας Σύλλας είχε καταργήσει στο παρελθόν, ενέργεια που ώθησε πολλούς να τον κατηγορήσουν³⁵.

³⁴ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 20.

³⁵ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 21.

Στο επόμενο διάστημα ο Πομπήιος τελεί για δεύτερη φορά θρίαμβο και εκλέγεται ύπατος. Η πολιτική του επιρροή είχε αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο Κράσος, ένας πανίσχυρος και πάμπλουτος Ρωμαίος, έφτασε στο σημείο να πάρει την άδεια του πριν ζητήσει από τη σύγκλητο την υπατεία. ο Πομπήιος πάντα διπλωμάτης δέχτηκε με μεγάλη χαρά να συγκυβερνήσει μαζί με τον Κράσσο και να γίνουν οι δύο ύπατοι της ρωμαϊκής *res publica*. Ο καθένας είχε τη δική του μερίδα υποστήριξης: ο Κράσος είχε την υποστήριξη της συγκλήτου και ο Πομπήιος του λαού. Μάλιστα ο Πομπήιος για να έχει υψηλή δημοτικότητα έβαζε τον εαυτό του σε δοκιμασίες που δεν συνήθιζαν να υποβάλλονται οι ύπατοι, όπως όταν έθεσε τον εαυτό στην διαδικασία εξέτασης από τους τιμητές, μια παλιά συνήθεια της ρωμαϊκής κοινωνίας για τα μέλη της ιππικής τάξης (*ordo equester*)³⁶.

Από αυτή τη διαδικασία ο Πομπήιος βγήκε ιδιαίτερα ωφελημένος. Σύμφωνα με την μαρτυρία του Πλουτάρχου στο ερώτημα του γεροντότερου εκ των Τιμητών: *Πυνθάνομαί σου, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας;* αυτός απάντησε: *Πάσας ἐστράτευμαι, καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι*. Με αυτή του την απάντηση ισχυροποίησε τη θέση του απέναντι στον παρευρισκόμενο λαό. Και όσο η εξουσία του Πομπήιου αυξανόταν τόσο η κόντρα του με τον Κράσσο μεγάλωνε, ωστόσο πριν παραδώσουν την εξουσία τους συμφιλιώθηκαν για να δώσουν το καλό παράδειγμα στη Βουλή και στο Δήμο. Ο Πομπήιος στην συνέχεια εγκατέλειψε τις συχνές δημόσιες εμφανίσεις του και όταν εμφανιζόταν για να μιλήσει στον Δήμο προτιμούσε να υπάρχει μεγάλος αριθμός πολιτών, για να κοσμούνται με περισσότερο κύρος οι εμφανίσεις του³⁷.

I.4. Έξαρση της πειρατείας στη Μεσόγειο.

Κατά την ίδια περίοδο αισθητή στη Μεσόγειο ήταν η δράση των πειρατών, οι οποίοι από την εποχή του Μιθριδατικού πολέμου και εξής επιδόθηκαν σε ληστρικές επιθέσεις όχι μόνον στη θάλασσα αλλά και στα νησιά

³⁶ Στη διαδικασία αυτή τα μέλη της ιππικής τάξης (*ordo equester*) εμφανίζονται μαζί με το άλογό τους στην αγορά μπροστά από τους τιμητές οι οποίοι αφού έκαναν έναν απολογισμό των πράξεων και της διαγωγής εκάστου ιππέα για τις εκστρατείες στις οποίες είχαν πάρει μέρος, απαλλάσσοντάς τους μελλοντικά από κάθε στρατιωτική υποχρέωση, τους απέδιδαν τον τίτλο της τιμής ή της ατιμίας ανάλογα με το τί είχαν πράξει.

³⁷ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 22, 23.

και στις παραλιακές πόλεις³⁸. Σε τέτοιο σημείο είχε φτάσει η δύναμή τους ώστε τα πειρατικά πλοία αριθμούσαν πάνω από χίλια και οι κυριευμένες από αυτούς πόλεις γύρω στις τετρακόσιες. Από τις ληστρικές τους επιδρομές δεν μπορούσαν φυσικά να ξεφύγουν τα Ιερά τα οποία όπως είναι φυσικό είχαν πολύ μεγάλο πλούτο. Ανάμεσα στα πιο σημαντικά ιερά που βεβήλωσαν ήταν ο περίφημος ναός του Απόλλωνα στην Κλάρο της Μ. Ασίας καθώς και εκείνος στα Δίδυμα, όπως και εκείνοι της Ρέας στην Σαμοθράκη, στον οποίο λατρεύονταν οι Κάβειροι, της Δήμητρας στην Ερμιόνη, του Ασκληπιού στην Επίδαυρο, του Ποσειδώνα στον Ισθμό. Ακόμα έκαναν ληστρικές επιδρομές στο Ταΐναρον και στην Καλαβρία στον σημερινό Πόρο και λήστεψαν τον ναό του Απόλλωνα στο Άκτιο. Επιπλέον, επιθέσεις έγιναν σε ιερά της Λευκάδος και στα ιερά της Ήρας στη Σάμο και στο Άργος. Επιδρομές έγιναν στο Λακίνιο ένα ακρωτήριο στην Άνω Ιταλία όπου συνήθιζαν να προσφέρουν θυσίες στους θεούς. Τέτοιου είδους θυσίες και διάφορες μυστικιστικές τελετές όπως η τελετή του Μίθρα³⁹ συνηθίζονταν να γίνονται στο βουνό Όλυμπος της Λυκίας στην Μικρά Ασία⁴⁰.

Η ανεξέλεγκτη διάσταση που έλαβε η πειρατεία είχε ως συνέπεια τον περιορισμό του εμπορίου και της ναυσιπλοΐας και ανάγκασε την Ρώμη που περίμενε και μία μεγάλη σιτοδεία να κινηθεί γρήγορα εναντίον της. Η καταλληλότερη επιλογή γι' αυτή την αποστολή ήταν ο Πομπήιος. Έτσι, ο δήμαρχος Γαβίνιος (Aulus Gabinius), συγγενής του Πομπήιου, συνέταξε ένα νόμο με τον οποίον έδινε στον τελευταίο όχι μόνο τη διοίκηση του στόλου αλλά και την απόλυτη εξουσία επάνω στους ανθρώπους όλης της *res publica*⁴¹. Ο νόμος αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ακραίος διότι όχι μόνο τον καθιστούσε κυρίαρχο επάνω σε όλη τη θάλασσα ως τις ηράκλειες στήλες, αλλά του επέτρεπε να κατέχει και την εξουσία στις παράκτιες περιοχές σε απόσταση τετρακοσίων σταδίων. Ακόμα τον άφηνε ελεύθερο να διαλέξει δεκαπέντε τοποτηρητές από την σύγκλητο για τις τοπικές αρχηγίες καθώς και να πάρει από τα δημόσια ταμεία και τους τελώνες όσα χρήματα χρειαζόταν.

³⁸ Βλ. σχετικά και Gelzer 2005, 70.

³⁹ Ήταν μια Βαρβαρική θρησκευτική λατρεία που είχε τις ρίζες της στα βάθη της Ασίας η οποία επικράτησε στην Ρώμη και από εκεί μεταδόθηκε στην Ελλάδα.

⁴⁰ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 24.

⁴¹ Gelzer 2005, 72.

Παράλληλα, ο Γαβίνιος νόμος τον υποχρέωνε να κατασκευάσει ένα στόλο με διακόσια πλοία και ο ίδιος να καθορίζει τον αριθμό των στρατιωτών και των κωπηλατών. Όταν ο νόμος διαβάστηκε στη σύγκλητο σχεδόν όλοι από φόβο εναντιώθηκαν στην ψήφιση του εκτός από τον Καίσαρα, ο οποίος υποστήριξε την ψήφιση του όχι από συμπάθεια προς τον Πομπήιο, αλλά για να γίνει αγαπητός στον δήμο, ο οποίος τον υποστήριζε σθεναρά. Όπως σημειώνει ο Πλούταρχος, ενώ οι περισσότεροι από την Σύγκλητο φώναζαν εναντίον του Πομπήιου και εξέφραζαν απειλές κατά της ζωής του, ο Κάτλος με περίσσια διπλωματία ρώτησε το συγκεντρωμένο πλήθος: *Ἡ τίνα, ἔξετε ἄλλον, ἂν ἀπολέσητε τοῦτον*. Και τότε όλοι του είπαν: *Σέ αὐτόν*. Έτσι ο Κάτλος σταμάτησε την προσπάθεια του να μεταπείσει τους συγκλητικούς και η συνεδρίαση έληξε⁴².

Λίγες μέρες αργότερα όμως ο νόμος ψηφίστηκε και αφού συνεδρίασε προς τιμήν του εκκλησία του δήμου, ο Πομπήιος κατάφερε να αποκτήσει και άλλα δικαιώματα εκτός από αυτά που προέβλεπε ο Γαβίνιος νόμος, όπως το να διπλασιάσει τον πολεμικό εξοπλισμό του. Έτσι εξόπλισε ένα στόλο με πεντακόσια πλοία και συγκέντρωσε υπό τις διαταγές του εκατόν είκοσι χιλιάδες οπλίτες και πέντε χιλιάδες ιππείς. Από την σύγκλητο πήρε είκοσι τέσσερις άνδρες μαζί με δύο ταμίες για να τους χρησιμοποιήσει ως Αρχηγούς-Στρατηγούς όπου χρειαζόταν. Έπειτα αφού χώρισε σε δεκατρία τμήματα την θάλασσα διόρισε ανά μερικά πλοία και ένα αρχηγό. Το σχέδιο του είχε επιτυχία καθώς όσα πειρατικά πλοία έπεφταν στις δυνάμεις του αμέσως καταδιώκονταν και άλλα από αυτά καταστρέφονταν, ενώ άλλα σέρνονταν στην ξηρά. Πολλοί από όσους κατάφεραν να ξεφύγουν κατέφυγαν στην Κιλικία όπου ήταν το καταφύγιό τους. Έτσι ο Πομπήιος αποφάσισε να εκστρατεύσει εναντίον τους με τα εξήντα καλύτερα πλοία του, όμως πρώτα ήθελε να καθαρίσει το Τυρρηνικό και το Λιβυκό πέλαγος, τα πελάγη κοντά στην Σαρδηνία στην Κορσική και στην Σικελία. Και όλα αυτά τα κατάφερε σε διάστημα μόλις σαράντα ημερών⁴³.

Στην προσπάθειά του ο Πομπήιος να εξαλείψει την πειρατεία έκανε μία περιοδεία σε πόλεις με σημαντικά λιμάνια. Μία από αυτές ήταν και η Αθήνα, την οποία αφού επισκέφθηκε πραγματοποίησε θυσία στους θεούς και μίλησε στον δήμο. Όπως προείπαμε η πειρατεία δεν έχει απαλειφθεί ολοκληρωτικά, υπήρχαν

⁴² Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 25.

⁴³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 26.

ακόμα κρυφά μέρη στα οποία οι πειρατές είχαν αναδιοργανωθεί και από κει συνέχιζαν τη δράση τους. Υπήρχαν πολλοί βέβαια οι οποίοι ξέφευγαν από την επιρροή των αρχηγών τους και κατέφευγαν στον Πομπήιο ζητώντας συγχώρεση για τα αδικήματά τους. Και σε αυτούς ο Πομπήιος φερόταν σπλαχνικά και τους επέτρεπε να συνεχίσουν να ζουν αφού πρώτα τους έπαιρνε τα πλοία τους. Μάλιστα πολλοί από αυτούς που ζητούσαν συγχώρεση από τον Πομπήιο έπαιζαν τον άσχημο ρόλο του καταδότη ώστε να τον βοηθήσουν να ανακαλύψει και άλλους πειρατές όπου κρύβονταν και συνέχιζαν τη δράση τους. Ένα από τα σημαντικότερα κρησφύγετα των πειρατών βρισκόταν κοντά στον Τάυρο και απαρτιζόταν από οχυρές πόλεις και φρούρια μέσα στα οποία είχαν καταφύγει οι πλουσιότερες οικογένειες των πειρατών μαζί με τα πληρώματά τους. Όταν ήρθε η στιγμή να συγκρουστούν με τις δυνάμεις του Πομπήιου επιβιβάστηκαν στα πλοία τους κοντά στο Κορακήσιο της Κιλικίας και ναυμάχησαν. Αφού έχασαν, κλείστηκαν στα φρούριά τους και πολιορκήθηκαν έως ότου παραδόθηκαν, βάζοντας οριστικά ένα τέλος στην πειρατεία εκείνης της περιοχής.

Σαν λάφυρα από αυτούς τους πειρατές οι οποίοι ξεπερνούσαν τις είκοσι χιλιάδες ο Πομπήιος παρέλαβε περισσότερα από ενενήντα πλοία με χάλκινα έμβολα. Και μην θέλοντας να σκοτώσει τόσες ψυχές αλλά ούτε και να τους αφήσει ελεύθερους με την μικρή πιθανότητα να ξαναοργανωθούν σε πειρατικές ομάδες, αποφάσισε να τους μεταφέρει στην στεριά και να τους παραχωρήσει εκτάσεις γης ώστε να γίνουν γεωργοί. Πολλούς από αυτούς δέχθηκαν οι πόλεις των Κιλικίων, αλλά οι περισσότεροι στάλθηκαν στην Αχαϊκή πόλη Δύμη η οποία και πολλή εύφορη γη είχε και καθόλου άνδρες για να την καλλιεργήσουν. Ακόμα ο Πομπήιος ανήγειρε την πόλη των Σολίων⁴⁴ την οποία λίγο καιρό πριν είχε ισοπεδώσει ο Βασιλιάς των Αρμενίων Τιγράνης, για να εγκατασταθούν εκεί αρκετοί από τους πειρατές⁴⁵.

⁴⁴ Οι Σόλοι, πόλη της Κιλικίας, ήταν πιθανότατα αποικία των Αθηναίων ή των Ροδίων. Στα επόμενα χρόνια ονομάστηκε Πομπηϊούπολη.

⁴⁵ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 27, 28.

II. Ο Πομπήιος αναλαμβάνει τις επαρχίες της Ασίας που έως τότε κατείχε ο Λούκουλλος.

Μόλις έφτασαν στην Ρώμη τα νέα ότι η πειρατεία είχε εξαλειφθεί και ότι ο Πομπήιος έκανε περιοδείες σε διάφορες πόλεις χωρίς κάποια συγκεκριμένη αποστολή, ένας από τους δημάρχους, ο Μανίλιος, πρότεινε την ψήφιση ενός νέου νόμου με τον οποίο ο Πομπήιος θα αναλάμβανε την ολοκληρωτική διοίκηση των περιοχών που διοικούσε ο Λούκουλλος. Ο νόμος όριζε επίσης ο Πομπήιος να αναλάβει και την Βιθυνία την οποία κατείχε ως τότε ο Γλαβρίων και να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον του Μιθριδάτη και του Τιγράνη⁴⁶. Ο νόμος αυτός λοιπόν έκανε τον Πομπήιο κυρίαρχο όλων των Ρωμαίων, καθώς προστέθηκαν στην κυριαρχία του και οι επαρχίες της Φρυγίας, της Λυκαονίας, της Γαλατίας, της Καππαδοκίας, της Κιλικίας, της Άνω Κολχίδος και της Αρμενίας. Ωστόσο πολλοί ήταν αυτοί που διαφώνησαν στην πραγμάτωση αυτού του νόμου, όταν όμως ήρθε η ώρα να ψηφιστεί όλοι σιώπησαν από φόβο. Μόνο ο Κάτλος φώναζε για τα ιδανικά της ελευθερίας, αλλά ο νόμος πάραυτα επικυρώθηκε από όλες τις φυλές. Είναι αλήθεια πως όσα πέτυχε με την βία ο Σύλλας, τα πέτυχε ο Πομπήιος χάριν στην διπλωματική και στρατηγική ικανότητα, που επέδειξε τόσο στην πολιτική όσο και στις πολεμικές επιχειρήσεις αλλά και χάρη στην καλή του τύχη που του πρόσφερε απλόχερα πολλές ευκαιρίες για να ανελιχθεί⁴⁷.

II.1. Ο Πομπήιος στρέφεται εναντίον του Μιθριδάτη, έρχεται σε επαφή με τον Τιγράνη και επεκτείνει την Ρωμαϊκή κυριαρχία ως τα βάθη της Ανατολής.

Όταν αποφάσισε να αναλάβει τις επαρχίες που είχαν προστεθεί στην διοίκηση του, ο Πομπήιος φανέρωσε έντονα την φιλαρχία του καθώς έδωσε εντολή να έρθουν σε αυτόν οι υποτελείς ηγεμόνες και βασιλείς των περιοχών που είχε αναλάβει. Πέρα από αυτό θέλοντας να σβήσει τα σημάδια της κυριαρχίας του Λούκουλλου, έκανε αλλαγές σε όλες τις αποφάσεις που είχε πάρει εκείνος ώστε να δείξει σε όλους πως αυτός είναι ο νέος ηγέτης τους. Αυτό

⁴⁶ Για το σχετικό νόμο βλ. Gelzer 2005, 81.

⁴⁷ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 30.

όπως ήταν φυσικό προκάλεσε την σφοδρή αντίδραση του Λούκουλλου ο οποίος έπειτα από μια μακρά και υβριστική συνομιλία που είχε με τον Πομπήιο στην Γαλατία αποσύρθηκε από τις διεκδικήσεις του φανερά δυσαρεστημένος.

Έτσι ο Πομπήιος ήταν ελεύθερος τώρα να οργανώσει την τακτική που θα ακολουθούσε στις νεοαποκτηθείσες επαρχίες. Αφού εξασφάλισε πρώτα την κυριαρχία του στην θάλασσα ανάμεσα στην Φοινίκη και το Βόσπορο και τοποθέτησε φρουρές σε καίρια σημεία, κινήθηκε εναντίον του βασιλέα του Πόντου Μιθριδάτη. Αυτός παρόλο που είχε μια επαρκή στρατιωτική δύναμη τριάντα χιλιάδες πεζικό σε φάλαγγα και δύο χιλιάδες ιππείς, δεν τολμούσε να αναμιχθεί σε μάχη και έτσι στρατοπέδευσε πάνω σε ένα οχυρό βουνό. Μετά από μια πολιορκία σαράντα πέντε ημερών κατάφερε να δραπετεύσει με το αξιόμαχο τμήμα του στρατού του.

Ο Πομπήιος ωστόσο τον προλαβαίνει κοντά στον ποταμό Ευφράτη πριν ο Μιθριδάτης καταφέρει να τον διαβεί, έτσι στρατοπεδεύει εκεί και την νύχτα αποφασίζει να επιτεθεί. Μόλις κατάλαβε ο Μιθριδάτης τι συμβαίνει και μην μπορώντας να αποφύγει την μάχη παρατάει τον στρατό και περίμενει επίθεση. Μετά την πρώτη επίθεση που δέχθηκαν ο κλοιός έσπασε και άρχισαν πανικόβλητοι να τρέχουν. Σύμφωνα πάντα με τον Πλούταρχο σε αυτή την μάχη σκοτώθηκαν πάνω από δέκα χιλιάδες και κυριεύθηκε το στρατόπεδο τους. Μέσα στην ταραχή που επικράτησε ο Μιθριδάτης κατάφερε να περάσει με οκτακόσιους ιππείς από τις γραμμές του Πομπήιου κατευθυνόμενος προς την Αρμενία. Εκεί όμως ο Βασιλιάς της Αρμενίας Τιγράνης Β΄ που έμεινε γνωστός ως Τιγράνης ο Μέγας (Tigranes Magnus), όχι μόνο του αρνήθηκε κάθε πιθανή βοήθεια, αλλά επικήρυξε το κεφάλι του για εκατό τάλαντα. Έτσι ο Μιθριδάτης παρέκαμψε τον Ευφράτη και διέφυγε μέσω Κολχίδας⁴⁸.

Στο επόμενο διάστημα ο Πομπήιος ήρθε σε επαφή με τον Τιγράνη τον νέο⁴⁹ μετά από πρόσκληση του ιδίου. (Ο Τιγράνης ο νεότερος μετά την αποτυχημένη επανάστασή ενάντια στον πατέρα του, κατέφυγε για βοήθεια στον Φραάρτη τον Βασιλιά των Πάρθων.) Έτσι λοιπόν αφού συναντήθηκαν με τον Πομπήιο στον ποταμό Αράξη, βάδισαν μαζί και από όποιες πόλεις πέρασαν

⁴⁸ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 31, 32.

⁴⁹ Ήταν ο μικρότερος από τους τρεις γιους του Τιγράνη, ο οποίος ακολούθησε το παράδειγμα των δυο αδερφών του όπου είχαν υποκινήσει επανάσταση κατά του πατέρα τους και για τον λόγο αυτό είχαν θανατωθεί.

τις κατέλαβαν. Από την άλλη πλευρά ο βασιλιάς Τιγράνης που προηγουμένως είχε συντριβεί από τις δυνάμεις του Λούκουλλου και από τις επαναστάσεις των υιών του, μαθαίνοντας για τον ήπιο χαρακτήρα του Πομπήιου αποφάσισε να παραδοθεί σε αυτόν και αφού πήρε μαζί του συγγενείς και φίλους πήγε να τον συναντήσει. Μπαίνοντας στο Ρωμαϊκό στρατόπεδο του δόθηκε εντολή να προχωρήσει πεζός προς τον Πομπήιο, ο Τιγράνης όχι μόνο το δέχθηκε αλλά παρέδωσε και το ξίφος του. Όπως μας παρουσιάζει πολύ παραστατικά ο Πλούταρχος, βλέποντας τον Πομπήιο πέφτει στα πόδια του και του παραδίδει το Στέμμα του. Τότε ο Πομπήιος ως φιλεύσπλαχνος ηγέτης σηκώνει τον Τιγράνη και τον βεβαιώνει πως όσα από τα εδάφη του κατάφερε να κρατήσει θα παραμείνουν στην διοίκηση του, αν πληρώσει το απαραίτητο πόσο που ανερχόταν στα έξι χιλιάδες τάλαντα για τις αδικίες που έπραξε. Όσο για τον Τιγράνη τον νεότερο σκόπευε να τον κάνει βασιλιά στη Σωφηνή⁵⁰. Ο Τιγράνης ο νεότερος όμως αντέδρασε στην θέληση του Πομπήιου, με αποτέλεσμα ο Πομπήιος τον κράτησε ως αιχμάλωτο. Όταν ο Πάρθος Φραάρτης όπου ήταν πεθερός του Τιγράνη του νέου τον ζήτησε πίσω, και απαίτησε να περιορισθεί η Ρωμαϊκή εξουσία στην περιοχή του Ευφράτη, η απάντηση από την πλευρά του Πομπήιου ήταν πως ο Τιγράνης είναι ποιο σωστό να είναι με τον πατέρα του παρά με τον πεθερό του, όσο για τα υπόλοιπα θα περιορισθεί στο δίκαιο⁵¹.

Στην συνέχεια συνεχίστηκε η καταδίωξη του Μιθριδάτη ακάθεκτα από τον Πομπήιο, ο οποίος αφού άφησε τον Λεύκιο Αφράνιο να προστατεύει την Ρωμαϊκή εξουσία στην Αρμενία, και αποφασισμένος να τον πιάσει περνάει αναγκαστικά μέσα από τα μεγάλα έθνη της περιοχής του Καυκάσου⁵². Τα μεγαλύτερα από αυτά ήταν οι Αλβανοί και οι Ίβηρες, οι μεν Ίβηρες έφταναν από τα Μοσχικά βουνά που χωρίζουν την Κολχίδα από την Μεγάλη Αρμενία ως τον Πόντο. Οι δε Αλβανοί εξαπλώνονταν ανατολικά και προς την Κασπία θάλασσα. Και με τα δύο αυτά έθνη συγκρούστηκε ο Πομπήιος και τα νίκησε επειδή του έφεραν αντίσταση στην προσπάθεια του να πιάσει τον Μιθριδάτη⁵³. Παρόλο που ο Πομπήιος νικούσε όποιον έμπαινε εμπόδιο στον δρόμο του, δεν μπορούσε να αιχμαλωτίσει τον Μιθριδάτη ο οποίος κατευθυνόταν τώρα στην Αρμενία.

⁵⁰ Περιοχή της Νότιας Αρμενίας στην Μεσοποταμία.

⁵¹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 33.

⁵² Για τη δράση του L. Afranius βλ. Williams-Williams 1988, 198-206.

⁵³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 34.

Αφού έφτασε εκεί ο Πομπήιος τον επισκέφθηκαν πρέσβεις από τους βασιλείς των Μήδων και των Ελυμαίων⁵⁴, στους οποίους φέρθηκε φιλικά. Στους Πάρθους όμως όπου είχαν εισβάλει μέχρι την Γορδυηνή⁵⁵ και λεηλατούσαν τους Αρμένιους, έστειλε τον Λεύκιο Αφράνιο με στρατό και τους απώθησε μέχρι την περιοχή της Αρβηλίτιδας που βρίσκεται στην Ασσυρία⁵⁶.

Στην συνέχεια ο Πομπήιος φθάνει στην Αμισό⁵⁷, όπου η φιλοδοξία του τον έκανε να διαπράξει τα ίδια λάθη με αυτά που κατηγορούσε πως έκανε στο παρελθόν ο Λούκουλλος. Δηλαδή ενώ ο Μιθριδάτης ήταν ακόμα ζωντανός και είχε περιχαρακωθεί στον Βόσπορο με αξιόμαχη δύναμη, ο Πομπήιος διευθετούσε τις επαρχίες του Πόντου και μοίραζε δώρα και αξιώματα. Ταυτόχρονα ήρθαν σε αυτόν διάφοροι ηγεμόνες από τις γύρω περιοχές και δώδεκα βασιλείς από τα Βαρβαρικά Βασίλεια της Ανατολής για να αποδώσουν φόρο τιμής. Αφού είδε ο Πομπήιος ότι έχει την υποστήριξη των γειτονικών Βασιλείων αποφασίζει να καταλάβει την Συρία η οποία δεν είχε εκείνη την περίοδο νόμιμους βασιλείς και την ανακηρύσσει επαρχία της Ρώμης. Εν συνεχεία μαζί με τον Αφράνιο υποτάσσει τους Άραβες κοντά στο βουνό Αμανόν που βρίσκεται μεταξύ Συρίας και Καππαδοκίας. Ωστόσο δεν σταμάτησε εκεί αλλά προχώρησε μόνος του προς την Ιουδαία, η οποία πιθανότατα του έφερε αντίσταση καθώς την κατέστρεψε πιάνοντας αιχμάλωτο τον βασιλιά της Αριστόβουλο. Από εκεί μέσω Αραβίας σκόπευε να βγει στην Ερυθρά θάλασσα, καταφέροντας έτσι να αποκτήσει την φήμη πως ήταν ο πρώτος Ρωμαίος αξιωματούχος όπου προχώρησε νικητής από την Λιβύη ως την ερυθρά θάλασσα. Έτσι ο Πομπήιος έθεσε ως θαλάσσια σύνορα της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας στην περιοχή της Ιβηρίας τον Ατλαντικό Ωκεανό και στην Ανατολή την Ερυθρά θάλασσα⁵⁸.

Παρόλες τις επιτυχίες του όμως ο Πομπήιος δεν ξεχνούσε τον Μιθριδάτη ο οποίος τον γελοιοποιούσε καταφέροντας συνέχεια να ξεφεύγει. Έτσι αποφάσισε να εφαρμόσει ένα πολλάκις δοκιμασμένο και πετυχημένο σχέδιο. Τοποθέτησε περιπολίες οι οποίες απέτρεπαν τα εμπορικά πλοία να φτάσουν στο Βόσπορο, ώστε ο στρατός του Μιθριδάτη να μην μπορεί να προμηθευτεί

⁵⁴ Περιοχή που άλλοτε αποτελούσε τμήμα της Μηδίας.

⁵⁵ Είναι τμήμα του Βασιλείου της Αρμενίας ο που περιλάμβανε και την Πρωτεύουσα τα Τιγρανόκερτα.

⁵⁶ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 36.

⁵⁷ Μεγάλη πόλη στον Πόντο.

⁵⁸ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 38.

τρόφιμα. Στο μεταξύ τις περιοχές που καταλάμβανε προσπαθούσε να τις συμφιλιώνει και πολλές φορές έμπαινε ο ίδιος ως διαιτητής. Υπήρχαν ωστόσο και περιπτώσεις που όταν ο ίδιος δεν μπορούσε να παρέμβει τότε έστελνε έμπιστους ανθρώπους του ώστε να επιλύσουν τις εκάστοτε διάφορες. Όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των Αρμένιων και των Πάρθων, όπου ο Πομπήιος έστειλε τρεις Κριτές ώστε να επιλύσουν την αντιδικία των δύο λαών για μια περιοχή που αμφισβητούνταν σε ποιους ανήκει. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθούσε να διατηρεί την ειρήνη και την σταθερότητα στις επαρχίες που είχε αναλάβει⁵⁹.

Στο επόμενο διάστημα ο βασιλιάς της Πετραίας Αραβίας, ο οποίος από τον φόβο του καθώς στα προηγούμενα έτη δεν είχε επιδείξει πολύ καλή συμπεριφορά προς τους Ρωμαίους, στέλνει επιστολή πως θα υπακούσει ταπεινά και πως θα κάνει ότι διατάζουν. Ο Πομπήιος όμως ήθελε να δώσει ένα μάθημα σε όσους δεν πειθαρχούσαν στην Ρωμαϊκή εξουσία και αποφασίζει να ξεκινήσει εκστρατεία εναντίον της Πέτρας. Τότε αρκετοί από τους πολιτικούς αντιπάλους του υποστήριξαν πως ο Πομπήιος ασχολείται με ασήμαντες εκστρατείες και ξεφεύγει από τον κύριο στόχο του όπου ήταν ο Μιθριδάτης. Από την δύσκολη αυτή θέση τον έβγαλε η τύχη που πολλές φορές ορίζει τα ποιο σπουδαία πράγματα. Διότι έλαβε επιστολή που τον ενημέρωνε πως ο Μιθριδάτης αυτοκτόνησε επειδή στασίασε εναντίον του ο γιός του Φαρνάκης. Στην επιστολή αυτή που την έγραψε ο ίδιος ο Φαρνάκης ενημέρωσε τον Πομπήιο πως είχε αναλάβει τώρα την εξουσία ως Φαρνάκης Β΄ του Πόντου και τασσόταν με το μέρος των Ρωμαίων⁶⁰.

Ο Πομπήιος ωστόσο μην μπορόντας να πιστέψει πως ξεμπερδέψε τόσο γρήγορα με τις υποθέσεις της Ανατολής, αναχώρησε αμέσως από την Πετραία Αραβία και κατευθύνθηκε προς την Αμισό. Εκεί συνάντησε τον Φαρνάκη και το άθαφτο σώμα του νεκρού Μιθριδάτη, το οποίο από σεβασμό απέστειλε στην Σινώπη ώστε να ταφεί. Και αφού τακτοποίησε και τις εκεί εκκρεμότητες συνέχισε πανηγυρικά το ταξίδι του, φτάνοντας πρώτα στην Μυτιλήνη όπου την ελευθέρωσε για χάρη του Θεοφάνη και παρευρέθηκε στον πατροπαράδοτο

⁵⁹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 39.

⁶⁰ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 41.

ποιητικό αγώνα⁶¹ παρουσιάζοντας τα κατορθώματα του. Από εκεί εμπνέυστηκε να φτιάξει το δικό του μεγαλοπρεπές θέατρο στην Ρώμη⁶² που ήταν ίδιο σε αρχιτεκτονικό τύπο με αυτό της Μυτιλήνης. Εν συνεχεία μεταβαίνει στην Ρόδο όπου ήρθε σε επαφή με όλους τους Σοφιστές του νησιού, ενώ το ίδιο έκανε και στην συνέχεια όταν πήγε στην Αθήνα. Έπειτα ο Πομπήιος μετά από τόσο μεγάλο διάστημα φτάνει στην Ιταλία ως λαμπρός νικητής. Πριν φτάσει ωστόσο στην Ιταλία επιβεβαίωσε μια πολύ άσχημη φήμη που είχε φτάσει στα αυτιά του πολύ καιρό τώρα, πως η γυναίκα του Μουκία με την οποία είχε τρία παιδιά διατηρούσε κατά τον Σαλλούστιο ερωτική σχέση με τον Γάιο Ιούλιο Καίσαρα⁶³. Ο Πομπήιος δεν ήθελε να πιστέψει στις φήμες, φτάνοντας όμως κοντά στην Ιταλία εξέτασε πιο ψύχραιμα τα στοιχεία και αποφάσισε να της στείλει αίτηση διαζυγίου χωρίς να της αιτιολογήσει αυτή του την πράξη. Η αιτία όμως ήταν γραμμένη στα γράμματα του Κικέρωνα από όπου και εμείς την γνωρίζουμε⁶⁴.

II.2. Επιστροφή στην Ιταλία μετά την επιτυχημένη εκστρατεία του στην Ανατολή.

Πρώτου λοιπόν εισέλθει στην Ιταλία ο Πομπήιος πολλοί ήταν αυτοί που πίστευαν πως με τον στρατό θα καταλάμβανε την εξουσία εγκαθιστώντας Δικτατορία. Τότε ο Κράσος είτε σκοπίμως είτε γιατί όντως φοβήθηκε, πήρε τα παιδιά του και την ακίνητη περιουσία του και εγκατέλειψε κρυφά την Ρώμη. Βέβαια οι φήμες διαψεύστηκαν παταγωδώς καθώς ο Πομπήιος με το που εισήλθε στην Ιταλία έδωσε εντολή στους στρατιώτες του να επιστρέψουν στα σπίτια του και στις οικογένειές του, και μόνο να έρθουν κοντά του πάλι την ημέρα που τελεστεί ο θρίαμβός του. Ο Πομπήιος ωστόσο όπου δεν επιτρεπόταν να εισέλθει στην Ρώμη προτού διαπράξει θρίαμβο. Ταυτόχρονα όμως ήθελε και να πάρει μέρος στις εκλογές για την ανάδειξη των υπάτων, έτσι προσπάθησε να προσεγγίσει τον Κάτωνα ώστε να καταφέρει να συμμετάσχει, όμως αυτός του το αρνήθηκε κατηγορηματικά. Ο Πομπήιος ωστόσο δεν σταμάτησε εκεί, προσπάθησε με διάφορους τρόπους να τον προσεγγίσει όπως με τον να γίνουν

⁶¹ Η Λέσβος ήταν η πατρίδα του Αλκαίου και της Σαπφούς και γενικότερα ήταν πάντα κοιτίδα ποιήσεως.

⁶² Το θέατρο του Πομπήιου, που κτίσθηκε κοντά στον Τίβερι, ήταν λιθόκτιστο και χωρούσε τέσσερις χιλιάδες θεατές.

⁶³ Για το γάμο του Πομπήιου με τη Μουκία βλ. Saeger 1979, 29.

⁶⁴ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 42.

συγγενείς αλλά δεν τα κατάφερε και στράφηκε σε παράνομα μέσα. Αποφάσισε να αναδείξει ύπατο τον Αφράνιο και γι' αυτό ξόδεψε πολλά χρήματα δωροδοκώντας τις φυλές, ώστε να τον ψηφίσουν⁶⁵.

Περνώντας ο καιρός ήρθε η στιγμή όπου θα λάμβανε χώρα ο τρίτος στην σειρά θρίαμβος του Πομπήιου. Εξαιτίας του μεγέθους του η μία μέρα δεν έφτανε να πραγματοποιηθεί και έτσι θα ολοκληρωνόταν σε δύο μέρες. Αυτός ήταν και ο λαμπρότερος από τους δύο προηγούμενους, καθώς παρουσιάσθηκαν με επιγραφές όλα τα έθνη που είχε καταλάβει ο Πομπήιος, όλα τα αγαθά και τα χρήματα που είχαν περιέλθει στην κατοχή του από τις κατακτήσεις του και μέσω αυτού στον Ρωμαϊκό Δήμο. Ακόμα μέρος του θριάμβου ήταν και η διαπόμπευση των αιχμαλώτων του, μέσα σε αυτούς ήταν οι αρχηγοί των πειρατών, η γυναίκα του Αρμένιου βασιλιά Τιγράνη η Ζωσίμη, ο γιος του με την γυναίκα του και την κόρη του. ο βασιλιάς των Ιουδαίων Αριστόβουλος, η αδερφή του Μιθριδάτη με τα πέντε παιδιά της καθώς και αιχμάλωτες γυναίκες από την Σκυθία. Ακόμα στην διαπόμπευση παρουσιάσθηκαν Αλβανοί και Ίβηρες αιχμάλωτοι καθώς και ο βασιλιάς των Κομμαγενών. Αυτό όμως που έκανε τον Πομπήιο να ξεχωρίζει από όλους τους επιφανείς Ρωμαίους ήταν ότι είχε τελέσει τρεις θριάμβους χάρις στις νίκες του σε τρεις Ηπείρους. Καθώς ο πρώτος του θρίαμβος οφειλόταν στις νίκες του στην Λιβύη, ο δεύτερος για τις επιτυχημένες εκστρατείες του στην Ευρώπη και ο τρίτος για τις κατακτήσεις του στην Ασία. Μάλιστα όλα αυτά τα είχε κατορθώσει προτού ξεπεράσει το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας του⁶⁶.

⁶⁵ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 43, 44.

⁶⁶ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 45.

III. Ο Καίσαρας εμπλέκεται στην πολιτική σκακιέρα και συνεργάζεται με τον Πομπήιο.

Βέβαια όλη αυτή η δόξα που απέκτησε σε τόσο νεαρή ηλικία ο Πομπήιος, στα επόμενα έτη λόγω λάθους επιλογών του θα γυρνούσε εναντίον του. Και αυτό διότι χρησιμοποίησε την επιρροή του ώστε να εξυψώσει άλλους αφαιρώντας από την δική του δύναμη, κάτι που θα πληρώσει στα επόμενα χρόνια με την ίδια του την ζωή. Η αντίστροφη μέτρηση για την κυριαρχία του Πομπήιου αρχίζει με την πολιτική άνοδο του Γάιου Ιούλιου Καίσαρα (Gaius Iulius Caesar). Αυτός ύστερα από τις επιτυχημένες νίκες που είχε στην Ιβηρία και δίνοντας στο κοινό ταμείο της Ρώμης αρκετά χρήματα ζήτησε να τελέσει θρίαμβο και η σύγκλητος του το επέτρεψε. Εκείνη όμως την περίοδο που θα τελούσε θρίαμβο, παρουσιάζονταν οι υποψήφιοι για την υπατία. Ο Καίσαρας φυσικά θέλοντας απεγνωσμένα να τεθεί σε υποψηφιότητα και επειδή δεν γίνεται κάποιος που θα τελέσει θρίαμβο να εισέλθει στην πόλη για να τεθεί σε υποψηφιότητα και μετά να εξέλθει για τον θρίαμβο του. Έστειλε λοιπόν μήνυμα στην Σύγκλητο με το οποίο ζητούσε να θέσει υποψηφιότητα μέσω των φίλων του, κάτι που ήταν παράνομο γι' αυτό και ο Μάρκος Πόρκιος Κάτων ο Υτικαίος (Marcus Porcius Cato Uticensis), γνωστός ως Κάτων ο νεότερος το απέρριψε αμέσως. Έτσι ο Καίσαρας βρισκόμενος σε αδιέξοδο αναγκάστηκε να ακυρώσει τον θρίαμβο του⁶⁷.

Στην συνέχεια καταφέρνει να εκλεγεί ύπατος και ξεκινάει μία φιλολαϊκή πολιτική φτιάχνοντας νόμους που προέβλεπαν να δίνονται περιοχές ώστε να κατοικήσουν οι άποροι άνθρωποι και χωράφια για να τα καλλιεργούν, αυτό όμως ήταν κάτι που υπερέβαινε τα όρια της εξουσίας του και εμπλεκόταν στην δικαιοδοσία της Δημαρχίας. Αυτό είχε ως συνέπεια να του εναντιωθεί ο ύπατος Βίβλος που είχε υποστηρικτή σε αυτό το θέμα και τον Κάτωνα. Όταν έφτασε η συζήτηση στην Βουλή ο Καίσαρας παρουσίασε στο βήμα τον Πομπήιο, ο οποίος τον υποστήριξε σθεναρά σε όλα και του υποσχέθηκε την αμέριστη βοήθεια του⁶⁸.

⁶⁷ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 2.8.

⁶⁸ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 46, 47.

Και μετά από αυτό όμως οι σχέσεις των δύο ανδρών ενισχύθηκαν περαιτέρω, πράγμα περίεργο αν αναλογιστούμε την ατιμία που είχε διαπράξει ο Καίσαρας στον Πομπήιο συνάπτοντας ερωτικές σχέσεις με την γυναίκα του, αν δεχθούμε πως είναι αληθή τα γράμματα του Κικέρωνα. Παρόλα αυτά ο Πομπήιος παντρεύτηκε την κόρη του Καίσαρα την Ιουλία η οποία ήταν ήδη αρραβωνιασμένη με τον Καιπίωνα, και ο Πομπήιος για να μετριάσει την οργή του, του δίνει για γυναίκα την δική του κόρη η οποία ωστόσο ήταν αρραβωνιασμένη με τον Φαύστο Κορνήλιο Σύλλα (Faustus Cornelius Sulla) τον γιο του Σύλλα⁶⁹. Σύμφωνα βέβαια με τον Αππιανό ο Πομπήιος συνεργάστηκε με τον Καίσαρα, για να αντισταθμίσει την συνεργασία μεταξύ Λούκουλλου και Κράσσου. Διότι εκείνη την περίοδο ο Πομπήιος ζητούσε από την Σύγκλητο να επικυρώσει κάποιες παραχωρήσεις που είχε κάνει σε βασιλείς και σε πόλεις κατά την διάρκεια της εκστρατείας του στην Ανατολή, ωστόσο ο Λούκουλλος και ο Κράσος έφερναν αντιρρήσεις⁷⁰.

Ωστόσο και ο νόμος του Καίσαρα για τους άπορους παρόλη την προσπάθεια δεν θα περνούσε από την Σύγκλητο, έτσι αποφάσισε μαζί με τον Πομπήιο να επιβληθούν. Ο Πομπήιος αφού έφερε στην Πόλη αρκετούς στρατιώτες και άδειασε την αγορά από τους πολιτικούς αντιπάλους, επικύρωσαν τον νόμο για την παραχώρηση γαιών γεγονός που έκανε τον Δήμο να παρασυρθεί και να ψηφίζει ότι και αν πρότειναν χωρίς αντιρρήσεις. Με αυτό τον τρόπο ψηφίστηκε νόμος που προέβλεπε ο Καίσαρας να κατέχει για μία πενταετία την εντός και εκτός των Άλπεων Γαλατία, τους Ιλλυριούς και τέσσερα πλήρη τάγματα στρατιωτών, και επικυρώθηκαν οι διατάξεις του Πομπήιου στις οποίες αντιδρούσε ο Λούκουλλος και ο Κράσος.

Αφού έκαναν αυτά διόρισαν δύο νέους υπάτους δίκης τους επιρροής τον Γαβίνιο και τον Λεύκιο Καλπούρνιο Πείσων (Lucius Calpurnius Piso). Ο δεύτερος ήταν πεθερός του Καίσαρα καθώς προηγουμένως είχε παντρευτεί την κόρη του την Καλπουρνία. Στην συνέχεια αποσύρθηκαν ο Καίσαρας με την Καλπουρνία στην Γαλατία και ο Πομπήιος με την νέα του γυναίκα στην ύπαιθρο. Έτσι όμως έδωσαν την ευκαιρία στους εχθρούς τους να ανασυνταχθούν, για παράδειγμα ο τότε Δήμαρχος Πόπλιος Κλώδιος (Publius Clodius Pulcher), με μια σειρά νόμων

⁶⁹ Suetonius, *Divus Iulius*, XXI.

⁷⁰ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 2.9.

που εξέδωσε τους λεγόμενους νόμους του Κλωδίου (Leges Clodiae), εξόρισε τον Μάρκο Τύλλιο Κικέρωνα (Marcus Tullius Cicero), και έστειλε τον Κάτωνα ως Στρατηγό στην Κύπρο. Έτσι βρήκε την ευκαιρία να στρέψει τον Δήμο εναντίον του Πομπήιου και του Καίσαρα και να ακυρώσει κάποιες διατάξεις του Πομπήιου⁷¹.

Ο Πομπήιος ως τότε είχε συνηθίσει να έχει τον Δήμο με το μέρος του και στεναχωριόταν πολύ με το να βλέπει να τον βρίζουν, να τον αγνοούν και να τον εξευτελίζουν δημόσια. Είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο ο Πομπήιος όπου φοβόταν να εμφανιστεί στην αγορά όσο ήταν Δήμαρχος ο Κλώδιος και παρέμενε κλεισμένος μέσα στο σπίτι του αναλογιζόμενος τι πρέπει να κάνει για να ξαναγίνει αρεστός στην Σύγκλητο και στον Δήμο. Κάποιοι φίλοι του του πρότειναν να τερματίσει τις σχέσεις του με τον Καίσαρα και να ενωθεί με την Σύγκλητο. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν του άρεσε καθόλου. Πείστηκε όμως να καλέσει πίσω τον εξόριστο Κικέρωνα όπου ήταν πολύ αγαπητός στην Βουλή και φανατικός εχθρός του Κλωδίου.

Έτσι ο Πομπήιος με παρότρυνση του αδερφού του Μάρκου Κικέρωνα του (Quintus Tullius Cicero) κατέβηκε στην αγορά μαζί με πολλούς οπαδούς και αφού προκλήθηκαν πολλοί τραυματισμοί και σκοτωμοί ο Κλώδιος ανατράπηκε. Τότε επανάφερε με νόμο τον εξόριστο Κικέρωνα ο οποίος με τη σειρά του συμφιλίωσε τον Πομπήιο με την Βουλή και συνηγόρησε στην έκδοση του σιτικού νόμου. Και εξαιτίας της σιτοδείας που είχε ξεσπάσει έδινε στον Πομπήιο το αξίωμα του ανθυπάτου με ισχύ για πέντε χρόνια, και εξουσία εντός και εκτός της Ιταλίας ώστε να συλλέξει σιτηρά. Έτσι ο Πομπήιος έγινε ξανά Κύριος όλης της Ιταλίας σε ξηρά και θάλασσα κάτι που προκάλεσε όπως ήταν φυσικό την οργή του Κλωδίου. Αφού ανέλαβε λοιπόν να συλλέξει σιτάρι από διάφορα μέρη όπως την Σικελία, την Σαρδηνία, την Λιβύη με κάποιες δυσκολίες λόγω καιρού κατάφερε να γεμίσει πάλι τις αγορές της Ρώμης και όχι μόνο με άφθονα σιτηρά⁷².

⁷¹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 48. Βλ. σχετικά Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 2.14.

⁷² Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 49, 50.

III.1. Ο Καίσαρας συνεργάζεται με Πομπήιο και Κράσσο και συγκροτούν την πρώτη τριανδρία.

Ερχόμενοι τώρα πάλι στον Καίσαρα βλέπουμε ότι έχει ήδη καθιερώσει την εξουσία του και ότι ο πόλεμος με τους Κέλτες, τους Βέλγους, τους Σουήβους και τους Βρετανούς τον εξύψωσαν στα μάτια της Βουλής και του Δήμου, μετατρέποντάς τον σε έναν ισχυρό ανταγωνιστή του Πομπήιου. Έχοντας λοιπόν κερδίσει άφθονο πλούτο από τους πολέμους του μπορούσε να εξαγοράσει από αγορανόμους στρατηγούς μέχρι και υπάτους. Και αυτό φαίνεται και από την παρουσία του στην πόλη Λούκα στην οποία έμενε μέχρι να περάσει ο χειμώνας, και στην οποία προσέτρεξαν πολλές εξέχουσες προσωπικότητες της πολιτικής ελίτ για να τον χαιρετήσουν, διακόσιοι Συγκλητικοί ανάμεσα τους ο Πομπήιος και ο Κράσσος. Ο Καίσαρας αφού τους ευχαρίστησε όλους με δώρα και πολλές υποσχέσεις τους έδωσε εντολή να επιστρέψουν στην Ρώμη, όμως τους δύο άνδρες Κράσσο και Πομπήιο τους ζήτησε να παραμείνουν εκεί ώστε να κάνουν μια σημαντική συμφωνία⁷³.

Διότι ο Καίσαρας φοβόταν τις προθέσεις του Δομιτίου ο οποίος έβαζε υποψηφιότητα για ύπατος και απειλούσε φανερά πως αν εκλεγεί θα ανακαλέσει το στρατό του Καίσαρα. Επομένως ο Καίσαρας τους πρότεινε να ζητήσουν την υπατεία και αυτός θα έστελνε στρατιώτες στην Ρώμη για να τους υποστηρίξουν. Την πρόταση αυτή τους την έκανε σαφώς για το δικό του συμφέρον, καθώς απαίτησε ως αντάλλαγμα για την υποστήριξη του, πως όταν θα εκλεγούν θα του δώσουν ακόμα αλλά πέντε χρόνια εξουσίας στις ίδιες επαρχίες. Ωστόσο και αυτοί θα είχαν πολύ μεγάλο όφελος καθώς θα μπορούσαν να επιλέξουν οποίες επαρχίες ήθελαν για να διοικούν. Όταν μαθεύτηκε αυτή η μυστική συμφωνία πολλοί αντέδρασαν και τους ζήτησαν τον λόγο χωρίς όμως αποτέλεσμα⁷⁴.

Και αφού με δόλιους τρόπους εμπόδισαν τους λιγοστούς ανταγωνιστές στην υπατεία εξελέγχθηκαν υπατοι ωστόσο δεν σταμάτησαν εκεί. Ο Πομπήιος διέλυσε την συνέλευση που είχε εκλέξει στρατηγό τον Κάτωνα και διόρισε στρατηγούς της δικής του επιρροής. Έτσι αφού πέτυχαν τον σκοπό τους μοίρασαν τις επαρχίες μεταξύ τους, ο Κράσσος πήρε την Συρία και αμέσως μετα

⁷³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 51. Βλ. σχετικά Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 3.17.

⁷⁴ Suetonius, *Divus Iulius*, XXIV. 2, 3.

ανέλαβε την Παρθική Εκστρατεία. Ο Πομπήιος έλαβε την Λιβύη, τις δύο Ιβηρίες και τέσσερα τάγματα στρατιωτών από τα οποία δύο έστειλε ως βοήθεια στον Καίσαρα για τον Γαλατικό πόλεμο. Και τέλος στον Καίσαρα έδωσαν επιπλέον πέντε χρόνια εξουσίας στις επαρχίες που ήδη κατείχε. Το πλήρωμα του χρόνου όμως έφτασε και η συμμαχία των τριών ανδρών σύντομα θα έληγε. Και αυτό διότι η συγγένεια μεταξύ Πομπήιου και Καίσαρα που ήταν ο ισχυρότερος συνδετικός κρίκος των δύο ανδρών είχε λήξει διότι η κόρη του Καίσαρα Ιουλία που είχε παντρευτεί τον Πομπήιο πέθανε. Όταν πια έχασε την ζωή του πολεμώντας τους Πάρθους ο Κράσος το τρίτο μέλος της Τριανδρίας, χάθηκε και το τελευταίο εμπόδιο που συγκρατούσε αυτήν την συμμαχία, καθώς τα εδάφη έπρεπε να μοιραστούν εκ νέου στους δύο εναπομείναντες διεκδικητές⁷⁵.

III.2. Διάσπαση της τριανδρίας μετα τον θάνατο του Κράσσου.

Έτσι καθώς περνούσε ο καιρός οι σχέσεις των δυο ανδρών ολοένα και χειροτέρευαν. Ο Πομπήιος που έβλεπε πως ο Καίσαρας δεν προτίθεται να παραδώσει την εξουσία του, ζήτησε από την Σύγκλητο να τον κατοχυρώσουν δίνοντας του νέα νόμιμη πολιτική εξουσία. Επειδή όμως τον αγνοούσαν δημιούργησε πολιτική αναρχία στην πόλη καθώς δεν επέτρεψε την εκλογή νέων υπάτων και στρατηγών με αποτέλεσμα να αρχίζουν να συζητάνε την περίπτωση της Δικτατορίας. Ο πρώτος που ζήτησε επίσημα να εκλεγεί ο Πομπήιος ως Δικτάτορας ήταν ο δήμαρχος Λουκίλλιος. Με την πρόταση αυτή βέβαια κόντεψε να χάσει την Δημαρχία από διαμαρτυρία του Κάτωνα. Και όταν ο Κάτων παρακάλεσε δημόσια τον Πομπήιο να ενδιαφερθεί για την πολιτική αναρχία αυτός αισθανόμενος ντροπή έκανε τις απαραίτητες ενέργειες και διορίστηκαν ύπατοι ο Δομίτιος και ο Μεσσάλας.

Στην συνέχεια όμως τα πράγματα χειροτέρεψαν καθώς ο Κλώδιος σκοτώθηκε και στην κηδεία του ο λαός πυρπόλησε τις οικίες των υπάτων προκαλώντας μεγαλύτερη αναρχία από πριν. Έτσι όταν έγινε δεύτερη φορά πρόταση για Δικτατορία ο Κάτων φοβήθηκε να αντιδράσει και έτσι αποφασίσθηκε να δοθεί μια νέα νόμιμη πολιτική αρχή στον Πομπήιο για να μην συνεχιστεί αυτή η ανεξέλεγκτη κατάσταση. Και τότε έγινε κάτι αξιοπερίεργο, ο

⁷⁵ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 52, 53. Βλ. σχετικά Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 3.18.

Βίβλος όπου ήταν εχθρικά προσκείμενος απέναντι στον Πομπήιο, πρότεινε στην Σύγκλητο να τον εκλέξουν ως μόνο ύπατο με την πρόφαση πως το προτιμά από την αναρχία. Κάτι στο οποίο όλος περιέργως συμφώνησε και ο Κάτων. Έτσι εκλέχθηκε ο Πομπήιος μοναδικός ύπατος και αν ήθελε μπορούσε να διαλέξει συνάρχοντα μετά το πέρας δύο μηνών⁷⁶.

Έτσι με το που ανέλαβε την υπατία ο Πομπήιος άρχισε να φαίνεται πόσο άνισα διαχειρίζεται τη δικαιοσύνη, καθώς σε δίκες που δεν τον ενδιέφεραν έκρινε με απόλυτη αντικειμενικότητα, ενώ σε δίκες δικών του ανθρώπων μεροληπούσε και παρέμβαινε σε υπερβολικό βαθμό. Αφού πέρασε το απαραίτητο χρονικό διάστημα διάλεξε για συνάρχοντά του τον πεθερό του Σκιπίωνα Μέτελλο του οποίου την κόρη Κορνηλία είχε λίγο καιρό πριν παντρευτεί. Εν συνεχεία ψήφισε νόμο που προέβλεπε να κρατήσει τις επαρχίες που ήδη διοικούσε για αλλά τέσσερα χρόνια, καθώς και να παίρνει χίλια τάλαντα κάθε χρόνο για να συντηρεί το στρατό του. Ο Καίσαρας από την άλλη δεν άφησε τα πράγματα στην τύχη τους, αλλά μέσω των υποστηρικτών του πίεζε την Βουλή ώστε να του δώσουν για ακόμα μια φορά την υπατεία ή να παραταθεί ο χρόνος της εκστρατείας του ώστε να μην καρπωθεί άλλος τους δικούς του κόπους. Τότε ο Πομπήιος πάντα διπλωμάτης επειδή δήθεν ανησυχούσε για το μέλλον του Καίσαρα, δήλωσε ψευδώς πως είχε επιστολές του Καίσαρα με τις οποίες ζητούσε να απαλλαγεί από την εκστρατεία και να λάβει υποψηφιότητα στην υπατεία και ας ήταν απών. Σε αυτήν την πρόταση όμως ο Κάτων έφερε σθεναρή αντίσταση και έτσι ο Πομπήιος μην θέλοντας να διαπληκτιστεί μαζί του δεν υποστήριξε περεταίρω τον Καίσαρα. Πράξη που δηλώνει πως αυτό ήθελε από την αρχή να αποκόψει τον Καίσαρα από οποιαδήποτε μορφή εξουσίας.

Οι προθέσεις του Πομπήιου φανερώνονται και από το γεγονός του ότι ζήτησε πίσω από τον Καίσαρα τις στρατιωτικές δυνάμεις που του είχε δανείσει στο παρελθόν, τάχα γιατί χρειαζόνταν στον Πόλεμο με τους Πάρθους. Ο Καίσαρας παρόλο που γνώριζε πολύ καλά την πραγματική αιτία πράττοντας διπλωματικά, έστειλε πίσω τα στρατεύματα και μάλιστα τους έδωσε και φιλοδωρήματα⁷⁷. Σύμφωνα βέβαια με τον Αππιανό στο συγκεκριμένο θέμα οι

⁷⁶ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 54. Βλ. σχετικά Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 3.19, 21, 23.

⁷⁷ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 55,56. Βλ. σχετικά Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 4.25.

πληροφορίες είναι διαφορετικές καθώς αναφέρει τα εξής, πως πριν διακοπεί η συνεδρίαση της Συγκλήτου από τον δήμαρχο Κουρίωνα, στην οποία συζητιόταν αν θα πρέπει να παραιτηθούν ταυτόχρονα και ο Πομπήιος και ο Καίσαρας από τα αξιώματά τους ή αν θα πρέπει να παραιτηθεί πρώτα ο Καίσαρας καθώς ήταν ποιο επίφοβος. Εν τέλει αποφασίστηκε να δώσει ο καθένας από μια λεγεώνα για να υπερασπιστούν την επαρχία της Συρίας μετά την πανωλεθρία του Κράσσου. Έτσι ο Πομπήιος σκέφτηκε να ζητήσει από τον Καίσαρα πίσω την λεγεώνα που του είχε δώσει ως βοήθεια μετά την ήττα των δύο στρατηγών του, του Τιτύριου και του Κόττα. Ο Καίσαρας τότε για να φανεί γενναιόδωρος έστειλε εκτός από την λεγεώνα του και την άλλη που του είχε παραχωρήσει ο Πομπήιος και μάλιστα έδωσε στον κάθε στρατιώτη από διακόσιες πενήντα δραχμές⁷⁸.

III.3. Αναταραχή στα πολιτικά πράγματα εξαιτίας της ρήξης Πομπήιου και Καίσαρα.

Αφού πέρασε ένα χρονικό διάστημα ο Πομπήιος αρρώστησε βαριά στη Νεάπολη και γιατρεύτηκε με δυσκολία. Ήταν τόσο όμως το ενδιαφέρον του κόσμου για την υγεία του, που πίστεψε πως όλος ο λαός τον αγαπάει, κάτι που τον έκανε να πιστεύει πως δεν υπάρχει κάποιος αντίπαλος που να χαίρει τέτοιας δημοτικότητας, με αποτέλεσμα πολύ αργότερα αυτή του η υπεροψία να τον οδηγήσει στην καταστροφή. Διότι ο Πομπήιος ουδεμία προετοιμασία έκανε για έναν τυχόν επικείμενο πόλεμο, παρά δήλωνε σε όλους με υπεροψία όταν τον ρωτούσαν πόσους στρατιώτες μπορούσε να διαθέσει πως: *Ὅπου γὰρ ἂν, τῆς Ἰταλίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσσονται καὶ πεζικαὶ καὶ ἵππικαὶ δυνάμεις*⁷⁹.

Όσο όμως μεγάλωνε η υπεροψία του Πομπήιου τόσο ο Καίσαρας εμπλέκονταν όλο και περισσότερο στα πολιτικά πράγματα. Φρόντιζε να μην απομακρύνεται πολύ από την Ιταλία και έστελνε στην Ρώμη πολύ συχνά στρατιώτες του να συμμετέχουν στις εκλογές. Τα πράγματα χειροτέρεψαν όταν το αίτημα του Καίσαρα για παράταση της εξουσίας του δεν πέρασε από την Βουλή. Μάλιστα ο ύπατος Μάρκος Κλαύδιος Μάρκελλος (Marcus Claudius Marcellus) έφτασε στο σημείο να αποκαλέσει τον Καίσαρα ληστή, και

⁷⁸ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 4.29.

⁷⁹ Πλούταρχος, Πομπήιος, 57.

προέτρεψε να τον επικηρύξουν ως εχθρό της πατρίδας αν δεν παραδώσει άμεσα την εξουσία του και δεν διαλύσει τον στρατό του. Ακόμα και η πρόταση του Κουρίωνα που υποστήριζε ή και οι δύο άντρες να κρατήσουν όσα έχουν ή και οι δύο να παραιτηθούν από αυτά, δεν έγινε αποδεκτό από τον ύπατο Μάρκελλο.

Ο Κουρίων ωστόσο κατάφερε με την βοήθεια του Μάρκου Αντωνίου (Marcus Antonius) και του Πείσωνος να ακουστεί η γνώμη του στην Σύγκλητο. Έτσι πρότεινε να δηλώσουν πόσοι θέλουν να καταθέσει τα όπλα μόνο ο Καίσαρας και να παραμείνει μοναδικός άρχοντας ο Πομπήιος, με αυτή την πρόταση δεν συμφώνησε σχεδόν κανείς. Ύστερα πρότεινε να δηλώσουν πόσοι συμφωνούν στο να καταθέσουν και οι δύο τα όπλα και να μην είναι κανείς τους άρχοντας, με αυτήν την πρόταση συμφώνησαν οι περισσότεροι εκτός από είκοσι δύο που παρέμειναν πιστοί στον Πομπήιο. Τότε ο Κουρίων ευτυχισμένος για την επιτυχία της πρότασής του πήγε στον Δήμο όπου τον υποδέχτηκαν όλοι με χειροκροτήματα. Ο Γάιος Μάρκελλος τότε σηκώθηκε νευριασμένος και είπε χαρακτηριστικά πως δεν θα κάτσει άλλο να χάνει πολύτιμο χρόνο σε ανώφελες συζητήσεις. Γνωρίζοντας ωστόσο ότι πάνω από τις Άλπεις συγκεντρώνονται δέκα τάγματα στρατού και βαδίζουν κατά της πόλης θα κάνει τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να μαζέψει όσο το δυνατόν περισσότερο στρατό για να την προστατέψει⁸⁰.

Έτσι ευθύς αμέσως βρίσκει τον Πομπήιο και τον παρακαλεί να συγκεντρώσει όσες περισσότερες δυνάμεις μπορεί και να είναι έτοιμος για μία επικείμενη επίθεση. Όταν όμως ξεκίνησε τη στρατολόγηση ο Πομπήιος που τόσο σίγουρος ήταν για την επιρροή του διαπίστωσε πόσο λάθος είχε, καθώς οι περισσότεροι δεν υπάκουσαν στην στρατολόγηση και οι λιγοστοί που πήγαν το έκαναν με απροθυμία, εφόσον η κοινή γνώμη των στρατιωτών ήθελε να γίνει συμφιλίωση και όχι εμφύλια σύρραξη. Ωστόσο προηγουμένως ο Μάρκος Αντώνιος είχε πιέσει τη Βουλή και τον Δήμο και είχε διαβάσει ενώπιον τους μία επιστολή του Καίσαρα, με την οποία ζητούσε να φύγουν και οι δύο από τις επαρχίες τους και αφού διαλύσουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις να παρουσιαστούν στο λαό και να δώσουν απολογισμό για τις πράξεις τους. Ο Λέντλος όμως που τώρα ήταν ύπατος δεν θέλησε να συγκαλέσει την Βουλή για να συζητήσουν αυτή την ενδιαφέρουσα πρόταση.

⁸⁰ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 58.

Παρατηρούμε λοιπόν πως πολλοί ήταν αυτοί που με την στάση τους οδήγησαν την Χώρα στον εμφύλιο σπαραγμό. Βέβαια υπήρχαν και κάποιοι που αναζητούσαν μια μέση λύση, όπως ο Κικέρων που πρότεινε να εγκαταλείψει ο Καίσαρας την Γαλατία και με μόνο δύο τάγματα να εγκατασταθεί στην Ιλλυρία, και από εκεί να περιμένει την δεύτερη υπατεία του. Ωστόσο, ούτε με αυτή την πρόταση ο Πομπήιος ήταν ευχαριστημένος και αντιπρότεινε να κρατήσει ο Καίσαρας ένα μόνο τάγμα. Είναι φανερό πλέον πως ούτε ο πομπήιος ούτε οι υποστηρικτές του θα έρχονταν ποτέ σε συμφωνία με τον Κάισαρα, εφόσον και ο Λέντλος και ο Κάτων απέριψαν και αυτή την πρόταση του Κικέρωνα⁸¹.

⁸¹ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 59.

IV. Ο Καίσαρας στρέφεται εναντίον της Ρώμης και ξεσπά ο εμφύλιος πόλεμος.

Και ενώ εξελίσσονταν όλα αυτά έφτασε η είδηση στη Ρώμη πως ο Καίσαρας κατέλαβε το Αρμίνιο την σημερινή πόλη Ρίμινι, και βάδιζε με όλο του τον στρατό κατά της Ρώμης. Μια ανακριβής είδηση καθώς ο Καίσαρας προχωρούσε με πέντε χιλιάδες οπλίτες και με τριακόσιους περίπου ιππείς αφήνοντας το μεγαλύτερο τμήμα του στρατού του πίσω, καθώς επιθυμούσε να τους αιφνιδιάσει χωρίς να προλάβουν να προετοιμαστούν. Μάλιστα όταν έφτασε στον ποταμό Ρουβίκωνα που ήταν το φυσικό σύνορο της επαρχίας του, κοντοστάθηκε για αρκετή ώρα αναλογιζόμενος τις επιλογές που είχε και τα αποτελέσματα που θα έχουν οι πράξεις του, και είπε σε όσους βρίσκονταν γύρω του: *Etiam nunc, regredi possumus; quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.* (Ακόμα και τώρα μπορούμε να κάνουμε πίσω αν όμως περάσουμε την γέφυρα, τα όπλα θα αποφασίσουν πια για τα πάντα). Εκείνη την στιγμή όμως είδε ένα όραμα που το θεώρησε καλό οίωνο και ορμώντας μέσα στο ποτάμι είπε: *Eatur, quo deorum ostenta et inimicorum iniquitas vocat* (Ας προχωρήσουμε όπου μας καλούν τα θεϊκά σημάδια και οι άδικες πράξεις των εχθρών μας) και λέγοντας την γνωστή σε όλους φράση: *Jacta alea est* (Ερρίφθη ο κύβος) διέταξε τους στρατιώτες του να περάσουν τον ποταμό⁸².

Μαθαίνοντας αυτά η σύγκλητος στράφηκε στον Πομπήιο ρωτώντας τον τι πρόκειται να συμβεί και αν έχει μαζέψει ικανοποιητικό αριθμό στρατιωτών. Εκείνος όμως με δισταγμό απάντησε πως εκτός από τα δύο τάγματα που είχε στείλει πίσω ο Καίσαρας δεν είχε καταφέρει να συγκεντρώσει επιπλέον στρατό, υποσχόταν ωστόσο ότι σύντομα θα έχει περισσότερους. Η απάντηση που έδωσε δεν έπεισε σχεδόν κανέναν και άρχισε να δημιουργείτε πανικός στην πόλη με πόλους μάλιστα να ειρωνεύονται και να κατηγορούν τον Πομπήιο για την υπεροψία και την σιγουριά που τον διακατείχε το προηγούμενο διάστημα⁸³.

Μέσα σε αυτήν την ταραχή ο Κάτων πρότεινε να εκλέξουν τον Πομπήιο Στρατηγό-Αυτοκράτορα, ώστε να συντονίσει την υπεράσπιση της Ιταλίας. Έπειτα ο Κάτων αφού τελείωσε με τις υποχρεώσεις που είχε στη Ρώμη έφυγε

⁸² Suetonius, *Divus Iulius*, XXXI.2, XXXII.

⁸³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 60.

για την επαρχία που του είχε κληρωθεί στην Σικελία. Το ίδιο έκαναν και οι υπόλοιποι, άρχισαν να πηγαίνουν στις επαρχίες τους φοβούμενοι τον επικείμενο πόλεμο. Διότι στην Ρώμη επικρατούσε χάος και κανείς δεν μπορούσε να καθησυχάσει τον απλό λαό. Ούτε ο Πομπήιος ενέπνεε πια εμπιστοσύνη ενώ ταυτόχρονα δεχόταν συνεχώς από τους γύρω του πιέσεις για το πως να κινηθεί, δίχως να γνωρίζει την ακριβή θέση του Καίσαρα. Για αυτούς τους λόγους λοιπόν αποφασίζει να εγκαταλείψει την πόλη και δίνει εντολή στους Συγκλητικούς να τον ακολουθήσουν λέγοντας πως όποιος μένει πίσω θα θεωρηθεί φίλος του Καίσαρα. Με αυτές τις συνθήκες λοιπόν ο Πομπήιος μέσα σε λίγες ώρες εγκατέλειψε την πόλη μαζί με τους υπάτους και τους αξιωματούχους⁸⁴.

Στις επόμενες μέρες ο Καίσαρας καταλαμβάνει την Πικεντίνη, την Ουμβρία και την Ετρουρία και συλλαμβάνει τον Λεύκιο Δομίτιο, που κατά τον Καίσαρα παρανόμως είχε ονομαστεί διάδοχός του και είχε καταλάβει το Κορφίνιο, στην συνέχεια όμως τον αφήνει ελεύθερο⁸⁵. Ύστερα εισβάλλει στην Ρώμη και σε όσους πήγαν με το μέρος του φέρθηκε καλά, σε όσους όμως του αντιστάθηκαν έδειξε την πυγμή του, όπως στον Μέτελλο ο οποίος τον εμπόδισε να πάρει χρήματα από το δημόσιο ταμείο με αποτέλεσμα ο Καίσαρας πάρα λίγο να τον σκοτώσει. Έτσι αφού πήρε όσα χρήματα χρειαζόταν από το Δημόσιο Ταμείο αποφάσισε να καταδιώξει τον Πομπήιο, αναγκάζοντάς τον να βγει όσο το δυνατόν γρηγορότερα από την Ιταλία πριν φτάσει προς βοήθεια ο στρατός του από την Ιβηρία.

Ο Πομπήιος στο μεταξύ είχε φτάσει στο Μπρίντεζι, όπου αφού εξασφάλισε πλοία έστειλε τους Υπάτους και άλλους αξιωματούχους μαζί με τριάντα σπείρες⁸⁶ στο Δυρράχιο. Αντίστοιχα έστειλε τον γιο του Γνάιο Πομπήιο και τον Πεθερό του Μέτελλο Σκιπίωνα στην Συρία ώστε να ετοιμάσουν το ναυτικό. Ενώ ο ίδιος έμεινε για να οχυρώσει την πόλη φράζοντας τις πύλες, τοποθετώντας φρουρές στα τείχη, σκάβοντας τάφρους και τοποθετώντας παλούκια στους δρόμους της πόλης. Έτσι αφού φόρτωσε τον στρατό στα πλοία με ησυχία, έδωσε εντολή να κατέβουν και οι φρουροί από τα τείχη για να φύγουν, μόλις το αντιλήφθηκε αυτό ο Καίσαρας ξεχύθηκε με μανία μέσα στην

⁸⁴ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 61.

⁸⁵ Suetonius, *Divus Iulius*, XXXIV.

⁸⁶ Σώμα στο Ρωμαϊκό στρατό που απαρτιζόταν από την συγχώνευση δύο εκατονταρχιών.

πόλη κινδυνεύοντας να πέσει ο στρατός του μέσα στις θανατηφόρες τάφρους. Τα πλοία ωστόσο είχαν προλάβει να φύγουν εκτός από δυο με λιγοστούς στρατιώτες που πρόλαβε να τα σταματήσει⁸⁷.

Τότε ο Καίσαρας απόρησε για ποιον λόγο ο Πομπήιος να αφήσει μία τόσο καλά οχυρωμένη πόλη εφόσον περίμενε τις λεγεώνες του από την Ιβηρία και είχε την θάλασσα με το μέρος του, γιατί άραγε του άφησε ολόκληρη την Ιταλία. Μην έχοντας όμως τα μέσα να τον καταδιώξει π.χ. πλοία, και φοβούμενος τις δύο λεγεώνες του Πομπήιου στην Ιβηρία που μπορεί να χτυπούσαν την οπισθοφυλακή του όσο αυτός τον καταδίωκε. Επομένως αποφασίζει να επιστρέψει πίσω και να αναμετρηθεί με τις λεγεώνες του Πομπήιου στην Ιβηρία. Πριν επιστρέψει ο Καίσαρας στην Ρώμη όμως μοίρασε τις δυνάμεις του σε πέντε τμήματα. Ένα τμήμα του στρατού του παρέμεινε στο Βρινδήσιο, άλλο ένα στον Υδρούντα και άλλο ένα στον Τάραντα ώστε να φυλάει την Ιταλία. Άλλο ένα στάλθηκε υπό την διοίκηση του Κόιντου Βαλέριου να καταλάβει την Σαρδηνία όπου ήταν πλούσια σε σιτάρι. Και τέλος έστειλε τον Γάιο Ασίνιο Πολλίων (Gaius Asinius Pollio) με το πέμπτο τμήμα ώστε να καταλάβει στην Σικελία. Συγκεκριμένα ο Κάτων αφού δεν είδε ψήφισμα που να ορίζει την αντικατάστασή του κατάλαβε τι συμβαίνει και δεν δέχθηκε πρόθυμα την παράδοση της Σικελίας, αλλά δήλωσε πως δεν αμύνεται γιατί λυπάται την ζωή των πολιτών του και αποχώρησε κατευθυνόμενος προς τον Πομπήιο.

Έπειτα ο Καίσαρας επέστρεψε στην Ρώμη για να καθησυχάσει το πλήθος που ανησυχούσε για την τύχη της πόλης, διόρισε τον Μάρκο Αιμίλιο Λέπιδο (Marcus Aemilius Lepidus) επίτροπο της Πόλης, και τον Μάρκο Αντώνιο επικεφαλής των δυνάμεων σε ολόκληρη την Ιταλία. Στην συνέχεια έστειλε τον Κουρίωνα να αντικαταστήσει τον Κάτωνα στην Σικελία και τον Γάιο Αντώνιο στην Ιλλυρία. Τέλος εμπιστεύτηκε την εντός των Άλπεων Γαλατία στον Λικίνιο Κράσσο. Αφού τακτοποίησε τα θέματα της ξηράς έδωσε εντολή να συγκροτηθούν δύο στόλοι ο ένας στο Ιόνιο υπό τον Ναύαρχο Ορτένσιο και ο άλλος στην Τυρρηνία με Ναύαρχο τον Πόπλιο Κορνήλιο Δολαβέλλα (Publius Cornelius Dolabella)⁸⁸.

⁸⁷ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 62.

⁸⁸ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί εμφύλιοι Β'*, 6.40, 41.

Εφόσον ο Καίσαρας έκανε απροσπέλαστη την Ιταλία για τον Πομπήιο κατευθύνθηκε προς την Ιβηρία για να αντιμετωπίσει τον Μάρκο Πετρήιο και τον Λεύκιο Αφράνιο. Στην πρώτη μάχη που διεξήχθη μεταξύ τους ο Καίσαρας έχασε ενώ στην δεύτερη αναδείχθηκε νικητής. Στην συνέχεια ο Καίσαρας στρατοπέδευσε σε μια απόκρημνη περιοχή και μέσω μιας γέφυρας του Σικόριος Ποταμού συγκέντρωνε εφόδια. Όμως για κακή του τύχη δημιουργήθηκε χείμαρρος και παρέσυρε την γέφυρα αποκόπτοντας πόλους άνδρες του στην απέναντι όχθη, βρίσκοντας έτσι την ευκαιρία ο Πετρήιος να τους εξοντώσει. Το υπόλοιπο διάστημα ο στρατός του Καίσαρα υπέφερε από τις κακουχίες και την πείνα, αλλά μόλις έφτασε το καλοκαίρι βρήκαν την ευκαιρία να ανασυνταχθούν. Καθώς ο Πετρήιος και ο Αφράνιος προχωρούσαν στην ενδοχώρα προς αναζήτηση και άλλων στρατιωτών, ο Καίσαρας προσπαθούσε συνεχώς να εμποδίζει την πορεία τους. Μάλιστα κάποια στιγμή κατάφερε να περικυκλώσει ένα τμήμα του εχθρικού στρατού που κατευθυνόταν για να καταλάβει το στρατόπεδό του. Τότε ο Καίσαρας χρησιμοποίησε την κλασική τακτική του με την οποία κέρδιζε την συμπάθεια των εχθρών του. Διότι όχι μόνο δεν τους σκότωσε αλλά τους άφησε να επιστρέψουν σώοι και αβλαβείς πίσω στον Αφράνιο.

Βλέποντας την σωστή συμπεριφορά του Καίσαρα ο Αφράνιος και κάποιοι αξιωματούχοι θεώρησαν σάφρων να παραδώσουν την Ιβηρία στον Καίσαρα, με την προϋπόθεση ότι θα τους επέτρεπε να πάνε σώοι πίσω στον Πομπήιο. Ο Πετρήιος όμως είχε αντίθετη άποψη και όταν είδε στρατιώτες του Καίσαρα να συναναστρέφονται με τους άντρες του μέσα στο στρατόπεδο, τους σκότωσε όλους με μανία. Έτσι λοιπόν και ενώ ο Πόλεμος μαινόταν ο Καίσαρας κατάφερε να τους αποκόψει την πρόσβαση σε νερό, με αποτέλεσμα ο Αφράνιος και ο αμετάκλητος Πετρήιος να προχωρήσουν σε συμφωνία παραδίδοντας του την Ιβηρία με αντάλλαγμα την ασφάλεια της διαφυγής τους. Έτσι και έγινε μάλιστα όπως μας πληροφορεί ο Αππιανός πριν αναχωρήσουν για τον Πομπήιο έβγαλε λόγο, λέγοντας πως αν εκτίμησαν έστω και λίγο την επιεικής συμπεριφορά που έδειξε απέναντι τους, θα πρέπει να το μεταφέρουν στους στρατιώτες του Πομπήιου και έθεσε τον Κόιντο Κάσσιο διοικητή της Ιβηρίας⁸⁹.

⁸⁹ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 6.42, 43

Ύστερα από τα γεγονότα που συνέβησαν στην Ιβηρία μεταφερόμαστε στην Αφρική, όπου ο Κουρίων αποφάσισε να εκστρατεύσει από την Σικελία κατά του Άττιου Βάρου, που διοικούσε τον στρατό του Πομπήιου στην Αφρική. Έτσι ξεκινάει με δύο λεγεώνες δώδεκα πολεμικά πλοία και αρκετά εμπορικά. Σύμμαχος όμως του Βάρου στην Αφρική ήταν ο βασιλιάς Ιόβας Α' της Νουμιδίας. Έτσι πριν ξεκινήσει ο Κουρίων από την Σικελία, οι Αφρικανοί που πίστευαν πως θα στρατοπέδευε κοντά στο παλιό στρατόπεδο που είχε φτιάξει εκεί ο Σκιπίων δηλητηρίασαν το νερό της περιοχής. Επομένως μετά από την απόβαση του ο Κουρίων στην Αφρική και μετά από μια μικρή μάχη που διεξήχθη με Νουμιδούς ιππείς τους οποίους έτρεψε σε φυγή, εγκαταστάθηκε κοντά στο παλιό στρατόπεδο του Σκιπίωνα. Το σχέδιο των Αφρικανών είχε πετύχει καθώς οι άνδρες του Κουρίωνα σιγά σιγά δηλητηριάζονταν από το νερό, οπότε ο Κουρίων αποφάσισε να μετακινήσει το στρατόπεδο στην γειτονική πόλη Ιτύκη. Εκεί οι στρατιώτες παρόλη την εξάντληση που είχαν, όταν έμαθαν για την νίκη του Καίσαρα στην Ιβηρία αναπτρώθηκε το ηθικό τους με αποτέλεσμα όταν πολέμησαν ξανά με τον Βάρο ο Κουρίων έχασε μόνο έναν άνδρα ενώ ο Βάρος εξακόσιους.

Μετά την μάχη αυτή ο βασιλιάς Ιόβας προχώρησε προς τον ποταμό Βαγράδα, όπου έλαβε πληροφορίες πως τάχα είχαν εισβάλει εχθροί στο Βασίλειο, έτσι άφησε πίσω τον στρατηγό Σαβούρα με μια μικρή δύναμη στον ποταμό. Μόλις τα έμαθε αυτά ο Κουρίων θεώρησε πως ήταν μια κάλλη ευκαιρία να κάνει περισσότερη ζημιά στους εχθρούς χωρίς να έχει μεγάλο κόστος. Έτσι διέταξε το στρατό να κατευθυνθεί εναντίον του Σαβούρα, η κίνηση του αυτή όμως ήταν παρακινδυνευμένη. Καθώς ο στρατός του ήταν αποδυναμωμένος και προχωρώντας μέσα στην έρημο εκείνη την περίοδο δεν θα μπορούσαν να βρουν πουθενά νερό, παρά μόνο στο ποτάμι το οποίο όμως ήταν κυριευμένο από τον Σαβούρα και από τον ίδιο τον βασιλιά.

Φτάνοντας εκεί λοιπόν ο Κουρίων και βλέποντας την παγίδα στην οποία μόλις είχε πέσει, αποφασίζει να αποσυρθεί στους κοντινούς λόφους. Βλέποντας την κατάσταση τους οι εχθροί αποφασίζουν να περάσουν τον ποταμό και να προετοιμαστούν για επίθεση. Ο Κουρίων από την άλλη μην κρίνοντας ορθά οδήγησε τον φανερά καταβεβλημένου στρατό του στην πεδιάδα. Μέγα λάθος καθώς αμέσως περικυκλώθηκαν από Νουμιδούς ιππείς, τους οποίους για λίγο

διάστημα τους κρατούσαν αλλά από την συνεχιζόμενη πίεση δεν άντεξαν και υποχώρησαν πάλι στους λόφους. Την ίδια στιγμή ο Ασίνιος Πολλίων αποφασίζει με μια μικρή ομάδα να επιστρέψει στο στρατόπεδό τους στην Ιτύκη, από φόβο μήπως επιτεθεί εκεί ο Βάρος, όταν θα μάθαινε για την ήττα που υπέστησαν στον ποταμό⁹⁰.

Έτσι έπεσε σε αυτή την μάχη ο Κουρίων αγωνιζόμενος σθεναρά μέχρι τέλους, το κεφάλι του το έκοψαν και το παρέδωσαν στον βασιλιά Ιόβα. Μόλις έφτασε η είδηση της πανωλεθρίας στο στρατόπεδο στην Ιτύκη, ο Ναύαρχος Φλάμας τρομοκρατημένος τράπηκε σε φυγή παίρνοντας μαζί όλο τον στόλο εγκαταλείποντας τον Ασίνιο Πολλίων και τους εναπομείναντες στρατιώτες που είχαν επιζήσει. Έτσι αγανακτισμένος ο Πολλίων παρακάλεσε μερικά εμπορικά πλοία που είχαν αγκυροβολήσει εκεί κοντά να πλησιάσουν στην ακτή για να επιβιβάσουν τα στρατεύματά του. Το ίδιο βράδυ μερικά από αυτά έφτασαν στην ακτή, αλλά επειδή επιβιβάζονταν πολλοί στρατιώτες σε κάθε πλοίο μερικά από αυτά βυθίστηκαν. Από την άλλη όσοι κατάφεραν να βγουν στα ανοιχτά και είχαν μαζί τους χρήματα οι έμποροι τους πέταγαν στην θάλασσα για να τους ληστέψουν. Για όσους πάλι παρέμειναν στην ακτή η τύχη τους δεν ήταν καλύτερη, όχι τόσο επειδή αιχμαλωτίστηκαν από τον Βάρο αλλά επειδή ο βασιλιάς Ιόβας αποφάσισε την εκτέλεσή τους. Έτσι η εκστρατεία του Κουρίωνα είχε καταστραφεί ολοσχερώς και ο βασιλιάς Ιόβας ενημέρωσε τον Πομπήιο για την επιτυχία του⁹¹.

Την ίδια περίοδο η παράταξη του Πομπήιου καταφέρνει και άλλη νίκη ενάντια στις δυνάμεις του Καίσαρα, καθώς ο Μάρκος Αντώνιος επιτέθηκε στον Δολαβέλλα στην Ιλλυρία αλλά ηττήθηκε από τον Οκτάβιο όπου ήταν ένας από τους Στρατηγούς του Πομπήιου. Τα προβλήματα για τον Καίσαρα όμως δεν σταματούν εκεί, ένα τμήμα του στρατού του στασίασε στην Πλακεντία επειδή ο πόλεμος παρατεινόταν και οι στρατιώτες ακόμα δεν είχαν λάβει τις πέντε μνές που τους είχε τάξει ο ίδιος στο Βρινδήσιο. Μόλις το έμαθε ο Καίσαρας έσπευσε αμέσως από τη Μασσαλία και αφού βρήκε τους στρατιώτες του τους είπε τα εξής: *τάχει μὲν ὄσῳ περὶ ἕκαστα χρῶμαι, σύνιστέ μοι· βραδύνει δ' ὁ πόλεμος οὐ δὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τοὺς πολεμίους ὑποφεύγοντας ἡμᾶς. ὑμεῖς δ' ἔν τε Γαλατία*

⁹⁰ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί ἐμφύλιοι Β'*, 7.44, 45.

⁹¹ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί ἐμφύλιοι Β'*, 7.46.

πολλά τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ὀνόμενοι καὶ ἐς τόνδε τὸν πόλεμον ὄλον, οὐκ ἐς μέρος αὐτοῦ μοι συνομόσαντες ἐν μέσοις ἔργοις ἡμᾶς ἀπολείπετε καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπανίστασθε καὶ προστάττειν ἀξιοῦτε, παρ' ὧν χρὴ προστάγματα λαμβάνειν. μαρτυράμενος οὖν ἑμαυτὸν τῆς ἐς ὑμᾶς μέχρι δεῦρο φιλοτιμίας χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ καὶ τοῦ ἐνάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατήρξε, τὸ δέκατον διακληρώσω θανεῖν. Τότε ἀρχισε ἡ λεγεώνα ἀμέσως νὰ διαμαρτύρεται καὶ οἱ ἄρχοντες ἔπεσαν στὰ πόδια του καὶ τον παρακαλοῦσαν γιὰ συγχώρεση. Τελικὰ ὁ Καίσαρας υπέδειξε μόνο 120 οἱ ὁποῖοι φέρονται ὡς υποκινητές καὶ αποφάσισε με κλῆρο τὴν θανατικὴ ποινὴ γιὰ 12 ἀπὸ αὐτοὺς. Μάλιστα ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα ἀφοῦ ἀποδείχτηκε ὅτι δὲν ἦταν παρὼν ὅταν ἐγίνε ἡ στάση, ἀθωώθηκε καὶ τὴν θέσιν του πήρε ὁ λοχαγὸς ποὺ ψευδῶς τον εἶχε κατηγορήσει⁹².

Επομένως ἀφοῦ κατάφερε νὰ διαλύσει τὴν στάση στὴν Πλακεντία κατευθύνθηκε πρὸς τὴ Ρώμη. Εκεί ὁ Δῆμος φοβισμένος γιὰ τὴν τύχη του ἀμέσως τον ἀνακηρύσσει δικτάτορα χωρὶς ψήφισμα. Εκείνος ὁμως ἀρνεῖται τὸ ἀξίωμα αὐτό, εἴτε ἐπειδὴ δὲν το χρειαζόταν εἴτε ἐπειδὴ δὲν ἠθέλε νὰ προκαλέσει μίσος γιὰ τὸ πρόσωπο του. Ἀλλὰ ἀφοῦ διατήρησε αὐτό τὸ ἀξίωμα μόνο γιὰ ἑντεκα ἡμέρες, ὅρισε ὡς υπάτους τον εαυτὸ του καὶ τον Πόπλιο Ἰσαυρικό. Κατόπιν ἐπέλεξε ἐκ νέου καὶ ἀντικατέστησε τοὺς Κυβερνήτες τῶν ἐπαρχιῶν. Ὅρισε τὸν Μάρκο Αἰμίλιο Λέπιδο διοικητὴ τῆς Σιβηρίας, τὸν Ἄυλο Αλβίνο διοικητὴ τῆς Σικελίας, τὸν Σέξτο Πεδουκαῖο διοικητὴ τῆς Σαρδηνίας καὶ τέλος ἔδωσε στὸν Δέκιμο Βρούτο τὴν διοίκηση τῆς Γαλατίας. Ἀκόμα μιὰ σημαντικὴ ἐνέργεια ποὺ ἔκανε ὁ Καίσαρας ἦταν νὰ μοιράσει σιτᾶρι στὸν λαὸ ποὺ δεινοπάθησε ἀπὸ λιμὸ, καθὼς καὶ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐπιστροφὴ πολλῶν ἐξόριστων. Τέλος ὅταν του ζητήθηκε νὰ κάνει περικοπὲς στὰ χρέη ἐπειδὴ οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ἀναταραχὲς εἶχαν προκαλέσει πτώση τῶν τιμῶν, αὐτὸς ἀρνήθηκε ἀλλὰ ὅρισε τιμητὲς γιὰ τὰ ἐμπορικὰ προϊόντα. Με σκοπὸ νὰ δώσουν οἱ οφειλέτες στοὺς πιστωτὲς ἐμπορεύματα ἀντὶ γιὰ χρήματα. Ἐτσι ἀφοῦ ἔκανε αὐτὰ ἔστειλε κατὰ τὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιο τὸ στρατὸ του στὸ Βρινδήσιο, καὶ ὁ ἴδιος ἀναχώρησε τὸν Δεκέμβριο χωρὶς νὰ περιμένει νὰ ξεκινήσει ἡ νέα τοῦ θητεία⁹³.

⁹² Ἀππιανός, *Ῥωμαϊκοὶ ἐμφύλιοι Β'*, 7.47.

⁹³ Ἀππιανός, *Ῥωμαϊκοὶ ἐμφύλιοι Β'*, 7.48.

Ο Πομπήιος ωστόσο έχοντας μεγάλο χρονικό περιθώριο για να προετοιμαστεί εφόσον δεν είχε αναγκασθεί να εμπλακεί σε μάχη, παρήγγειλε την κατασκευή πολυάριθμου στόλου από την περιοχής ης Ασίας, από τις Κυκλάδες, την Αθήνα, την Κέρκυρα, τον Πόντο, την Βιθυνία, την Κιλικία την Συρία την Φοινίκη και από την Αίγυπτο. Ακόμα απαίτησε να του δοθεί μεγάλο χρηματικό ποσό από τις επαρχίες της Ασίας, της Συρίας, από τος ελεύθερους λαούς της Αχαΐας και από όλους τους βασιλείς, δυνάστες και τετράρχες που βρίσκονταν υπό την εξουσία του⁹⁴.

Τελικώς καταφέρει να συγκεντρώσει εννέα λεγεώνες, πέντε από την Ιταλία, μία από την Κιλικία που απαρτιζόταν από παλαίμαχους, μία από την Κρήτη και την Μακεδονία πάλι από παλαίμαχους στρατιώτες, (οι οποίοι μετα την ολοκλήρωση των στρατιωτικών τους καθηκόντων είχαν παραμείνει στις προαναφερθείσες επαρχίες). Ακόμα δύο λεγεώνες έρχονταν από την Ασία, τις οποίες στρατολόγησε για λογαριασμό του Πομπήιου ο ύπατος Λέντλος. Εκτός αυτών κατένειμε στις λεγεώνες του νεοσύλλεκτους από την Θεσσαλία, τη Βοιωτία, την Αχαΐα και την Ήπειρο. Επιπροσθέτως περίμενε να του στείλει ο Σκιπίων δυο λεγεώνες από την Συρία. Είχε συγκεντρώσει τρεις χιλιάδες τοξότες από την Κρήτη, την Λακωνία, τον Πόντο και την Συρία. Από αυτούς εξακόσιους είχε φέρει αυτοπροσώπως ο Δηιόταρος, πεντακόσιους έστειλε ο Αριοβαρζάνης Β΄ Φιλοπάτωρ της Καππαδοκίας, άλλους πεντακοσίους έστειλε ο βασιλιάς Κότυς Γ΄ της Θράκης μαζί με τον γιο του Σάδαλον. Ακόμα πεντακόσιους Γαλάτες και Γερμανούς στρατιώτες από την Αλεξάνδρεια όπου ανήκαν στην φρουρά του βασιλιά Πτολεμαίου, έφερε με τον στόλο του ο γιος του Πομπήιου. Επιπλέον είχε συγκεντρώσει οχτακόσιους περίπου στρατιώτες από τους δούλους και τους ποιμένες. Από την Γαλατία της Μικράς Ασίας ο Κάστωρ και ο Δομνήλαος έστειλαν τριακοσίους ταρκονταρίους, από αυτούς ο ένας είχε έλθει αυτοπροσώπως ενώ ο άλλος έστειλε τον γιο του. Τέλος έφθασαν διακόσιοι ιπποτοξότες από την Συρία υπό την διοίκηση του βασιλιά Αντιόχου Α΄ της Κομμαγηνής⁹⁵.

Από τρόφιμα ο Πομπηιανός στρατός ήταν πλήρως καλυμμένος, καθώς είχαν συγκεντρωθεί μεγάλες ποσότητες σίτου από την Θεσσαλία, την Κρήτη, την

⁹⁴ Caesar, *De Bello Civili*, III. 3.

⁹⁵ Caesar, *De Bello Civili*, III. 4.

Κυρήνη, την Ασία και την Αίγυπτο. Είχε αποφασίσει να περάσει τον χειμώνα στο Δυρράχιο, την Απολλωνία και στις υπόλοιπες παραθαλάσσιες πολιτείες για να εμποδίσει τον Καίσαρα να διαπλεύσει την θάλασσα και να εισχωρήσει στον ηπειρωτικό χώρο της Ελλάδας. Γι' αυτό και είχε διασκορπίσει τον στόλο του σε ολόκληρη την Αδριατική θάλασσα. Την ηγεσία των Αιγυπτιακών πλοίων είχε ο γιος του Πομπήιου, των Ασιατικών ο Δ. Λαίλιος (D. Laelius) και ο Γ. Τριάριος (C. Triarius), των Συριακών ο Γ. Κάσσιος (C. Cassius), των Ροδιακών ο Γ. Μάρκελλος (C. Marcellus) μαζί με τον Γ. Κοπώνιο (C. Cornonius) ενώ του Λιβουρνικού και Αχαϊκού στόλου ο Σκριβώνιος Λίβων (Scribonius Libo) και ο Μ. Οκτάβιος (M. Octavius). Σε όλη όμως την ναυτική δύναμη ο Πομπήιος τοποθέτησε έναν ανώτερο αξιωματούχο για να συντονίζει όλους τους παραπάνω τον Μ. Βίβουλο (M. Bibulus)⁹⁶.

IV.1. Ο εμφύλιος μεταφέρεται στον Ελλαδικό χώρο.

Αφού έφτασε λοιπόν ο Καίσαρας στο Βρινδήσιο και έκανε τις απαραίτητες προετοιμασίες επιβίβασε στα πλοία όσο το δυνατόν περισσότερους στρατιώτες, επτά λεγεώνες στο σύνολο και εφόσον τους εμπύχωσε για την σίγουρη νίκη τους απέπλευσαν στις πέντε Ιανουαρίου. Την επομένη ο στόλος του πλησίαζε την χώρα των Γερανίων και για να μην γίνει αντιληπτός έκανε πολλούς ελιγμούς ψάχνοντας έναν μικρό όρμο. Τελικά κατάφερε να ξεγελάσει τον Μ. Βίβουλο και να τους αποβιβάσει σε μια περιοχή όπου ονομαζόταν Παλαίστη⁹⁷. Αφού αποβιβάσθηκαν λοιπόν οι λεγεώνες ο Καίσαρας την ίδια νύχτα στέλνει πίσω στο Βρινδήσιο τα πλοία του, έτσι ώστε να επιβιβασθούν οι υπόλοιπες λεγεώνες και το ιππικό. Σε αυτή τη σημαντική αποστολή επικεφαλής μπαίνει ο Καληνός (Quintus Fufius Calenus). Ωστόσο ο Βίβουλος που ήταν ο αρχηγός των ναυτικών δυνάμεων του Πομπήιου, και που βρισκόταν στην Κέρκυρα έλαβε τις σχετικές πληροφορίες για τις κινήσεις του Καληνού. Αποφασίζει λοιπόν να τους επιτεθεί με μεγάλη μανία, με αποτέλεσμα να κάψει τα πλοία μαζί με όλους τους ναύτες για παραδειγματισμό. Μετά από

⁹⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 5.

⁹⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 6.

αυτό το γεγονός ο Βίβουλος ενίσχυσε την φρουρά κατά μήκος των παράλιων ακτών και περίμενε το επόμενο βήμα⁹⁸.

Αμέσως μετά ο Λ. Βιμπούλλιος (L. Vibullius Rufus)⁹⁹ έκρινε αναγκαίο να ειδοποιήσει τον Πομπήιο για την έλευση του Καίσαρος, γι 'αυτό και έτρεχε ασταμάτητα μέρα νύχτα αλλάζοντας συνέχεια άλογα από πόλη σε πόλη. Εκείνη την εποχή ο Πομπήιος βρισκόταν στην Κανδαουίαν της Μακεδονίας και κατευθυνόταν προς τα πεδινά της Απολλωνίας και του Δυρραχίου. Μόλις πληροφορήθηκε το γεγονός κινήθηκε προς την Απολλωνία ώστε να εμποδίσει τον Καίσαρα να καταλάβει τις παράκτιες περιοχές. Ο Καίσαρας όμως είχε ήδη αναχωρήσει με τις λεγεώνες του προς το Ωρικό¹⁰⁰. Εκεί βρήκε τον Λ. Τουρκουάτο (L. Torquatus) ο οποίος με εντολή του Πομπήιου οχύρωσε την πόλη και την προετοίμασε για πολιορκία. Όμως οι Έλληνες του Ωρικού δεν θέλησαν να πολεμήσουν εναντίον του Καίσαρα και του Ρωμαϊκού λαού, έτσι μην μπορώντας να τους μεταπείσει ο Λ. Τουρκουάτος ανοίγει τις πύλες του Ωρικού και παραδίδει την πόλη στον Καίσαρα¹⁰¹.

Μετά την κατάληψη του Ωρικού ο Καίσαρας με ηθικό ακμαιότατο κινείται προς την Απολλωνία. Εκεί τον περίμενε ο Λ. Σταβέριος (L. Staberius) ο οποίος άρχισε να προετοιμάζει την Ακρόπολη για πολιορκία. Όμως και σε αυτή την πόλη όπως και στην προηγούμενη οι πολίτες δεν θέλησαν να αντισταθούν στην επέλαση του Καίσαρα, κάτι που είχε σαν αποτέλεσμα ο Σταβέριος να εγκαταλείψει κρυφά την πόλη και οι πολίτες να ανοίξουν τις πύλες για να εισέλθει και εκεί ο Καίσαρας. Ίδια αντιμετώπιση είχε και από τις γειτονικές πόλεις των Βυλλινδαίων και Αμαντίνων και εν συνεχεία όλη η Ήπειρος έστειλε πρέσβεις σε αυτόν για να τον βεβαιώσουν πως θα έπρατταν ότι διατάζει¹⁰².

⁹⁸ Caesar, *De Bello Civili*, III. 8.

⁹⁹ Ο Λ. Βιμπούλλιος Ρούφος ήταν ύπαρχος του Πομπήιου, προηγούμενος όμως βρισκόταν υπό την εξουσία του Καίσαρα, και για το ότι ήταν τόσο ικανός άνδρας ο Καίσαρας τον έστειλε στον Πομπήιο ώστε να παραδώσει σε αυτόν κάποιες σημαντικές προτάσεις. Στις προτάσεις που απέστειλε με τον Βιμπούλιο ο Καίσαρας απαριστούσε τις δυσκολίες που έχει περάσει και προτείνει στον Πομπήιο να απέχουν και οι δυο από τις ένοπλες δυνάμεις τους και να μειώσουν το ατέρμονο χάσμα που υπάρχει μεταξύ τους γιατί αρκετές δυσκολίες και συμφορές είχαν αντιμετωπίσει και οι δύο στο παρελθόν οι οποίες θα μπορούσαν να τους γίνουν μάθημα ώστε να μην τις ξαναπεράσουν στο μέλλον. Ακόμα αναφέρει πως όλη η τύχη της Αυτοκρατορίας βρίσκεται στα χέρια τους και πως αν θελήσουν να συγκρουστούν θα είναι πολύ οδυνηρό για όλους. Τέλος του προτείνει να παραδώσουν τα όπλα τους και να αφήσουν στην κρίση του λαού και της συγκλήτου τι θα γίνει.

¹⁰⁰ Ο Ωρικός είναι οι Άγιοι Σαράντα στην σημερινή Αλβανία.

¹⁰¹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 11.

¹⁰² Caesar, *De Bello Civili*, III. 12.

Ο Πομπήιος γνωρίζοντας αυτά τα γεγονότα και φοβούμενος για την τύχη του Δυρραχίου τάχυνε την πορεία του προς τα εκεί. Ο στρατός του όμως μετά τις επιτυχημένες ενέργειες του Καίσαρα είχε κλονιστεί και πολλοί στρατιώτες τον εγκατέλειπαν. Έτσι λίγο πριν φτάσουν στο Δυρράχιο παρατάχθηκε ο στρατός για καταμέτρηση, και βλέποντας τις απώλειες που είχε για να διασφαλισθεί η παραμονή των υπόλοιπων στρατιωτών, ο άρχοντας Τίτος Λαβιηνός (Titus Labienus) ορκίσθηκε ενώπιον του Πομπήιου πως δεν θα τον εγκαταλείψει ποτέ και πως θα υπομείνει την ίδια τύχη καλή ή κακή. Αυτόν τον ίδιο όρκο άρχισαν να ορκίζονται όλοι οι ύπαρχοι και με την σειρά τους οι χιλίαρχοι, οι εκατόνταρχοι και όλοι οι απλοί στρατιώτες. Την ίδια στιγμή ο Καίσαρας χάραξε την πορεία του στρατεύματός του προς το Δυρράχιο αλλά ο ίδιος στρατοπέδευσε στον ποταμό Άψον, έχοντας για προστασία τα γειτονικά φρούρια, που ήταν φιλικά προσκείμενα σε αυτόν, ώστε να περιμένει εκεί τις υπόλοιπες λεγεώνες από την Ιταλία. Το ίδιο έπραξε και ο Πομπήιος, στρατοπέδευσε λίγο πιο πέρα από τον ίδιο ποταμό και εκεί συγκέντρωσε όλες του τις δυνάμεις¹⁰³.

Μέσα στο επόμενο διάστημα ξεκινάει ο Καληνός από το Βρινδήσιο, με όσα περισσότερα πλοία είχε στην διάθεσή του ώστε να διεκπεραιώσει και τις υπόλοιπες Λεγεώνες του Καίσαρα. Όμως στα ανοιχτά του Βρινδησίου λαμβάνει μήνυμα από τον Καίσαρα, που του διαμηνύει να ακυρώσει προσωρινά την αποστολή διότι όλες οι ακτές φυλάσσονται από τον Πομπηιανό στόλο. Έτσι επιστρέφουν όλα τα πλοία στο λιμάνι εκτός ενός το οποίο μόλις έφθασε στο Ωρικόν καταλήφθηκε από τον Βίβουλο, κάτι που αποδεικνύει πως αποφεύχθηκε μια μεγάλη συμφορά για τις δυνάμεις του Καίσαρα.

Ο Βίβουλος τώρα ο οποίος βρισκόταν με τα πλοία του στο Ωρικόν, όσο αυτός εμπόδιζε την πρόσβαση του Καίσαρα στα λιμάνια και γενικότερα στον θαλάσσιο χώρο, τόσο εμποδιζόταν και ο ίδιος στο να ελέγχει τις ακτές τις οποίες κρατούσε ο Καίσαρας με την στήριξη των γύρω περιοχών. Με αποτέλεσμα ούτε στην ξυλεία μπορούσε να έχει πρόσβαση, ούτε στην ύδρευση, ούτε και τα πλοία του να προσαράξει στην ξηρά μπορούσε. Εφόσον λοιπόν βρισκόταν σε πολύ μεγάλη ανάγκη, αναγκάσθηκε να εφοδιασθεί τα απαραίτητα από την Κέρκυρα μέσω φορτηγών πλοίων. Αυτές τις δυσκολίες υπομονετικά υπέμεναν για

¹⁰³ Caesar, *De Bello Civili*, III. 13.

αρκετό καιρό ώσπου κάποια στιγμή εξαιτίας των δυσχερειών ο Λίβων και ο Βίβουλος όπου ήταν μαζί στέλνουν μήνυμα προς τους Μ. Ακίλιον (M. Acilio) και Σ. Μούρκον (Statio Murco) που ήταν ύπαρχοι στο Ωρικόν, ενημερώνοντας τους ότι θέλουν να συζητήσουν με τον Καίσαρα κάποια σημαντικά πράγματα αφήνοντας να εννοηθεί ότι θέλουν να διαπραγματευτούν την ειρήνη¹⁰⁴.

Λίγο πριν όμως ο Καίσαρας είχε αναχωρήσει μαζί με μια λεγεώνα προς ανεύρεση σιτηρών τα οποία και στερούταν ο στρατός του, φτάνοντας λοιπόν στο Βουθρωτόν¹⁰⁵ σύμφωνα με τα λεγόμενά του ιδίου, λαμβάνει μια επιστολή που τον ενημερώνει για τις προθέσεις του Λίβωνα και του Βίβουλου και αμέσως αφήνει πίσω την λεγεώνα του και επιστρέφει στο Ωρικόν. Φτάνοντας εκεί καλεί τους δύο άνδρες για να συζητήσουν, όμως στην συνάντηση πηγαίνει μόνο ο Λίβων και δικαιολόγησε τον Βίβουλο για την απουσία του λέγοντας πως με την μανία που είχε εναντίον του Καίσαρα αλλά και με τις προσωπικές τους διαφωνίες η συζήτηση δεν θα επέφερε καρπούς. Στην συνάντηση ο Λίβων υποστήριξε πως ο Πομπήιος ανέκαθεν επιθυμούσε την ειρήνη, μόνο που ο ίδιος δεν έχει την εξουσία για να πάρει αποφάσεις και πως μόνο ο Πομπήιος είναι ικανός να παύσει τον πόλεμο. Όμως ο Καίσαρας είχε υπερβολικές απαιτήσεις καθώς ήθελε να αποστείλει πρέσβεις στον Πομπήιο για να πραγματοποιήσουν την συμφωνία. Και πρόσθεσε εκβιαστικά πως αν θέλουν να σταματήσει τον αποκλεισμό που έχει κάνει στον στόλο τους από την ξηρά και από τις πηγές ύδατος, τότε και αυτοί θα πρέπει να διαλύσουν τις παραθαλάσσιες φρουρές τους. Ο Λίβων όχι μόνο δυσανεκτήθηκε από τις υπερβολικές απαιτήσεις του Καίσαρα, αλλά ούτε τους πρέσβεις του Καίσαρα δέχθηκε να στείλει και απέρριψε την υπόθεση στον Πομπήιο. Τελικώς συμφώνησαν από κοινού προσωρινή ανακωχή μέχρι να παρθεί μια οριστική απόφαση¹⁰⁶.

Ο Καίσαρας κατάλαβε αμέσως πως η ελπίδα για Ειρήνη είχε χαθεί και έτσι στράφηκε ξανά προς την προοπτική του πόλεμου. Ως αποτέλεσμα των άνωθεν ήταν να αποκλεισθεί ο Βίβουλος από την ξηρά, και εξαιτίας μια ασθένειας που είχε να πεθάνει. Και καθώς δεν είχε οριστεί κάποιος άλλος αρχηγός, ο καθένας κυβερνούσε χωριστά τον δικό του στόλο όπως επιθυμούσε.

¹⁰⁴ Caesar, *De Bello Civili*, III. 14, 15.

¹⁰⁵ Ήταν μια πόλη απέναντι από την Κέρκυρα.

¹⁰⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 16.

Στην συνέχεια ο Βιμπούλλιος έλαβε πρόσκληση από τον Λίβωνα, τον Λουκκίιο (L. Lucceio) και τον Θεοφάνη τρεις άνδρες με τους οποίους ο Πομπήιος συζητούσε τα πιο σημαντικά θέματα του. Ο Λίβων τώρα ήθελε να διαπραγματευθεί τις προτάσεις του Καίσαρα, και ενώ συζητούσαν τι πρέπει να γίνει ο Πομπήιος τον διακόπτει λέγοντας του πως αν δεχθεί τους όρους του Καίσαρα θα φανεί ανάξιος όσων έχει¹⁰⁷.

Υπήρξαν ακόμα κάποιες απέλπιδες προσπάθειες για να επέλθει η ειρήνη αλλά τα σύννεφά του πολέμου είχαν σκεπάσει κάθε ελπίδα. Έτσι για να μην ενισχυθεί ο στρατός του Καίσαρα, ο Λίβων αναχωρεί από το Ωρικόν με πενήντα πλοία και καταλαμβάνει την νήσο που βρίσκεται απέναντι από τον λιμένα του Βρινδησίου. Ύστερα από κάποιες πετυχημένες ενέργειες αποβίβασε την νύχτα στο Βρινδήσιο τοξότες και πεζικό, και προχώρησε σε τέτοιο σημείο που έστειλε επιστολή του Πομπήιου λέγοντας πως θα εμποδίσει την βοηθητικές δυνάμεις του Καίσαρα¹⁰⁸.

Εκείνη την εποχή επικεφαλής των δυνάμεων του Καίσαρα στο Βρινδήσιο ήταν ο Μάρκος Αντώνιος άνδρας πολύ ικανός και έξυπνος, ο οποίος μέσα σε λίγο διάστημα εξόπλισε και επάνδρωσε επαρκώς εξήντα πλοία και τα διασκόρπισε κατά μήκος των ακτών. Ο Αντώνιος βάζοντας σε εφαρμογή ένα ευφυέστατο σχέδιο, διατάζει δυο τριήρεις να εξέλθουν του λιμένος, μόλις ο Λίβων το αντιλαμβάνεται αυτό στέλνει πέντε τετρήρεις εναντίον τους. Ο Λίβων είχε πέσει στην παγίδα του Αντωνίου, μόλις άρχισαν να συγκρούονται ο Αντώνιος δίνει εντολή να εμπλακούν τα κρυμμένα πλοία, με αποτέλεσμα το ένα από τα πλοία του Λίβωνα να καταληφθεί και τα υπόλοιπα να τραπούν σε φυγή. Έτσι ο Αντώνιος καταφέρνει να εξαπλώσει τους ιππείς του στην παραλία και να διακόψει την ύδρευση του Λίβων, με αποτέλεσμα αυτός να λύσει την πολιορκία του Βρινδησίου και να αποχωρήσει¹⁰⁹.

Ωστόσο ο καιρός περνούσε και οι υπόλοιπες λεγεώνες του Καίσαρα παρέμεναν ακόμα στο Βρινδήσιο. Αναγκάζεται επομένως ο Καίσαρας να στείλει επείγον μήνυμα δινοντάς εντολή στον Αντώνιο πως στον επόμενο ούριο άνεμο θα πρέπει να αναχωρήσουν. Εφόσον τους πληροφόρησε ποιές τοποθεσίες έχουν την πιο αδύναμη φρούρηση, μόλις φύσηξε ούριος άνεμος σάλπαραν για την

¹⁰⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 17, 18.

¹⁰⁸ Caesar, *De Bello Civili*, III. 23.

¹⁰⁹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 24.

Απολλωνία και το Δυρράχιο. Όταν αυτοί πλησίαζαν στο Δυρράχιο ο Γ. Κοπώνιος διοικητής του Ροδιακού στόλου που βρισκόταν εκεί, δίνει εντολή στα πλοία να εξέλθουν από το λιμάνι με σκοπό να τους καταδιώξουν. Τα πλοία του Αντωνίου ωστόσο βρήκαν ένα απάνεμο λιμάνι το Νυμφαίον βόρεια της Λίσσου. Μόλις τα πλοία του Αντωνίου εισήλθαν στο λιμάνι ο άνεμος άλλαξε φορά με αποτέλεσμα ο Ροδιακός στόλος του Κοπώνιου να καταστραφεί από την τρικυμία¹¹⁰.

Ο Αντώνιος λοιπόν κατέλαβε και αποβίβασε στο Νυμφαίον με μεγάλη δυσκολία όλες του τις δυνάμεις, όπου αποτελούνταν από τρεις λεγεώνες, οι δυο εκ των οποίων απαρτίζονταν από παλαίμαχους και η τρίτη από νεοσύλλεκτους καθώς και οχτακοσίους ιππείς. Αφού αποβιβάστηκαν έστειλε πίσω στην Ιταλία τα πλοία για να μεταφέρουν και το υπόλοιπο στράτευμα ενώ στο Νυμφαίον άφησε τους ποντώνες (pontones)¹¹¹. Διότι σκέφτηκε ο Καίσαρας πως αν Πομπήιος καταλάβαινε ότι η Ιταλία ήταν άδεια από τα εχθρικά στρατεύματα ίσως να μετέβαινε με τον στρατό του εκεί. Ενώ με το να αφήσει πίσω μερικά πλοiάρια ο Καίσαρας, θα είχε την ευκολία να τους καταδιώξει και να δώσει ακριβείς πληροφορίες για το που αποβιβάστηκαν και πόσοι στρατιώτες διεκπεραιωθήκαν¹¹².

Με αυτά τα δεδομένα οι δυο μεγάλοι στρατηλάτες σχεδίαζαν την επόμενη κίνησή τους. Ο Καίσαρας ήθελε απεγνωσμένα να συνδεθεί με τον Αντώνιο, ενώ ο Πομπήιος ήθελε μέσω ενέδρας να επιτεθεί στις λεγεώνες του Αντωνίου προτού αυτές συνδεθούν με τον Καίσαρα. Οι δυο στρατοί εξήλθαν ταυτόχρονα από τα στρατόπεδα τους με την διαφορά ότι ο Πομπήιος ξεκίνησε κρυφά την νύχτα, γιατί δεν χρειαζόταν να περάσει τον ποταμό Άψο για να φτάσει στον Αντώνιο. Ενώ ο Καίσαρας ξεκίνησε την ημέρα καθώς έπρεπε να διαβεί τον ποταμό για να ενωθεί με τον Αντώνιο. Όταν λοιπόν ο Πομπήιος αντιλήφθηκε ότι φτάνει κοντά στο στρατόπεδο του Αντωνίου βρήκε μια καλή τοποθεσία και στρατοπέδευσε δίνοντας διαταγή να μην ανάψουν καθόλου φωτιές και φανερώσουν τις θέσεις τους στον εχθρό. Μετά το πέρας δυο ημερών πλησίαζε και ο Καίσαρας, φοβούμενος όμως ο Πομπήιος να μην βρεθεί εν μέσω δυο εχθρικών

¹¹⁰ Caesar, *De Bello Civili*, III. 26, 27. Βλ. σχετικά και Gelzer 2005, 203.

¹¹¹ Τύπος πλοίου από την περιοχή της Σημερινής Γαλλίας.

¹¹² Caesar, *De Bello Civili*, III. 29.

στρατευμάτων, αποχωρεί από την θέση που κατείχε και στρατοπεδεύει με όλες του τις δυνάμεις στο Ασπαράγγιο του Δυρραχίου¹¹³.

Ωστόσο εκείνο το διάστημα ο Σκιπίων προσπαθούσε να μαζέψει όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα από τις επαρχίες που ανήκαν στον Πομπήιο, και στρατολογούσε όσους περισσότερους άνδρες μπορούσε για να τον ενισχύσει. Όταν έφτασε στην Έφεσο με σκοπό να πάρει τα χρήματα από τον ναό της Αρτέμιδος, λαμβάνει μήνυμα από τον Πομπήιο που τον ενημερώνει για την έλευση του Αντωνίου από την Ιταλία, έτσι ο Σκιπίων αναχωρεί επείγον για την Μακεδονία χωρίς να πειράξει το ταμείο των Εφεσίων¹¹⁴.

Μόλις ο Καίσαρας συνδέθηκε με τον Αντώνιο ανασυγκρότησε τις δυνάμεις του και αποφάσισε να επεκτείνει την κυριαρχία του στην Ελληνική επικράτεια. Προηγούμενος είχε δεχθεί πρέσβεις από την Θεσσαλία και την Αιτωλία, οι οποίοι υπόσχονταν υποταγή σε αυτόν αν αποστείλει φρουρά σε αυτές τις πολιτείες για να τις προστατέψει από τον Πομπήιο. Επομένως αποφασίζει να στείλει στην Θεσσαλία τον Λ. Κάσσιο Λογγίνο (L. Cassius Longinus) με την εικοστή εβδόμη λεγεώνα που αποτελούνταν από νεοσυλλέκτους και μαζί διακοσίους ιππείς. Στην Αιτωλία στέλνει τον Γ. Καλβίσιο Σαβίνο (C. Calvisius Sabinus) μαζί με πέντε λόχους και λίγους ιππείς και προτού αναχωρήσουν τους τόνισε την σημασία της αποστολής την οποία πρέπει να επιτύχουν, εφόσον αυτές οι περιοχές ήταν ο σιτοβολώνας του στρατεύματός του. Τέλος στέλνει στην Μακεδονία τον Γνάιο Δομίτιο Καλβίνο (Gnaeus Domitius Calvinus)¹¹⁵.

Από τους τρεις αυτός που πέτυχε πρώτος την αποστολή του ήταν ο Καλβίσιος, ο οποίος με το που έφτασε στην Αιτωλία ανέλαβε την ανώτατη εξουσία με την σύμφωνη γνώμη των ντόπιων και αφού εκδίωξε τις εχθρικές φρουρές του Πομπήιου από την Ναύπακτο και την Καλυδώνα κατέστη κύριος όλης της Αιτωλίας. Από την άλλη όταν έφθασε ο Κάσσιος στην Θεσσαλία αντιμετώπισε κάποιες δυσκολίες καθώς εκεί την εξουσία είχαν δυο Οικογένειες. Από την μια Οικογένεια ο Εγεσάρετος υποστήριζε την Πομπήιο ενώ από την άλλη Οικογένεια ο Πετραίος υποστήριζε τον Καίσαρα¹¹⁶. Τη ίδια περίοδο φτάνει

¹¹³ Caesar, *De Bello Civili*, III. 30.

¹¹⁴ Caesar, *De Bello Civili*, III. 31-33.

¹¹⁵ Caesar, *De Bello Civili*, III. 34.

¹¹⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 35.

και ο Δομίτιος στην Μακεδονία ο οποίος λαμβάνει ειδοποιήσεις ότι καταφθάνει εκεί ο Σκιπίων με τις λεγεώνες του.

Ο Σκιπίων όμως δεν είχε σκοπό να χτυπήσει τον Δομίτιο, αλλά αφού άφησε τον Μ. Φαβώνιο με οκτώ κοόρτεις στον ποταμό Αλιάκμονα (ο οποίος σημειωτέων χωρίζει την Μακεδονία από την Θεσσαλία) και διέταξε να χτίσουν εκεί οχυρό, κατευθύνθηκε εναντίον του Κασσίου Λογγίνου. Εναντίον του Κασσίου στράφηκε και ο βασιλιάς Κότυς με το ιππικό του. Πληροφορούμενος λοιπόν ο Κάσσιος την έλευση του Σκιπίωνα και βλέποντας το ιππικό του Κότυ, φοβήθηκε γιατί θεώρησε πως ήταν ο Σκιπίων και έτρεξε για να γλυτώσει στα γύρω βουνά. Όμως για καλή του τύχη, ο Μ. Φαβώνιος στέλνει επείγουσα επιστολή στον Σκιπίων που τον ενημερώνει πως οι λεγεώνες του Δομιτίου καταφθάνουν και πως χωρίς την βοήθειά του δεν θα καταφέρει να τους κρατήσει. Έτσι ευθύς αμέσως ο Σκιπίων εγκαταλείπει την καταδίωξη του Κασσίου και σπεύδει όσο το δυνατόν πιο γρήγορα προς βοήθεια του Μ. Φαβωνίου¹¹⁷.

Φτάνοντας εγκαίρως ο Σκιπίων στρατοπέδευσε και περίμενε την επόμενη κίνηση. Ο Δομίτιος από την άλλη στρατοπέδευσε απέναντι από το στρατόπεδο του Σκιπίωνα, που βρισκόταν στην αντίπερα όχθη του Αλιάκμονα και το μόνο που μπορούσε να συγκρατήσει προσωρινά την μανία των στρατιωτών του ήταν η δύσκολη διάβαση του ποταμού λόγω των απόκρημνων οχθών. Βλέποντας την ασίγαστη μανία τους ο Σκιπίων και σκεπτόμενος πως σύντομα θα εξαναγκαζόταν να εμπλακεί σε μάχη, αποφάσισε να δώσει εντολή το βράδυ στα κρυφά να μετακινηθούν οι άντρες χωρίς να ετοιμάσουν αποσκευές και καθώς διαβήκαν τον ποταμό στρατοπεδεύσαν σε εκείνο το σημείο από όπου είχαν έρθει. Έστερα από λίγες μέρες έστησαν παγίδα στους ιππείς του Κ. Ουάρου (Q. Varus) αρχηγού των ιππέων του Δομιτίου, όπου περνούσαν από εκεί καθώς ήταν βοσκότοπος για τα άλογά τους. Παρά τον αιφνιδιασμό τους οι ιππείς του Δομιτίου άντεξαν και αντιστάθηκαν σθεναρά σε αυτή την άνανδρη επίθεση.

Μετα από αυτό ο Δομίτιος ήταν πεπεισμένος πως ο Σκιπίων θα παραταχθεί σύντομα για μάχη και έτσι αποφασίζει να φερθεί και αυτός ύπουλα. Δίνει επίσημη εντολή αναχώρησης και μετακινεί όλο το στράτευμα, μόλις φτάνει

¹¹⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 36.

λίγα χιλιόμετρα μακριά βρίσκει καλυπτόμενο έδαφος και στρατοπεδεύει εκεί. Όπως ήταν φυσικό ο Σκιπίων προετοιμάσθηκε για καταδίωξη, στέλνοντας πρώτα ιχνηλατικό τάγμα ιππικού προς αναγνώριση. Έτσι οι πρώτοι ιχνηλάτες προχωρώντας έπεσαν στην παγίδα και λόγω της αναταραχής οι υπόλοιποι αντιλήφθηκαν τι συμβαίνει και επέστρεψαν πίσω. Ωστόσο η παγίδα αυτή δεν αποδείχθηκε άκαρπη, καθώς ανάμεσα σε αυτούς που συνέλαβαν και οδήγησαν στον Δομίτιο ήταν ο Μ. Οπίνιος (Μ. Ορίνιος) ο αρχηγός του ιππικού¹¹⁸.

Ερχόμαστε τώρα στο Ωρικό στο οποίο προηγούμενος ο Καίσαρας είχε αφήσει για προστασία της πόλης τρεις κοόρτες, καθώς και για να φυλούν τα μακρά πλοία που είχε φέρει από την Ιταλία. Ο τότε ύπαρχος της πόλης Μ. Ακίλιος αποφάσισε να μεταφέρει τα πλοία στο εσωτερικό του λιμένα και να φράξει την είσοδο βυθίζοντας ένα φορτηγό πλοίο. Πρισθέτοντας πάνω σε αυτό άλλο ένα, καταφέρνοντας έτσι να χτίσει πάνω τους αμυντικό πύργο προς φρούρησή του Λιμανιού.

Πληροφορούμενος την εξής κατάσταση στο Ωρικό ο γιος του Πομπήιου που ήταν αρχηγός του Αιγυπτιακού στόλου, φτάνει εκεί και προσπαθεί να ρυμουλκήσει με σχοινιά το βυθισμένο φορτηγό πλοίο. Στην συνέχεια προσπάθησε να ανασύρει και το δεύτερο πλοίο, πάνω στο οποίο βρισκόταν ο Πύργος που είχε κατασκευάσει ο Ακίλιος έτσι ώστε να αποφράξει την είσοδο του Λιμανιού. Στην συνέχεια έκανε επίθεση με πολλά πλοία πάνω στα οποία και αυτός είχε τοποθετήσει πύργους για να είναι σε ευνοϊκότερη θέση, ενώ ταυτόχρονα πίεζε την πόλη από τα χερσαία τείχη για να διασπαστούν οι εχθρικές δυνάμεις. Υστέρα από πολύ κόπο κατάφεραν να υπερκεράσουν τους υπερασπιστές της πόλης όπου τράπηκαν σε φυγή. Ταυτόχρονα είχε καταλάβει την προκυμαία που βρισκόταν από την άλλη πλευρά της πόλης, στην οποία τοποθέτησε στο έδαφος ξύλινους κορμούς και με την βοήθεια μοχλών έσπρωξε τέσσερα πλοία προς το εσωτερικό του Λιμανιού. Κατάφερε έτσι να καταλάβει τα μακρά πλοία που ήταν δεμένα στην ακτή και τέσσερα από αυτά που ήταν άδεια τα πήρε ενώ τα υπόλοιπα τα έκαψε. Αφού έγιναν αυτά απέσπασε από την διοίκηση του Ασιατικού στόλου τον Δ. Λαίλιον (D. Laelius) και τον τοποθέτησε να εμποδίζει τον εφοδιασμό της πόλης από τις γύρω περιοχές την Βύλλίδα και την Αμαντίαν. Ο ίδιος αναχώρησε για το Νυμφαίον όπου βρήκε εκεί τα τριάντα

¹¹⁸ Caesar, *De Bello Civili*, III. 37, 38.

εγκαταλελειμμένα φορτηγά πλοία του Αντωνίου και αφού τα κατέλαβε τα έκαψε και αυτά. Προσπάθησε επίσης να καταλάβει το Νυμφαίον όμως οι ανεπαρκείς δυνάμεις που είχε μαζί του δε του το επέτρεψαν οπότε και αποχώρησε από την πολιορκία¹¹⁹.

IV.2. Πρώτη σύγκρουση Πομπήιου και Καίσαρα στην περιοχή του Δυρραχίου.

Ο Καίσαρας μόλις πληροφορήθηκε πως ο Πομπήιος βρισκόταν στο Ασπαράγγιο, αναχώρησε με τον στρατό του για να τον συναντήσει, περνώντας από την πόλη των Παρθίνων την κατέστρεψε λόγω της Πομπηιανής φρουράς που βρισκόταν εκεί. Την Τρίτη ημέρα φτάνει και στρατοπεδεύει κοντά στον Πομπήιο και την επόμενη μέρα παρατάσσει όλο το στρατό του για να κάνει επίδειξη ισχύος. Στην συνέχεια αποφάσισε να μετακινηθεί και να κατευθυνθεί προς το Δυρράχιο σκεπτόμενος πως εκεί θα κατευθυνόταν και ο Πομπήιος, εφόσον εκεί είχε συγκεντρώσει τις περισσότερες προμήθειες για τον επικείμενο πόλεμο. Ο Πομπήιος ωστόσο δεν υποψιάσθηκε το σχέδιο του Καίσαρα επειδή ο δεύτερος αναχώρησε προς διαφορετική πορεία, πιστεύοντας έτσι πως φεύγει λόγω έλλειψης τροφίμων. Όταν όμως ύστερα από λίγες μέρες ειδοποιήθηκε από τους ανιχνευτές του για το τι πραγματικά συμβαίνει, μετακίνησε τον στρατό και μέσω σύντομων διαδρομών ήλπιζε να τον προφτάσει. Όμως ο πανούργος Καίσαρας που είχε υποψιαστεί αυτή του την κίνηση, εμπύχωσε τους άνδρες του να ζοριστούν περισσότερο και να πραγματοποιήσουν νυκτερινές πορείες, πράγμα που τους ωφέλησε καθώς έφτασαν πρώτοι στο Δυρράχιο¹²⁰.

Επομένως ο Πομπήιος αφού αποκλείσθηκε από το Δυρράχιο αποφάσισε να εγκατασταθεί σε ένα υψηλό πεδίο που ονομαζόταν Πέτρα και είχε έξοδο στην θάλασσα. Αμέσως διέταξε τα μακρά πλοία που είχε στην κατοχή του να συγκεντρώσουν σίτο και άλλες προμήθειες από τις επαρχίες που εξουσίαζε και να τα μεταφέρουν εκεί. Ο Καίσαρας γνώριζε πως ο πόλεμος θα είναι μακρύς και επίπονος, διότι ο στρατός του θα υπέφερε λόγω έλλειψης τροφίμων. Και αυτό θα συνέβαινε διότι ο Πομπήιος τους είχε αποκλείσει από τους θαλασσίους δρόμους, αλλά και από τις γύρω περιοχές. Συγκεκριμένα όταν ο Καίσαρας

¹¹⁹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 39, 40.

¹²⁰ Caesar, *De Bello Civili*, III. 41.

έστειλε ανθρώπους για να συγκεντρώσουν τρόφιμα από το Λίσσον(Νυμφαίον) και από τους Παρθίνους διαπίστωσε πως δεν επαρκούσαν, πρώτων γιατί τα εδάφη αυτά ήταν ορεινά και δεν ήταν πολύ παραγωγικά και δεύτερον γιατί ο Πομπήιος προηγουμένως είχε προβλέψει να μαζέψει όλο το σιτάρι και να λεηλατήσει αυτές τις περιοχές¹²¹.

Έτσι ο Καίσαρας αποφασίζει να εκμεταλλευτεί το φυσικό περιβάλλον και αρχίζει να καταλαμβάνει τους λόφους που βρίσκονταν τριγύρω από το στρατόπεδο του Πομπήιου, οι οποίοι ήταν ψηλοί και απόκρημνοι. Στους λόφους που καταλάμβανε έχτιζε από ένα φρούριο με σκοπό πρώτον να περικυκλώσει και να αποκόψει τον Πομπήιο από την χερσαία ενίσχυση. Δεύτερον οι ιππείς του Πομπήιου στην προκειμένη περίπτωση θα του ήταν άχρηστοι, καθώς δεν θα μπορούσε να μεταφέρει προμήθειες από την ξηρά, και τα άλογα δεν θα ήταν δυνατόν να τραφούν από τα τριγύρω βοσκοτόπια. Τρίτον και σημαντικότερο ο Πομπήιος θα έχανε το κύρος του καθώς θα μαθευόταν στα ξένα έθνη, πως πολιορκούνταν από τον Καίσαρα και πως δεν τολμά να τον αντιμετωπίσει σε μάχη εκ παρατάξεως¹²².

Από την άλλη ο Πομπήιος βρισκόταν σε μεγάλο αδιέξοδο, διότι δεν ήθελε να αφήσει το Δυρράχιο στον Καίσαρα, καθώς εκεί είχε συγκεντρώσει όπως προανέφερα όλη την εξοπλιστική του δύναμη όπως βαλλιστικές μηχανές, βέλη και διαφόρων ειδών όπλα. Επιπλέον γιατί μέσω θαλάσσης μετέφερε με τα πλοία του σίτο στο στρατό του. Έτσι εφόσον έβλεπε τις θέσεις του Καίσαρα να επεκτείνονται και μη μπορώντας να κάνει κάτι άλλο, πήρε την απόφαση να καταλάβει όσους περισσότερους λόφους μπορούσε και με πολλή προσπάθεια λίγο λίγο να απωθήσει τις δυνάμεις του Καίσαρα. Έτσι και έγινε όσο οι άνδρες του Καίσαρα επέκτειναν τις οχυρώσεις τους από το ένα φρούριο στο άλλο για να περικυκλώσουν τους Πομπηιανούς, έτσι και αυτοί κατασκεύαζαν φρούρια και οχυρώσεις για τον ίδιο λόγο. Εν τέλει ο Καίσαρας κατάφερε να καταλάβει κάποιους από αυτούς τους λόφους, με αποτέλεσμα ο Πομπήιος να αναγκαστεί να τοποθετήσει στα δικά του οχυρά πληθώρα τοξοτών και σφενδονητών, μια

¹²¹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 42.

¹²² Caesar, *De Bello Civili*, III. 43.

έξυπνη κίνηση αφού είχε ως αποτέλεσμα να τραυματίσει πολλούς στρατιώτες του Καίσαρα¹²³.

Στην συνέχεια όλο και περισσότερες δυνάμεις εμπλέκονταν και από τις δυο πλευρές. Στο διάστημα αυτό πολλές μάχες σημειώθηκαν, σε μια από αυτές ο Καίσαρας με την ενάτη λεγεώνα του, καταλαμβάνει μια οχυρωματική θέση και αρχίζει να κατασκευάζει φρούριο. Ο Πομπήιος τότε κατέλαβε τον απέναντι λόφο και άρχισε να παρεμποδίζει τα οχυρωματικά έργα του Καίσαρα στέλνοντας πλήθος τοξοτών, σφενδονητών και βλητικών μηχανών. Με αποτέλεσμα εφόσον δεν μπορούσαν ταυτόχρονα να χτίζουν και να μάχονται και βλέποντας ο Καίσαρας πόσοι πλήττονταν διέταξε την άμεση αποχώρηση από το σημείο. Προς στιγμήν ο Πομπήιος πίστευε πως είχε κερδίσει.

Ο Καίσαρας ωστόσο φοβούμενος την άτακτη υποχώρηση των στρατιωτών του έδωσε εντολή να υψωθούν πλέγματα στον τελευταίο λόφο απέναντι από τους Πομπηιανούς και πίσω από αυτό να ανοιχθεί τάφρος. Ακόμα τοποθέτησε στα κατάλληλα σημεία σφενδονήτες σαν φρουρά, για ασφάλεια αν υποχωρούσαν οι δικοί τους. Και τότε αφού είχε προβλέψει κάθε πιθανή προοπτική δίνει εντολή για να υποχωρήσει η ενάτη λεγεώνα. Βλέποντας όμως οι Πομπηιανοί την οπισθοχώρηση, άρχισαν να τους καταδιώκουν με ασίγαστη μανία σπάζοντας τα πλέγματα και προσπαθώντας να προσπελάσουν τις τάφρους. Τότε ο Καίσαρας φοβούμενος να μην χάσει την ενάτη λεγεώνα και τον διοικητή της τον Μάρκο Αντώνιο δίνει εντολή στην όγδοη λεγεώνα να επιτεθεί. Έτσι αφού έριξαν με σφοδρότητα τα ακόντια τους στους Πομπηιανούς τους εξανάγκασαν σε οπισθοχώρηση. Τώρα όμως τα πλέγματα και οι τάφροι του Καίσαρα του φάνηκαν χρησιμότερα, καθώς οι στρατιώτες του Πομπήιου που οπισθοχωρούσαν σε ανηφορικό πεδίο δεν μπορούσαν να προσπελάσουν τα πλέγματα και τις τάφρους με την ίδια ευκολία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλοί να πεθάνουν. Οι στρατιώτες του Καίσαρα από την άλλη με ελάχιστες απώλειες απομακρύνθηκαν από το σημείο και δημιούργησαν οχυρώσεις σε άλλους λόφους¹²⁴.

Αυτές οι μάχες κράτησαν για πολύ μεγάλο διάστημα, με αποτέλεσμα ο στρατός του Καίσαρα σε αντίθεση με του Πομπήιου να ξεμείνει από τρόφιμα.

¹²³ Caesar, *De Bello Civili*, III. 44.

¹²⁴ Caesar, *De Bello Civili*, III. 45, 46.

Βέβαια ο σκληραγωγημένος στρατός του Καίσαρα που καρτερικά είχε υπομείνει τόσες κακουχίες στην Ισπανία και τα είχε καταφέρει, έκανε κουράγιο και έβρισκε υποτυπώδης τροφή, όπως ρίζες και άγρια ζώα και μέσω αρδευτικών έργων είχαν περίσσειμα νερού. Με αυτά τα πρωτόγονα μέσα περίμεναν υπομονετικά να περάσει ο καιρός για να ωριμάσουν τα σιτηρά, όπου ήταν το κυρίως αγαθό που τους έλειπε.¹²⁵

Τώρα ο Πόπλιος Σύλλας (Publius Sulla) όπου είχε τοποθετηθεί ως φύλακας του στρατοπέδου από τον Καίσαρα πριν αναχωρήσει, πληροφορείται την δύσκολη θέση που βρισκόταν ο Καίσαρας και έρχεται με δύο λεγεώνες απωθώντας έτσι μαζί τους στρατιώτες του Πομπήιου. Όμως δεν προχωρούν σε ολοκληρωτική επίθεση διότι ο Καίσαρας είχε άλλα σχέδια, έτσι το συμβούλιο μαζί με τον Σύλλα αποφάσισε να μην συνεχισθεί η μάχη για να μην φανεί πως φέρνουν αντίρρηση στην θέληση του. Πάραυτα η ενέργεια αυτή παραξένεψε πολλούς καθώς πίστευαν πως αν συνέχιζαν με την ίδια επιθετικότητα ίσως ο πόλεμος να τελείωνε εκείνη την ημέρα. Από την άλλη οι Πομπηιανοί λόγω του ανωμάλου τόπου στον οποίο δέχθηκαν επίθεση, μετέβησαν σε υψηλότερο σημείο διότι αν υποχωρούσαν προς χαμηλότερα σημεία αυτό θα ήταν καταστροφικό για αυτούς. Βλέποντας όμως ο Πομπήιος ότι η νύχτα πλησίαζε και ο χρόνος στένευε αποφάσισε να μεταφέρει το στράτευμά του σε άλλον λόφο τόσο μακριά ώστε από το σημείο που βρίσκονταν ούτε βλητικές μηχανές δεν θα μπορούσαν να τους φτάσουν¹²⁶.

Την ίδια περίοδο εκτός από εκείνη την μάχη άλλες δυο εξελίσσονταν σε διαφορετικά σημεία. Αυτό συνέβαινε διότι ο Πομπήιος επιχειρούσε με περισπασμούς να καταλάβει όσο το δυνατόν περισσότερα φρούρια ώστε να πλησιάσει ολοένα και περισσότερο τον Καίσαρα. Έτσι στο ένα πεδίο ο Ουολκάτιος Τούλος (Volcatius Tullus) απώθησε μια λεγεώνα με τρεις κοόρτεις, ενώ στο άλλο οι Γερμανοί επιτέθηκαν στις Καισαρικές οχυρώσεις, και αφού σκότωσαν πολλούς έφυγαν ακέραιοι. Έτσι τις μέρες αυτές διεξήχθησαν έξι μάχες συνολικά, τρεις στο Δυρράχιο και τρεις στα φρούρια. Μετα το πέρας των μαχών αυτών ο Καίσαρας διέταξε να γίνει απογραφή, εντόπισαν περίπου δύο χιλιάδες νεκρούς Πομπηιανούς στρατιώτες, μέσα σε αυτούς πολλοί στρατολόγοι

¹²⁵ Caesar, *De Bello Civili*, III. 47-49.

¹²⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 51.

και εκατόνταρχοι και μέσα σε αυτούς τον πραίτορα Βαλέριο Φλάκκο (Valerius Flaccus) κυβερνήτη της Ασίας και τον γιο του. Από την παράταξη του Καίσαρα δεν σκοτώθηκαν περισσότεροι από είκοσι κατά τα λεγόμενα του ιδίου, ωστόσο οι περισσότεροι από τους στρατιώτες του που πολέμησαν στα φρούρια τραυματίστηκαν¹²⁷.

Ο Πομπήιος τώρα όπως προανέφερα αφού μετέφερε το στράτευμά του σε άλλο λόφο, ξεκίνησε αμέσως τα οχυρωματικά έργα. Έκτισε Πύργους και εγκατέστησε πολιορκητικές μηχανές. Αφού πέρασαν πέντε μέρες ο Πομπήιος συνέλαβε ένα σχέδιο να μεταφέρει κρυφά το στράτευμα στο παλιό οχυρό και έτσι συνέβη, το επόμενο βράδυ με πλήρη τάξη και μυστικότητα ο στρατός μετακινήθηκε. Ωστόσο ο Καίσαρας μέσα στις επόμενες μέρες για να παρασύρει τον Πομπήιο σε μάχη εκ παρατάξεως, οδήγησε τον στρατό του σε ομαλό σημείο τόσο κοντά από το στρατόπεδο του Πομπήιου όπου ή πρώτη παράταξη μπορούσε να χτυπηθεί από το στρατόπεδο του Πομπήιου είτε με βέλος είτε με βλητική μηχανή. Ο Πομπήιος από την άλλη για να τονώσει την φήμη και το ηθικό του στρατεύματος παρατάσσει τις λεγεώνες του έξω από το στρατόπεδο με τέτοιο τρόπο ώστε αν δέχονταν ριπές από βέλη θα μπορούσαν να καλυφθούν στην τάφρο¹²⁸.

Όμως μάχη δεν διεξάχθηκε και ο Πομπήιος λόγω της μεγάλης παράτασης του αγώνα κλεισμένος στις οχυρώσεις του, πρώτον δεν είχε αρκετό χορτάρι για να τραφούν τα πολυάριθμα άλογα τους και δεύτερον οι προμήθειες που είχε διατάξει να έρθουν από την Κέρκυρα και την Ακαρνανία καθυστερούσαν αρκετά. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να εξαναγκάζονται να αφαιρούν τις ρίζες των καλαμιών και τους φλοιούς των δέντρων για να ταΐσουν τα άλογά τους. Και όταν πια και αυτά λιγόστεψαν επικίνδυνα και τα άλογα άρχιζαν να πεθαίνουν τότε ο Πομπήιος σκέφτηκε το ενδεχόμενο της εξόδου¹²⁹.

Ας μεταφερθούμε όμως τώρα σε ένα άλλο σημείο του εμφυλίου πολέμου, ο Καίσαρας που όπως προανάφερα είχε κατακτήσει με την βοήθεια του Κασσίου Λογγίνου και του Καλβισίου Σαβίνου, την Αιτωλία την Ακαρνανία καθώς και την Αμφιλοχία, τώρα είχε βάλει στόχο να κατακτήσει την Αχαΐα. Έτσι αποφασίζει να στείλει τον Καληνό και σαν βοήθεια προς αυτόν στέλνει τους δυο

¹²⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 52, 53.

¹²⁸ Caesar, *De Bello Civili*, III. 54, 55.

¹²⁹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 58.

προαναφερθείς στρατηγούς μετα των κοόρτεων αυτών. Μαθαίνοντας την άφιξή τους ο τοποθετημένος από τον Πομπήιο διοικητής της Αχαΐας Ρουτίλιος Λούπος (Rutilius Lupus), αποφάσισε να οχυρώσει τον Ισθμό για να προστατέψει την Αχαΐα. Από την άλλη ο Καληνός αφού κατέλαβε με την συγκατάθεσή τους τις Πολιτείες της Θήβας, των Δελφών και του Ορχομενού, συνέχιζε να στέλνει πρεσβείες και στις τριγύρω πόλεις ώστε να περιέλθουν στην κατοχή του Καίσαρα¹³⁰.

Και ενώ συμβαίνουν αυτά στο Δυρράχιο και στην Αχαΐα διαδόθηκε η φήμη πως ο Σκιπίων έφθασε στην Μακεδονία, τότε ο Καίσαρας στέλνει σε αυτόν έναν κοινό τους φίλο τον Α. Κλώδιον (A. Clodius), ο οποίος παρέδωσε στον Σκιπίων τα εξής μηνύματα: Πως ο Καίσαρας έκανε τα πάντα για να πραγματοποιηθεί η ειρήνη και πως ο Σκιπίων είχε τέτοιο κύρος όπου θα μπορούσε όχι μόνο να προβάλει τα σχέδια του στον Πομπήιο, αλλά και να επιβάλει την γνώμη του αν χρειαστεί. Ακόμα ο Καίσαρας τον εκθείαζε λέγοντας πως με την αξία του ονόματός του ηγείται του στρατού του, και πως αν αυτός ήθελε θα μπορούσε να επέλθει η ειρήνη. Τελικώς από ιστορικές πηγές μαθαίνουμε πως μετα το πέρας του εμφυλίου ο Σκιπίων επέστρεψε στην διοίκηση του Καίσαρος¹³¹.

IV.3. Ο Καίσαρας εν τέλει χάνει στην μάχη του Δυρραχίου.

Σε αυτόν τον εμφύλιο πόλεμο σύμφωνα με τα λεγόμενα τον Καίσαρα κανείς δεν είχε αυτομολήσει από το πλευρό του για να προσχωρήσει στην παράταξη του Πομπήιου αλλά συνήθως συνέβαινε το αντίθετο. Και όμως συνέβη κάτι που ίσως δεν περίμενε ποτέ ο καίσαρας, δυο σημαντικοί άνδρες της τάξεως των ιππέων τα αδέλφια Αλλόβρογες (Allobroges), ο Ρουκίλλος (Roucillus) και ο Έγος (Egus) γιοι του Αντβοκίλλου (Adbucilli) τάχθηκαν με την παράταξη του Πομπήιου. Αυτοί λοιπόν οι δυο γενναίοι άντρες είχαν βοηθήσει τον Καίσαρα στους Γαλατικούς πολέμους, και για να τους ευχαριστήσει τους αντάμειψε πλουσιοπάροχα, δίνοντάς τους πολλά κτήματα στην Γαλατία και μεγάλα χρηματικά ποσά, καθώς και προωθώντας τους ώστε να εκλεγούν ως μέλη τής Συγκλήτου. Όμως εξαιτίας αυτών των ευεργεσιών αποθρασύνθηκαν, εξαιτίας

¹³⁰ Caesar, *De Bello Civili*, III. 56.

¹³¹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 57.

της φιλίας που είχαν με τον Καίσαρα και με δόλια μέσα άρπαζαν τους μισθούς των ιππέων. Έτσι αγανακτισμένοι οι ιππείς παρουσίασαν την δολιοφθορά των δυο ανδρών στον Καίσαρα¹³².

Αυτός με την σειρά του λόγω του ότι βρισκόταν εν μέσω κρίσιμων γεγονότων αποφάσισε να ασχοληθεί με την υπόθεση στο κοντινό μέλλον. Όμως οι Αλλόβρογες, ήταν σίγουροι πως όταν θα ασχολούταν ο Καίσαρας με την υπόθεση τους, αυτοί θα απαλλάσσονταν από τα καθήκοντά τους και θα έχαναν τα προνόμιά τους. Έτσι αποφάσισαν να προδώσουν την γενναιοδωρία του Καίσαρα και μετά από μια αποτυχημένη απόπειρα τους να δολοφονήσουν τον επικεφαλής των ιππέων Κ. Βολουσηνόν (C. Volusenus), και αφού δανείστηκαν από τους συναδέλφους τους όσα περισσότερα χρήματα μπορούσαν ώστε να αγοράσαν πολλούς ίππους μετέβησαν προς τον Πομπήιο. Αυτός με την σειρά του τους καλωσόρισε καθώς είχαν φέρει μαζί τους τόσο σημαντική βοήθεια. Αυτό που φοβόταν περισσότερο όμως ο Καίσαρας ήταν πως αυτοί οι προδότες που τόσο είχε ευεργετήσει, θα μετέφεραν στον Πομπήιο ότι ήξεραν για τα οχυρωματικά έργα, για τις φρουρές που υπήρχαν και άλλες σημαντικές πληροφορίες που θα του δημιουργούσαν προβλήματα. Και όντως έτσι συνέβη ο Πομπήιος έμαθε ότι γνώριζαν τα δύο αδέλφια και ξεκίνησε αμέσως τις ετοιμασίες για επίθεση¹³³.

Διέταξε λοιπόν τους άνδρες του να κατασκευάσουν καλύμματα για το κεφάλι τους από λυγαριές¹³⁴ και να μαζέψουν αρκετό χώμα. Έπειτα επιβιβάζει στα πλοία, ελαφρώς οπλισμένους στρατιώτες, τοξότες και όλο το χώμα και βγάζει εξήντα κοόρτεις από το μεγάλο στρατόπεδο. Στην συνέχεια αφού εξολοθρεύει τους φρουρούς του Καίσαρα, οδηγεί τα στρατεύματά του σε ένα μέρος των οχυρώσεων που έφθανε την θάλασσα, το οποίο ήταν ωστόσο αρκετά μακριά από το κεντρικό στρατόπεδο του Καίσαρα. Σε αυτό το σημείο των οχυρώσεων ο Καίσαρας είχε τοποθετήσει επικεφαλής τον ταμία Λέντλο Μαρκελλίνο (Lentulus Marcellinus), με εννέα κοόρτεις και εκεί επειδή αυτός βρισκόταν σε μειονεκτική θέση είχε στείλει ως βοήθεια τον Φούλβιο Πόστουμο (Fulvius Postumus)¹³⁵.

¹³² Caesar, *De Bello Civili*, III. 59.

¹³³ Caesar, *De Bello Civili*, III. 60, 61.

¹³⁴ Είδος Δένδρου.

¹³⁵ Caesar, *De Bello Civili*, III. 62.

Στο τμήμα των οχυρώσεων που σκόπευε να επιτεθεί ο Πομπήιος υπήρχαν τάφροι και διπλά χαρακώματα ώστε να συγκρατήσουν μια επικείμενη επίθεση. Όμως επειδή ο Καίσαρας είχε δώσει εντολή να κατασκευαστούν δεκαοχτώ οχυρώσεις σε έκταση χιλίων βημάτων μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην έχουν ολοκληρώσει τα οχυρωματικά έργα σε αυτό το σημείο που επρόκειτο να τους επιτεθούν. Εδώ φαίνεται ξεκάθαρα και η εξαίσια πληροφόρηση που παρείχαν στον Πομπήιο οι Αλλόβρογες. Τα ξημερώματα λοιπόν ο Πομπηιανός στρατός αιφνιδίως γίνεται αντιληπτός από τους φρουρούς και ταυτοχρόνως τα πλοία αρχίζουν να ρίχνουν ακόντια και χρώμα ώστε να γεμίσουν το εξωτερικό χαρακώμα. Στο εσωτερικό χαρακώμα οι λεγεωνάριοι υπερασπίζονταν τις θέσεις τους και ρίπτοντας λίθους και ακόντια απέτρεπαν τους Πομπηιανούς να πλησιάζουν. Τώρα οι περικεφαλαίες από λυγαριά και το χρώμα που είχε διατάξει ο Πομπήιος να κατασκευασθούν, χρησίμεψαν στους στρατιώτες καθώς τους προστάτευαν από το μοναδικό επιθετικό όπλο όπου είχε απομείνει εντός των οχυρώσεων, δηλαδή τις πέτρες. Αυτή την δύσκολη θέση τους ήρθε να επιδεινώσει το ανολοκλήρωτο τμήμα των οχυρώσεων, το οποίο βρισκόταν κοντά στην θάλασσα. Μέσω του οποίου βρήκαν την ευκαιρία οι Πομπηιανοί και έκαναν έφοδο από πίσω τους, με αποτέλεσμα να τους κάνουν να τραπούν σε άτακτη φυγή¹³⁶.

Όταν αντελήφθη την κατάσταση ο Μαρκελλίνος έστειλε κοόρτεις για βοήθεια. Ωστόσο, όσους και να έστελνε, αυτοί είτε από φόβο είτε από εξουθένωση εγκατέλειπαν το πεδίο της μάχης. Έτσι οι Πομπηιανοί πλησίαζαν με μεγάλη ταχύτητα το στρατόπεδο του Μαρκελλίνου και σκόρπιζαν τον τρόμο. Μαθαίνοντας την κατάσταση ο Αντώνιος που βρισκόταν σε κοντινό σημείο έσπευσε προς βοήθεια με δώδεκα κοόρτεις, ενώ ο Καίσαρας μέσω των φρουρίων έδωσε σήμα και απέσπασε μερικές ακόμα κοόρτεις, οι οποίες αμέσως έτρεξαν προς επικουρία τους. Σαν είδε όμως την ζημιά που είχε συμβεί καθώς και ότι ο Πομπήιος είχε εξέλθει με όλο του τον στρατό και ελεύθερα εύρισκε τροφή, αλλάζει τα σχέδια του και διατάσσει να κατασκευασθεί στρατόπεδο πλησίον του Πομπήιου¹³⁷.

¹³⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 63.

¹³⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 64, 65.

Ο Πομπήιος όμως που κατάλαβε νωρίς το σχέδιο του Καίσαρα απομακρύνει τα στρατεύματά του από το εσωτερικό του χαρακώματος, και κατευθύνεται προς ένα μικρότερο στρατόπεδο το οποίο ήταν αποκομμένο από το μεγάλο οχυρό, είχε θέση φρουρίου και ήταν υπερυψωμένο όπως μια ακρόπολη. Στα αριστερά αυτού του στρατοπέδου είχαν φτιάξει οχυρώσεις που έφταναν ως τον ποταμό για να έχουν ελεύθερη ύδρευση. Αφού ειδοποιήθηκε ο Καίσαρας για την νέα θέση του Πομπηιανού στρατού και φλεγόμενος από την μανία του για να εκδικηθεί τον χαμό τόσων ανδρών, αποφασίζει να αφήσει στις οχυρώσεις δύο κοόρτεις και ο ίδιος με τις υπόλοιπες τριάντα τρεις, κρυφά από διαφορετική διαδρομή κινείται προς το φρούριο που είχε καταφύγει ο Πομπήιος. Φτάνοντας εκεί παρόλο που ήταν μεγάλα τα οχυρωματικά έργα, το αριστερό κέρασ όπου ηγούνταν ο ίδιος ο Καίσαρας επιτέθηκε με σφοδρότητα και εκπόρθησε τους Πομπηιανούς από τα χαρακώματα φτάνοντας μπροστά στις πύλες του οχυρού. Εκεί για πολύ ώρα μαινόταν σκληρή μάχη και από τις δυο πλευρές, ώσπου κατάφεραν οι στρατιώτες του Καίσαρα και έκοψαν την ερείκη¹³⁸ όπου βρισκόταν ως προστασία μπροστά από την πύλη, εισβάλλοντας στο μεγάλο οχυρό και στην συνέχεια και στο φρούριο¹³⁹.

Συγχρόνος η δεξιά παράταξη του στρατεύματός του Καίσαρα ακολούθησε την γραμμή των οχυρώσεων που ξεκινούσαν από την όχθη του ποταμού και έφθαναν στα τείχη του κεντρικού οχυρού. Και καθώς οι οχυρώσεις αυτές δεν φυλάγονταν από φρουρούς γρήγορα τις κατέστρεψαν και τις διαπέρασαν ψάχνοντας για κάποια είσοδο στο φρούριο. Επήσεις τις κοόρτεις ακολούθησε όλο το ιππικό του Καίσαρα. Ο Πομπήιος βλέποντας την κατάσταση κρίνει σκόπιμο να στείλει στο πεδίο της μάχης ακόμα πέντε λεγεώνες ώστε να τους χτυπήσουν από πίσω και συγχρόνως σαν επικουρία στέλνει το ιππικό του εναντίον του ιππικού του Καίσαρα. Όμως η τύχη δεν ήταν αυτή την φορά με το μέρος του Καίσαρα, καθώς μέσα σε λίγα λεπτά η μάχη μεταβλήθηκε εις βάρος του και αυτό γιατί βλέποντας την επικουρία οι Πομπηιανοί πάλεψαν μανιωδώς, κάνοντας συνέχεια εφόδους.

Έτσι το ιππικό του Καίσαρα το οποίο ανέβαινε από ένα στενό μονοπάτι φοβούμενο την ήττα έκανε την αρχή του τέλους με την άτακτη υποχώρησή του.

¹³⁸ Είδος φυτού.

¹³⁹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 66, 67.

Αλλά και το δεξιό κέρας που προηγουμένως ανέφερα, φοβούμενο μην συνθλιβεί από τους τρομοκρατημένους ιππείς ανάμεσα στις οχυρώσεις, αποφασίζει να οπισθοχωρήσει από το ίδιο τμήμα των οχυρώσεων από όπου είχε με ορμή εισέλθει. Έτσι εν μέσω της μεγάλης ταραχής πολλοί κατακρημνίσθηκαν μέσα στις βαθιές τάφρους και ποδοπατήθηκαν από τους υπόλοιπους που έτρεχαν με μανία για να γλυτώσουν την ζωή τους. Βλέποντας η αριστερή παράταξη την φυγή των προαναφερθέντων, τρόμαξαν μήπως και σφαγιασθούν μέσα στις οχυρώσεις καθώς ήταν περικυκλωμένοι από τον Πομπηιανό στρατό. Σε τέτοιο σημείο είχαν φτάσει που ούτε ο ίδιος ο Καίσαρας δεν μπορούσε να τους συγκρατήσει πλέον και τράπηκαν σε άτακτη υποχώρηση¹⁴⁰.

Σε αυτή την μάχη ο Καίσαρας έχασε εννιάκούς εξήντα στρατιώτες και γνωστούς Ρωμαίους ιππείς όπως τον Τουτικανό Γάλλο (Tuticanus Gallus) γιό συγκλητικού, τον Κ. Φλεγηνάτη (C. Fleginates) από την Πλακεντία, τον Α. Γράνιο (A. Granus) εκ Ποτιόλων και τον Μ. Σακρατίβιρο (M. Sacrativirus) από την Καπύη. Ακόμα έχασε τριάντα δυο χιλιάρχους και εκατόνταρχους και τις στρατιωτικές σημαίες των ταγμάτων τους. Αντιθέτα ο Πομπήιος από αυτή την μάχη βγήκε τόσο κερδισμένος που ονομάστηκε στρατηγός-αυτοκράτωρ. Σύμφωνα με τον Καίσαρα αν και η προσφώνηση αυτή του άρεσε και χαιρόταν για τον τίτλο του ποτέ δεν υπέγραψε ως αυτοκράτωρ ούτε έφερε την υπατική ράβδο ως παράσημο του τίτλου του. Όταν λοιπόν τελείωσε η μάχη ο Πομπήιος έδωσε εντολή να παραδίδονται οι αιχμάλωτοι στον Λαβιηνό που προηγουμένως είχε αυτομολήσει σε αυτόν. Ο Λαβιηνός θέλοντας να αποδείξει στον Πομπήιο την πίστη του, ανέκρινε τους πάντες με έντονο και υβριστικό λεξιλόγιο, όσο για τους συστρατιώτες του και τους παλαίμαχους που εγκατέλειψαν το πεδίο της μάχης τους σκότωσε ενώπιον των υπολοίπων¹⁴¹.

Ο Καίσαρας μετά από αυτή την πανωλεθρία και αφού εγκατέλειψε την πολιορκία και μετέφερε όλο τον στρατό του σε άλλη περιοχή συγκάλεσε συνέλευση στην οποία ήταν παρόν όλο το στράτευμα. Προσπάθησε με κάθε τρόπο να τους πείσει πως αυτή την ήττα δεν πρέπει να την λάβουν σοβαρά υπόψιν τους και άρχισε να αναριθμεί όλες τις νίκες του παρελθόντος. Επιπλέον επιχείρησε να τους πείσει πως μέχρι τώρα όλα είχαν κυλήσει ευνοϊκά για αυτούς

¹⁴⁰ Caesar, *De Bello Civili*, III. 68, 69.

¹⁴¹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 71. Βλ. σχετικά Gelzer 2005, 210.

και πως αυτό που συνέβη δεν ήταν δικό τους σφάλμα, καθώς όλα ήταν ορθά μελετημένα, και πως άλλοι ευθύνονταν για την αποτυχία τους.

Τους κατηγόρησε μόνο πως αν αυτοί δεν δέλιαζαν θα είχαν κερδίσει όπως σε παλαιότερες και δυσκολότερες μάχες και αφού τελείωσε την ομιλία του, εξύβρισε τους σημαιοφόρους που είχαν τραπεί σε φυγή και τους αντικατέστησε. Έτσι μεγάλη λύπη είχε καταλάβει όλο το στράτευμα και όλοι προσπαθούσαν με πολύ κόπο να επανορθώσουν την δυσφήμισή τους, και κανείς ούτε χιλιάρχος ή εκατόνταρχος προσέβλεπαν σε περισσότερα αξιώματα. Πολλοί εξ αυτών επιθυμούσαν να παραμείνουν εκεί και να πολεμήσουν σύντομα για να φανούν και πάλι άξιοι. Ο Καίσαρας όμως που ήταν χαρισματικός στρατηγός δεν είχε εμπιστοσύνη στους κατατρομαγμένους στρατιώτες του και πίστευε πως έπρεπε να περάσει ένα χρονικό διάστημα πρώτου εμπλακούν ξανά σε μάχη¹⁴².

Έτσι χωρίς καθυστερήσεις έδωσε εντολή να μεταφερθούν την νύχτα όλες οι αποσκευές στην Απολλωνία. Ως φρουρά της συνοδείας έστειλε μια λεγεώνα. Αφού ολοκληρώθηκε επιτυχώς η πρώτη αποστολή στην τέταρτη νυχτοφυλακή, στέλνει και τις υπόλοιπες λεγεώνες εκτός από δυο που κράτησε μαζί του. Μόλις απομακρύνθηκαν αυτές διατάσσει τους υπόλοιπους στρατιώτες που είχαν παραμείνει μαζί του να εξέλθουν γρήγορα από το στρατόπεδο ζητωκραυγάζοντας και να ακολουθήσουν την πομπή. Ο Πομπήιος που δεν κατάλαβε το σχέδιο του Καίσαρα και θέλοντας να πιάσει τους τρομαγμένους εχθρούς έβγαλε τον στρατό του από το στρατόπεδο και έστειλε το ιππικό του για να καθυστερήσει την οπισθοφυλακή του Καίσαρα. Αλλά εξαιτίας της ταχύτατης πορείας του Καισαρικού στρατεύματος δεν μπορούσε να τους προλάβει, πάρα μόνο όταν έφτασαν στον Γενουσό ποταμό όπου είχε απότομες όχθες, το ιππικό του Πομπήιου πρόλαβε την οπισθοφυλακή και την εμπόδισε να προχωρήσει. Ο Καίσαρας σε αυτή την πρόσκρουση εκτός από το ιππικό σκέφτηκε να αντιτάξει και τετρακόσιους ελαφρά οπλισμένους προμάχους, οι οποίοι φάνηκαν τόσο ικανοί που κατάφεραν όχι μόνο να απωθήσουν και να σκοτώσουν πολλούς από τους αντιπάλους τους, αλλά και να επιστρέψουν πίσω σώοι και αβλαβείς¹⁴³.

¹⁴² Caesar, *De Bello Civili*, III. 73-74.

¹⁴³ Caesar, *De Bello Civili*, III. 75.

Έτσι αφού πέτυχε τον σκοπό του ο Καίσαρας δηλαδή να περάσει ο στρατός του τον Γενουσό ποταμό, εγκατέστησε τους παλαίμαχους στρατιώτες του σε στρατόπεδο απέναντί από το Ασπαράγγιο. Τους υπόλοιπους στρατιώτες του τοποθέτησε εντός του χαρακώματος του στρατοπέδου και έδωσε εντολή στο ιππικό του, που είχε φύγει για αναζήτηση τροφής να επιστρέψει αμέσως από την πίσω πύλη. Ομοίως έπραξε και ο Πομπήιος, όμως άφησε τους άνδρες του ελευθέρους να πηγαίνουν όπου θέλουν, έτσι βρήκε την ευκαιρία ο Καίσαρας και εγκατέλειψε μαζί με το στράτευμά του το στρατόπεδο καλύπτοντας διπλάσια πορεία μέσα σε μία μέρα. Έτσι ο Πομπήιος λόγω του ότι οι άνδρες του ήταν μεν διασκορπισμένοι καθυστερόντας έτσι να τους συντονίσει αλλά και λόγω της απόστασης δεν κατάφερε να τους φτάσει.

Την επομένη μέρα λοιπόν ο Καίσαρας εφαρμόζοντας πάλι το ίδιο σχέδιο, κατά την τέταρτη νυχτοφυλακή αποστέλλει τις αποσκευές με πολύ διακριτικότητα και ο ίδιος εξέρχεται πρώτος από το στρατόπεδο, έτσι ώστε εάν χρειαστεί να εμπλακούν σε μάχη να επιφέρει αιφνίδιο χτύπημα στα Πομπηιανά στρατεύματα. Έτσι με αυτό το ρυθμό κατάφερε να περάσει δύσβατα μονοπάτια και απότομους ποταμούς μέχρι να φτάσει στον στόχο του που ήταν η Απολλωνία χωρίς ατυχήματα. Εν αντιθέσει ο Πομπήιος που στην αρχή υπέστη χρονοτριβή, παρόλο που αποφάσισε να προλάβει τον Καίσαρα μετά από τέσσερις μέρες σκληρής και ανώφελης καταδίωξης, αποφασίζει να σταματήσει και συλλαμβάνει άλλο σχέδιο¹⁴⁴.

Για τον Καίσαρα ήταν αναγκαίο να φθάσει στην Απολλωνία για να ανεφοδιάσει και να μισθοδοτήσει τα στρατεύματά του, να περιθάλψει τους τραυματισμένους στρατιώτες, καθώς και να ενισχύσει τις συμμαχικές πόλεις. Ο Καίσαρας είχε σχεδιάσει έτσι τα πράγματα που οποία κίνηση και να έκανε ο Πομπήιος, θα μπορούσε να τον αντιμετωπίσει. Έτσι αν ο Πομπήιος άφηνε την θάλασσα και τις προετοιμασίες που είχε κάνει στο Δυρράχιο και κατευθυνόταν προς τον Δομίτιο θα πολεμούσαν με ίσους όρους. Αν από την άλλη σκόπευε να περάσει στην Ιταλία ο Καίσαρας θα ενωνόταν με τον Δομίτιο και θα διεκπεραιώνονταν και αυτοί εκεί για να τον αντιμετωπίσουν. Αν τέλος πάντα κατά τις θεωρίες του Καίσαρα, είχε σκοπό να πολιορκήσει την Απολλωνία και το Ωρικόν, επιχειρώντας να αποκλείσει τον Καίσαρα από την θάλασσα, τότε αυτός

¹⁴⁴ Caesar, *De Bello Civili*, III. 76, 77.

με την σειρά του θα επιτίθονταν στον Σκιπίωνα ώστε να αναγκάσει τον Πομπήιο να τρέξει προς επικουρία του. Έτσι αφού έστειλε στον Δομίτιο επιστολή με τα σχέδια του άφησε ως φρουρά στην Απολλωνία τέσσερις κοόρτες, μια στο Λίσσον και τρεις στο Ωρικόν και αφού άφησε τους ασθενείς και τους τραυματισμένους συνέχισε την πορεία του. Από την πλευρά του ο Πομπήιος αφού μέτρησε την κατάσταση αποφάσισε να επιτεθεί με όλες του τις δυνάμεις στον Δομίτιο¹⁴⁵.

IV.4. Πομπήιος και Καίσαρας κατευθύνονται στην Θεσσαλία.

Έτσι οι δυο στρατηλάτες ξεκίνησαν όσο πιο καλά προετοιμασμένοι μπορούσαν με στόχο να βοηθήσουν τους συμμάχους τους. Ο Πομπήιος είχε πάρει τον δρόμο της Κανδαουίας πράγμα μοιραίο όπως θα φανεί παρακάτω. Διότι εκείνη την εποχή ο Δομίτιος είχε στρατοπεδεύσει πλησίον του Σκιπίωνα αλλά εξαιτίας κάποιων απατεώνων είχε απομακρυνθεί από εκεί και είχε πάρει κατεύθυνση προς την Ηράκλεια, η οποία ήταν κάτω από την Κανδαουία. Όπως όλα έδειχναν ο Πομπήιος και ο Δομίτιος θα προχωρούσαν σε αναπόφευκτη σύγκρουση. Όμως μετά την μάχη κοντά στο Δυρράχιο είχε διαδοθεί η φήμη πως ο Καίσαρας είχε τραπεί σε φυγή και ότι είχε χάσει όλες του τις δυνάμεις, πράγμα που τον έφερνε σε πολύ άσχημη θέση, καθώς καμία πόλη δεν ήθελε να συνεργαστεί μαζί του. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι αγγελιοφόροι του Δομιτίου και του Καίσαρα αντίστοιχα να μην μπορούν να παραδώσουν τα μηνύματά τους, διότι δεν τους επιτρεπόταν η ελεύθερη διάβαση από τις γύρω πόλεις. Όμως για καλή τους τύχη οι Αλλόβρογες οι οποίοι όπως αναφέραμε προηγουμένως είχαν αυτομολήσει στον Πομπήιο, μόλις διέκριναν τους ανιχνευτές του Δομιτίου, ίσως λόγω της παλιάς τους φιλίας καθώς με τον Δομίτιο είχαν συμμετάσχει μαζί στους Γαλατικούς πολέμους, έδωσαν σε αυτόν την πορεία του Καίσαρα και τον ενημέρωσαν για τον ερχομό του Πομπήιου. Έτσι ο Δομίτιος πλήρως ενημερωμένος για τις εξελίξεις, μέσα σε λίγες ώρες έφτασε στο Αιγίνιο το οποίο εκτείνεται απέναντι από την Θεσσαλία αποφεύγοντας τον Πομπήιο, περιμένοντας εκεί τον Καίσαρα¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Caesar, *De Bello Civili*, III. 78.

¹⁴⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 79.

Αφού ενωθήκαν τα δυο στρατεύματα του Καίσαρα και Δομιτίου φθάνουν στην πρώτη πόλη της Θεσσαλίας στους Γόμφους. Πριν μαθευτεί το γεγονός της ήττας του Καίσαρα στο Δυρράχιο οι Γομφιοίς είχαν αποστείλει πρέσβεις στον Καίσαρα και του είχαν εγγυηθεί ότι θα του έδιναν ότι και αν χρειαζόταν με αντάλλαγμα να τους δώσει άνδρες για να φρουρούν την πόλη. Όμως καθώς οι φήμες της αποτυχίας του εξαπλώνονταν ραγδαία, ο Ανδροσθένης, στρατηγός της Θεσσαλίας, αποφάσισε ότι θέλει να είναι με την πλευρά των νικητών δηλαδή με τον Πομπήιο και όχι με τον ηττημένο -όπως πίστευε- Καίσαρα. Έτσι λοιπόν διατάζει πολλούς αγρότες ελεύθερους και δούλους να εισέλθουν στην πόλη και σφραγίζει τις πύλες, ευθύς αμέσως στέλνει αγγελιοφόρους στον Πομπήιο και τον Σκιπίωνα ώστε να έρθουν για βοήθεια.

Ο Σκιπίων προηγουμένως είχε ήδη μεταφέρει τις λεγεώνες του στην Λάρισα ενώ ο Πομπήιος δεν είχε προλάβει να φτάσει εκεί. Εν τω μεταξύ ο Καίσαρας δεν έχασε καθόλου χρόνο, αφού στρατοπέδευσε έδωσε εντολή στους στρατιώτες του να προετοιμάσουν πολιορκητικές μηχανές και σκάλες ώστε να είναι έτοιμοι για πολιορκία. Και αφού τελείωσαν τις προετοιμασίες ο Καίσαρας τόνισε στα στρατεύματά του πόσο σημαντικό είναι για αυτούς να καταλάβουν αυτήν την πόλη και έδωσε εντολή στις γύρω μικρότερες πόλεις να συμμετέχουν μαζί του, προτού φτάσει βοήθεια προς τους πολιορκημένους. Έτσι κι έγινε αφού κατέλαβε την πόλη των Γομφίων εγκατέστησε το στρατό του εκεί¹⁴⁷.

Οι πόλεις τώρα που είχαν ακολουθήσει το παράδειγμα των Γομφίων και είχαν κλείσει τις πύλες τους, μόλις μάθανε την συμφορά που τους βρήκε, όλες οι πόλεις εκτός της Λάρισας που την κατείχε ο Σκιπίων υποτάχθηκαν στην εξουσία του Καίσαρα. Αυτός με την σειρά του μετά από την επιτυχημένη κατάληψη της Θεσσαλίας βρίσκει εύπορο έδαφος στον Θεσσαλικό κάμπο και στρατοπεδεύει περιμένοντας τον Πομπήιο. Ερχόμενος ο Πομπήιος με τον στρατό του ενώνεται με τον Σκιπίωνα σε ένα στρατόπεδο και διατάζει να στηθεί προς τιμήν του στρατηγική σκηνή, πράξη που σημαίνει πως τον θεωρεί ισάξιο με αυτόν ως στρατηγό.

Συγχρόνως οι δυο στρατοί του Πομπήιου και Σκιπίωνα που συνενώθηκαν άρχισαν να πιστεύουν λόγω του πλήθους τους πως η νίκη τους ήταν σίγουρη και το μόνο που τους απασχολούσε δεν ήταν το πώς θα καταφέρουν να επιτύχουν

¹⁴⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 80.

την νίκη, αλλά τι θα κάνουνε μετά από αυτή. Άρχισαν να διαφιλονικούν για τις περιουσίες και τα αξιώματα των εχθρών καθώς και το πώς θα τα μοιράσουν. Συγκεκριμένα ο Σκιπίων και ο Λέντουλος Σπινθήρ (Lentulus Spintther) διεκδικούσαν φανερά το αρχιερατικό αξίωμα του Καίσαρα, αρχίζοντας να προβάλλει ο καθένας το τι είχε πράξει στο παρελθόν ώστε να ενισχύσει την δική του εκλογή. Ο δε Λέντλος μετά την περάτωση της συζήτησης πρότεινε πως μετά τον πόλεμο να γινόταν ένα είδος κλήρωσης με τρία διαφορετικά δελτία, το ένα να ισούται με εκτέλεση το άλλο με απαλλαγή της ποινής και το τρίτο με χρηματικό πρόστιμο. Αυτά τα ψηφοδέλτια φυσικά θα προορίζονταν για τους Συγκλητικούς που στάθηκαν στο πλευρό του Καίσαρα, για αυτούς που έμειναν πίσω στην Ρώμη και φυσικά για αυτούς που τάχθηκαν με το μέρος του Πομπήιου, αλλά δεν παρείχαν ουσιαστικά καμία βοήθεια προς αυτόν στο διάστημα του πολέμου¹⁴⁸.

IV.5. Η μάχη στα Φάρσαλα.

Από την πλευρά του ο Καίσαρας θέλοντας να δει τις προθέσεις του Πομπήιου, αποφασίζει στην αρχή να παρατάξει τον στρατό του έξω από το στρατόπεδο και στην συνέχεια να το οδηγήσει στο μέρος που είχε στρατοπεδεύσει ο Πομπήιος. Θέλοντας έτσι να είναι ετοιμοπόλεμος και σε ποιο ευνοϊκή θέση. Στο μεταξύ εκείνες τις μέρες ο Καίσαρας διεξήγαγε μια ιππική μάχη την οποία και κέρδισε παρόλο που ήταν χίλιοι προς επτά χιλιάδες Πομπηιανούς ιππείς. Αυτό συνέβη διότι προηγούμενος ο Καίσαρας είχε φροντίσει να ενισχύσει το ιππικό του, τοποθετώντας στις τάξεις των ιππέων εκλεκτούς νεαρούς ευζώνους. Σε αυτήν την μάχη σκοτώθηκε ο ένας εκ των Αλλόβρογων αδελφών. Το στρατόπεδο του Πομπήιου βρισκόταν σε λόφο, πράγμα που τον έκανε να έχει ευνοϊκότερη θέση σε περίπτωση επίθεσης. Έτσι ο Καίσαρας θέλοντας να τον παρασύρει σε μάχη με ποιο ευνοϊκές συνθήκες για αυτόν, μετακινούσε συνέχεια τα στρατεύματά του από τόπο σε τόπο κάνοντας τα Πομπηιανά στρατεύματα να εξέρχονται συχνά από το στρατόπεδό τους για να είναι έτοιμοι να τους καταδιώξουν. Την ώρα λοιπόν που ο Καίσαρας είχε χαράξει πορεία και είχε δώσει εντολή να μαζέψουν οι στρατιώτες τις σκηνές τους και τα υπάρχοντά τους παρατήρησε πως ο Πομπηιανός στρατός είχε

¹⁴⁸ Caesar, *De Bello Civili*, III. 81-83.

εξέλθει από το στρατόπεδό του, πράγμα που θεώρησε τεράστια ευκαιρία ώστε να πολεμήσει με ευνοϊκότερους όρους¹⁴⁹.

Έτσι αποφασίζει να οδηγήσει το στράτευμά του σε άμεση σύγκρουση, καθώς όπως τους ανέφερε ο ίδιος τέτοια ευκαιρία μπορεί να μην ξανασυναντήσουν. Από την πλευρά του ο Πομπήιος και οι στρατηγοί του ήταν από καιρό προετοιμασμένοι και περίμεναν με λαχτάρα την οριστική μάχη. Τότε άρχισε να ξεδιπλώνει το σχέδιό του για την επικείμενη μάχη. Σκοπός του ήταν το ιππικό τους το οποίο υπερτερούσε σε αριθμό να χτυπήσει την δεξιά παράταξη του Καίσαρα, που θεωρούσε πως ήταν η πιο αδύναμη με σκοπό να τους περικυκλώσει και να προκαλέσει πανικό στις τάξεις τους. Τον Πομπήιο υποστήριξε ο Λαβιηνός λέγοντας πως ο στρατός που θα αντιμετωπίσουν δεν έχει την ίδια ισχύ με αυτήν που είχε όταν κατέλαβε την Γαλατία. Πως από εκείνη την εποχή πολλές κακουχίες και φθορές έχει υποστεί και πως θεωρεί ότι η νίκη τους θα είναι βέβαιη. Για αυτό και πρώτος αποφασίζει ενώπιον όλων να ορκισθεί πως δεν πρόκειται να επιστρέψει στο στρατόπεδο εάν δεν νικήσουν. Παρακινώντας έτσι και τους υπόλοιπους να τον ακολουθήσουν στον όρκο αυτό¹⁵⁰.

Καθώς πλησίαζε ο Καίσαρας το στρατόπεδο του Πομπήιου παρατήρησε πώς είχε παραταχθεί η εχθρική στρατιά. Στο αριστερό κέρας το οποίο διοικούσε ο Πομπήιος ανήκαν οι δυο λεγεώνες, η πρώτη και η τρίτη που υποχρεώθηκε να παραδώσει ο Καίσαρας από την Σύγκλητο πριν ξεσπάσει ο εμφύλιος πόλεμος. Το κεντρικό τμήμα διοικούσε ο Σκιπίων με τις Συριακές λεγεώνες, και στο δεξιό κέρας ήταν τοποθετημένες οι ισπανικές κοόρτεις και μια λεγεώνα από την Κιλικία. Το δεξιό κέρας όμως είχε ένα μειονέκτημα, η θέση που έπρεπε να υπερασπισθεί ήταν σε κάποιο ρυάκι για αυτό τον λόγο ο Πομπήιος είχε τοποθετήσει όλο του το ιππικό, τους τοξότες και τους σφενδονήτες στο αριστερό κέρας. Τέλος για την περιφρούρηση του στρατοπέδου και των γύρω φρουρίων ο Πομπήιος είχε αφήσει επτά κοόρτεις. Σύμφωνα με τον Καίσαρα στο σύνολό τους οι κοόρτεις του Πομπήιου ανέρχονταν στις εκατό δέκα με αριθμό στρατιωτών σαράντα πέντε χιλιάδες¹⁵¹.

¹⁴⁹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 84, 85.

¹⁵⁰ Caesar, *De Bello Civili*, III. 86, 87.

¹⁵¹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 88. Βλ. σχετικά, Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 69.

Από την πλευρά του ο Καίσαρας είχε τοποθετήσει την δέκατη λεγεώνα στα δεξιά της παράταξής του με επικεφαλής τον Πόπλιο Σύλλα, την όγδοη και την ενάτη στα αριστερά με αρχηγό τον ίδιο και τον Μάρκο Αντώνιο, και στο κέντρο ηγούνταν ο Δομίτιος. Συνολικά ο Καίσαρας είχε συγκεντρώσει ογδόντα κοόρτες με ανθρώπινο δυναμικό που έφτανε στις είκοσι δυο χιλιάδες, ενώ για την περιφρούρηση του δικού του στρατοπέδου είχε αφήσει δυο κοόρτες. Είναι λοιπόν φανερό για ποιον λόγο ο Πομπήιος και οι Στρατηγοί του είχαν αποκτήσει τόση αυτοπεποίθηση για την έκβαση της μάχης, διότι τα Πομπηιανά στρατεύματα ήταν διπλάσια από τα Καισαρικά. Φυσικά αυτό από μόνο του δεν σήμαινε κάτι καθώς ένας ικανός στρατηγός όπως ήταν ο Καίσαρας θα μπορούσε να αντιστρέψει τις πιθανότητες υπέρ του. Έτσι καθώς υποπτευόταν τις κινήσεις του Πομπήιου και γνωρίζοντας πως με το ισχυρό ιππικό τους θα μπορούσαν να τους περικυκλώσουν, αποφάσισε να ενισχύσει κρυφά το δικό του αδύναμο ιππικό. Δίνει λοιπόν εντολή από την Τρίτη γραμμή να μετακινηθούν κάποιοι άνδρες με σκοπό να σχηματίσει μια τέταρτη γραμμή, την οποία και τοποθέτησε κρυφά πίσω από το ιππικό. Τέλος εμψυχώνει τους άνδρες του και δίνει εντολή σε όλους να περιμένουν το δικό του σινιάλο για να επιτεθούν¹⁵².

Ο Καίσαρας αφού εμψύχωσε το στράτευμά του και απολογήθηκε για τις πράξεις του στο παρελθόν κάνοντας γνωστές σε όλους τις ειρηνικές διαθέσεις που τον διακατείχαν από την αρχή της διαφωνίας του με τον Πομπήιο, έδωσε το σύνθημα για την έναρξη της μάχης. Στις τάξεις του Καίσαρα άνηκε ένας πολύ ανδρείος διοικητής ο Κραστίνος (Crastinus), ο οποίος δίνοντας το σύνθημα είπε χαρακτηριστικά στους άντρες του: Sequimini me, manipulares mei qui fuistis, et vestro imperatori quam constituistis operam date. Unum hoc proelium superseset; quo confecto et ille suam dignitatem et nos nostram libertatem reciperabimus. (Ακολουθήστε με όσοι υπήρξατε συστρατιώτες μου και στον στρατηγό σας δώστε την βοήθεια που του υποσχεθήκατε. Διότι μόνο αυτή η μάχη μας μένει και εάν τελειώσει ο στρατηγός μας θα ανακτήσει το αξίωμά του και εμείς την ελευθερία μας), συγχρόνως στρέφεται προς τον Καίσαρα και του λέει: Faciam hodie, imperator, ut aut vivo mihi aut mortuo gratias agas. (στρατηγέ μου θα κατορθώσω σήμερα να μου χρωστάς χάρη είτε ζωντανός είτε νεκρός). Και αφού είπε αυτά που επιθυμούσε πρώτος ρίχθηκε στην μάχη από την δεξιά παράταξη

¹⁵² Caesar, *De Bello Civili*, III. 89.

μαζί με εκατόν είκοσι περίπου επίλεκτους στρατιώτες που τον ακολούθησαν εθελοντικά¹⁵³.

Εν αντιθέσει με την επιθετική τακτική του Καίσαρα, ο Πομπήιος προτίμησε να χρησιμοποιήσει αμυντική τακτική. Μια κακή τακτική κατά την γνώμη του Καίσαρα καθώς στην πρώτη επίθεση οι στρατιώτες έχουν το πλεονέκτημα ορμώντας με όλη την εσωτερική τους ένταση και μανία προς τον εχθρό. Αν και στην προκειμένη περίπτωση ο Πομπήιος φαινόταν να ξέρει τι κάνει, καθώς σκόπευε να παρασύρει και να περικυκλώσει τα Καισαρικά στρατεύματα, όμως ο Καίσαρας όλα τα είχε προβλέψει. Μόλις η στρατιά του Πομπήιου δέχθηκε το πρώτο χτύπημα αντιστάθηκε σθεναρά και διατήρησε τις θέσεις της. Βλέποντας επομένως ο Πομπήιος πως το σχέδιό του λειτουργεί δίνει εντολή στο ιππικό του που βρισκόταν στην αριστερή παράταξη να επιτεθεί και να κυκλώσει τις εχθρικές λεγεώνες. Ταυτοχρόνως ο Καίσαρας έρηξε στην μάχη τους τοξότες και τους σφενδονήτες καλυπτόμενους από το ιππικό, λόγω όμως του μικρότερου αριθμού των ιππέων, δεν μπόρεσαν να σταματήσουν την έφοδο των ιππέων του Πομπήιου και τράπηκαν σε άτακτη υποχώρηση. Αυτό έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στους Πομπηιανούς ιππείς και άρχισαν με γοργό ρυθμό να περικυκλώνουν την Καισαρική παράταξη. Βλέποντας ο Καίσαρας τι πάει να συμβεί δίνει εντολή στην εφεδρική τέταρτη γραμμή που είχε σχηματίσει προηγουμένως από έξι Κοόρτεις να επιτεθούν με όλη τους την ψυχή στο Πομπηιανό ιππικό. Φυσικά κάτι τέτοιο δεν το περίμενε κανείς και οι ιππείς σαστισμένοι και μην μπορώντας να τους αντιμετωπίσουν τράπηκαν σε φυγή για να γλυτώσουν τις ζωές τους, αφήνοντας τώρα εκτεθειμένους τους τοξότες και τους σφενδονήτες που στην συνέχεια σφαγιάστηκαν¹⁵⁴.

IV.6. Ο στρατός του Πομπήιου ηττείται και ο ίδιος εγκαταλείπει την μάχη.

Βλέποντας το ιππικό του ο Πομπήιος να σκορπίζεται και να εγκαταλείπει την μάχη καταλαβαίνει πως αυτό είναι η αρχή του τέλους και αποφασίζει να απομακρυνθεί κρυφά από το πεδίο της μάχης και να καταφύγει στο στρατόπεδό του. Συγχρόνως ενώ η τέταρτη γραμμή πλαγιοκοπούσε την αριστερή πλευρά

¹⁵³ Caesar, *De Bello Civili*, III. 90, 91.

¹⁵⁴ Caesar, *De Bello Civili*, III. 92-93. Βλ. σχετικά, Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 71.

των Πομπηϊανών στρατευμάτων, ο Καίσαρας ρίχνει στην μάχη και την Τρίτη γραμμή η οποία μέχρι εκείνη την στιγμή παρέμενε άθικτη και πανέτοιμη. Έτσι δίχως να μπορούν να αντέξουν την νέα αυτή επίθεση οι Πομπηϊανοί εγκαταλείπουν άτακτα το πεδίο της μάχης. Ο Πομπήιος τώρα φθάνοντας στο στρατόπεδο δίνει εντολή στους εκατόνταρχους που είχε τοποθετήσει εκεί για να το φυλάνε: *Tuimini castra et defendite diligenter, si quid durius acciderit. Ego reliquas portas circumeo et castrorum praesidia confirmo.* (Εσείς φυλάξτε το στρατόπεδο και υπερασπιστείτε το όσο ποιο καλά μπορείτε. Εγώ θα περάσω από όλες τις πύλες του στρατοπέδου για να εμψυχώσω τους άνδρες). Αυτά είπε και κατευθύνθηκε στο στρατηγείο περιμένοντας με τρόμο την αναμενόμενη έκβαση¹⁵⁵.

Βλέποντας ο Καίσαρας τα εχθρικά στρατεύματα να τρέπονται σε φυγή και να αφήνουν τα όπλα και τις σημαίες τους, αποφασίζει να δώσει ένα οριστικό τέλος, έτσι δίνει εντολή στους στρατιώτες του να περάσουν το χαράκωμα το οποίο υπερασπίζονταν ακόμα ελάχιστες δυνάμεις, ώστε να καταλάβουν το στρατόπεδο του Πομπήιου. Τελικώς οι δυνάμεις που υπερασπίζονταν το χαράκωμα απωθήθηκαν και τα Καισαρικά στρατεύματα πολιορκήσαν και κατέλαβαν το εχθρικό στρατόπεδο, το οποίο αντιστάθηκε σθεναρά με όσους στρατιώτες είχε. Εισβάλλοντας λοιπόν μέσα οι στρατιώτες του Καίσαρα, αντίκρυσαν την πολυτέλεια με την οποία ζούσαν οι στρατηγοί αλλά και οι στρατιώτες. Βλέποντας γύρω τους το πλήθος των πολύτιμων αντικειμένων, κατάλαβαν πως ο Πομπήιος και η παράταξη του, ήταν σίγουροι πως θα νικούσαν. Διαπιστώνοντας έτσι ο Πομπήιος ότι όλα χάθηκαν αφαίρεσε τα διακριτικά στρατηγικά του σύμβολα, και με ένα άλογο που βρήκε έφυγε κρυφά και ατιμωτικά από την πίσω πύλη του στρατοπέδου του. Από εκεί κατευθύνθηκε στην Λάρισα δίχως να σταματήσει καθόλου. Εκεί βρίσκει τυχαία τριάντα δικούς του φυγάδες ιππείς οι οποίοι τον συνόδευσαν ως την θάλασσα όπου και επιβιβάστηκε σε ένα σιταγωγό πλοίο¹⁵⁶.

Εφόσον κατέλαβε το στρατόπεδο ο Καίσαρας έδωσε διαταγή στους άνδρες του να μην αποσπάσουν την προσοχή τους με την λεία, αλλά να ξεκινήσουν εργασίες περιχαράκωσης του βουνού στο οποίο είχαν καταφύγει οι

¹⁵⁵ Caesar, *De Bello Civili*, III. 94.

¹⁵⁶ Caesar, *De Bello Civili*, III. 95, 96.

περισσότεροι Πομπηϊανοί στρατιώτες. Βλέποντας οι Πομπηϊανοί τι πάει να κάνει ο Καίσαρας και λόγω του ότι σε αυτό το βουνό δεν υπήρχαν υδάτινες πηγές, αποφάσισαν να μετακινηθούν σε άλλα βουνά προς την Λάρισα. Έτσι για να τους σταματήσει ο Καίσαρας διασπάει τις δυνάμεις του και ένα μέρος αφήνει στο στρατόπεδο που μόλις είχε καταλάβει, ένα τμήμα στέλνει πίσω στο δικό του στρατόπεδο και ο ίδιος μαζί με τις υπόλοιπες τέσσερις λεγεώνες, ξεκίνησε για να συναντήσει τον εξαντλημένο Πομπηϊανό στρατό.

Στα έξι χιλιάδες βήματα κατά την αναφορά του ιδίου παράταξε τις λεγεώνες του και περίμενε, μόλις όμως οι Πομπηϊανοί τους αντίκρυσαν επέστρεψαν πίσω στο βουνό. Βέβαια το συγκεκριμένο βουνό είχε ένα πλεονέκτημα, το έβρεχε ένας ποταμός που περνούσε μέσα από αυτό. Έτσι σκέφτηκε ο Καίσαρας πως για να τους αναγκάσει να κατέβουν, ένας τρόπος μόνο υπήρχε και αυτός ήταν να εκτρέψει την ροή του ποταμού. Έτσι δίνει εντολή στους εξουθενωμένους στρατιώτες του να αποκλείσουν την πορεία του ποταμού από το όρος με προσχώματα. Μέσα σε ένα μερόνυχτο με επίπονη και ασταμάτητη εργασία κατάφεραν να εκτρέψουν την ροή του ποταμού και μόλις περάτωσαν το έργο ο Καίσαρας έστειλε πρέσβεις, ώστε να διαπραγματευτούν την παράδοσή τους σε αυτόν¹⁵⁷.

Το επόμενο πρωί δίνει διαταγή ο Καίσαρας να κατέβουν από το βουνό και να παραδώσουν σύσσωμοι τα όπλα τους σε αυτόν. Αυτοί χωρίς δεύτερη σκέψη κατέβηκαν στην πεδιάδα και γονατιστοί τον παρακαλούσαν να τους χαρίσει τη ζωή, τότε εκείνος αφού πρώτα τους καθησύχασε περιαιτολογώντας για την πραότητα του και τους διασφάλισε για την ακεραιότητά τους, έδωσε εντολή στους άνδρες του να μην τους βλάψουν και να μην επιθυμήσουν τα υπάρχοντά τους. Αμέσως μετα δίνει εντολή να προσέλθουν σε αυτόν οι στρατιώτες που είχε αφήσει στο στρατόπεδο του Πομπήϊου για να αντικαταστήσουν τις εξαντλημένες λεγεώνες που είχε μαζί του, έτσι ώστε να ξεκινήσει αμέσως για την Λάρισα¹⁵⁸.

Κάνοντας τώρα έναν απολογισμό της μάχης ο Καίσαρας αναφέρει πως από τους δικούς του στρατιώτες δεν χάθηκαν πάνω από διακόσιοι, αλλά από εκατόνταρχους έχασε αρκετούς γύρω στους τριάντα. Ένας από αυτούς ήταν και

¹⁵⁷ Caesar, *De Bello Civili*, III. 97.

¹⁵⁸ Caesar, *De Bello Civili*, III. 98.

ο ανδρείος Κραστίνος ο οποίος βρέθηκε με ένα σπαθί καρφωμένο στο πρόσωπο. Από την πλευρά του Πομπήιου υπολόγισε πως χάθηκαν σχεδόν δεκαπέντε χιλιάδες άνδρες και παραδόθηκαν σε αυτόν πάνω από είκοσι τέσσερις χιλιάδες. Οι φρουρές από την άλλη που είχε εγκαταστήσει ο Πομπήιος στα οχυρά της γύρω περιοχής παραδοθήκαν στον Πόπλιο Σύλλα. Ενώ άλλοι πολλοί κατέφυγαν στις γύρω πόλεις της Θεσσαλίας. Τέλος ο Λεύκιος Δομίτιος κατέφυγε στο βουνό, όμως εξαιτίας της σωματικής του υπερκόπωσης τον πρόφτασαν οι ιππείς του Καίσαρα και τον σκότωσαν¹⁵⁹.

Όσο για τις ναυτικές δυνάμεις του Πομπήιου, αυτές συνέχιζαν να αγωνίζονται παρόλο που είχαν φθάσει σε αυτούς οι φήμες της ήττας του Πομπήιου στα Φάρσαλα. Η μεγαλύτερη ναυτική μοίρα διοικούνταν τώρα από τον Κάσσιο και αποτελούνταν από ναυτικές δυνάμεις της Συρίας, της Φοινίκης, της Κιλικίας και της Σικελίας. Αυτός προτού μάθει για την ατιμωτική ήττα του Πομπήιου επιχείρησε να πάει στην Μεσσήνη, εκεί βρισκόταν το ένα τμήμα του Καισαρικού στόλου υπό την ηγεσία του Μάρκιου Πομπωνιανού (Marcius Pomponius). Το άλλο τμήμα ήταν υπό την καθοδήγηση του Πόπλιου Σουλπίκιου (Publius Sulpicus) και βρισκόταν στην Ουιβώνα κοντά στον πορθμό της Σικελίας. Φθάνοντας λοιπόν ο Κάσσιος στην Μεσσήνη προς αιφνιδιασμό του Πομπωνιανού, ο οποίος δεν είχε ενημερωθεί εγκαίρως και δεν είχε τοποθετήσει φρουρά στα πλοία του. Ο Κάσσιος λοιπόν είχε φορτώσει τριάντα πέντε φορτηγά πλοία από τα οποία τα είκοσι ήταν στεγασμένα, με πίσσα, δάδες και στουπιά και κάθε λογής εμπρηστική ύλη. Μόλις βρήκε την κατάλληλη ευκαιρία τα πυροδότησε προκαλώντας τρόμο και πανικό στους κατοίκους της πόλης και στην λεγεώνα η οποία βρισκόταν εκεί ως φρουρά.

Και αν τα νέα της ήττας του Πομπήιου δεν έφταναν εγκαίρως στον Κάσσιο αυτός θα είχε καταστρέψει την πόλη, όμως όταν αγγελιοφόροι τον πληροφορήσαν για το τι πραγματικά είχε συμβεί, παρόλο που δεν πείστηκε για το αληθές του γεγονότος αποφάσισε να εγκαταλείψει την πολιορκία της Μεσσήνης και μαζί με τον στόλο του να κατευθυνθεί στην Ουιβώνα για να αντιμετωπίσει τον Σουλπικιανό στόλο. Και σε αυτή την επίθεση ο Κάσσιος επιχείρησε το ίδιο σχέδιο. Θέλοντας δηλαδή να καταστρέψει μαζικά τα προσαραγμένα στην στεριά εχθρικά πλοία, πυροδοτεί φορτηγά πλοία γεμάτα με

¹⁵⁹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 99.

εκρηκτική ύλη, καταστρέφοντας όμως μόνο πέντε. Και καθώς η φωτιά επεκτείνονταν ραγδαία εξαιτίας του δυνατού αέρα, οι τραυματισμένοι στρατιώτες που είχαν αφεθεί εκεί ως φρουρά για τα πλοία αποφάσισαν να αγωνισθούν μέχρι τέλους. Επιβιβάσθηκαν λοιπόν στα εναπομείναντα πλοία και έκαναν γενική έφοδο κατά του Κασσιανού στόλου. Από αυτή την επίθεση βύθισαν δυο τριήρεις και κατάφεραν να αιχμαλωτίσουν δυο πλοία. Και παρόλο που στο ένα από αυτά βρισκόταν ο Κάσσιος κατάφερε ωστόσο και ξέφυγε με μια άκατο. Τότε ο Κάσσιος πληροφορήθηκε και από άλλου για την ήττα του Πομπήιου στα Φάρσαλα και έτσι πείσθηκε και αυτός και οι στρατιώτες του, που μέχρι τότε τις θεωρούσαν παραπλανητικές ειδήσεις. Έτσι αποφασίζει να απομακρυνθεί μαζί με τον στόλο του από τις Σικελικές ακτές¹⁶⁰.

IV.7. Ο Πομπήιος κατευθύνεται στην Αίγυπτο όπου βρίσκει τραγικό θάνατο.

Επιστρέφοντας τώρα την προσοχή μας πάλι στους δυο μεγάλους άνδρες, βλέπουμε πως ο Καίσαρας ορθά είχε αποφασίσει να συνεχίσει να καταδιώκει τον Πομπήιο. Καθώς ο δεύτερος όπως φάνηκε στην συνέχεια δεν σκόπευε να παραιτηθεί, αλλά είχε εκδώσει για λογαριασμό του στην Αμφίπολη διάταγμα με το οποίο καλούσε όλους τους Έλληνες και τους Ρωμαίους στρατευσίμους για να ορκισθούν. Όμως δεν είχε διευκρινίσει ποιοί από τις δυο φυλές θα ορκίζονταν, πράγμα σκόπιμο για να προκληθεί σύγχυση. Ίσως γιατί ήθελε να κερδίσει χρόνο για να φύγει όσο το δυνατόν πιο μακριά, ή γιατί σκόπευε να κρατήσει την Μακεδονία αν δεν τον ενοχλούσε κανείς. Ο Πομπήιος λοιπόν παραμένοντας στην θάλασσα, συγκάλεσε τους ξένους της Αμφίπολης και μάζεψε από αυτούς τα απαραίτητα χρήματα για τα επικείμενα έξοδά του.

Το επόμενο πρωί αφού έλαβε μήνυμα για τον ερχομό του Καίσαρα, αναχώρησε για την Μυτιλήνη όπου εκεί βρισκόταν η οικογένειά του. Από εκεί αναχώρησε για Κύπρο, φθάνοντας εκεί μετά από μια τρικυμία μαθαίνει πως η Ακρόπολη έχει καταληφθεί προς αποκλεισμό του, με την σύμφωνη γνώμη των Αντιοχέων και των Ρωμαίων πολιτών οι οποίοι είχαν εμπορικά συμφέροντα εκεί. Αυτοί λοιπόν έστειλαν αγγελιοφόρους στον Πομπήιο και του ζητούσαν να φύγει από την Νήσο, διότι είναι φυγάς και τον πληροφόρησαν να μην

¹⁶⁰ Caesar, *De Bello Civili*, III. 101.

κατευθυνθεί στην Αντιόχεια, καθώς η πράξη αυτή θα αποτελούσε θανάσιμο κίνδυνο για τον ίδιο και τους ακόλουθούς του. (Βέβαια κάτι παρόμοιο είχε συμβεί και στους Υπάτους Λεύκιο Λέντλο (Lucius Lentulus) και Πόπλιο Λέντλο (Publius Lentulus) με τον πρώτο να του στερείται η είσοδος στην Ρόδο και τον δεύτερο στην Κύπρο επειδή είχαν ταχθεί με την πλευρά του Πομπήιου)¹⁶¹.

Έχοντας όλα αυτά στο νου του αποφασίζει να μην μεταβεί στην Συρία αλλά να μαζέψει όσα περισσότερα χρήματα μπορεί, και αφού στρατολόγησε δυο χιλιάδες ένοπλους άνδρες κατά βάση δούλους στην καταγωγή, και τους επιβίβασε στα πλοία μαζί με μια μεγάλη ποσότητα χαλκού, αναχωρεί για το Πηλούσιο της Αιγύπτου. Εκεί θα βρει τον ανήλικο βασιλιά Πτολεμαίο να διεξάγει πόλεμο κατά της αδελφής του Κλεοπάτρας, την οποία και είχε εξορίσει από το Βασίλειο πριν λίγους μήνες. Και αυτό συνέβαινε διότι η Κλεοπάτρα είχε οργανώσει στρατό διεκδικώντας τον Αιγυπτιακό Θρόνο. Έτσι ο Πομπήιος στέλνει πρεσβεία στον ανήλικο βασιλιά ζητώντας του να τον δεχθεί στην Αλεξάνδρεια, στο όνομα της φιλοξενίας και της φιλίας που είχε η Ρώμη με τον πατέρα του Πτολεμαίο IB' Αυλητή, ώστε να προστατευθεί αυτός και ο στρατός του.

Όταν τελείωσαν την επίσημη επίσκεψή τους στον ανήλικο Πτολεμαίο οι πρεσβευτές του Πομπήιου, άρχισαν να μιλούν εμπιστευτικά με τους άντρες του βασιλιά στις τάξεις των οποίων ανήκαν και Ρωμαίοι στρατιώτες. Αυτούς τους είχε φέρει από την Συρία στην Αίγυπτο ο Γαβίνιος πριν χρόνια ώστε να βοηθήσουν τον πατέρα του ανήλικου βασιλιά Πτολεμαίου, και με το πέρας του πολέμου τους άφησε στο πλευρού του. Οι πρέσβεις λοιπόν τους προέτρεπαν να μην αφήσουν αβοήθητο τον Πομπήιο σε μια τόσο δύσκολη για αυτόν ώρα¹⁶².

Μόλις οι σύμβουλοι του ανήλικου βασιλιά έμαθαν τις συζητήσεις που είχαν γίνει για τον Πομπήιο, φοβήθηκαν μήπως αυτός εκμεταλλευτεί αυτή την ευκαιρία και καταλάβει όχι μόνο την Αλεξάνδρεια αλλά ολόκληρη την Αίγυπτο. Ήταν λοιπόν πολύ πιθανόν να εξεγερθεί και να συμμαχήσει με τον Πομπήιο ο βασιλικός στρατός, καθώς στις τάξεις του είχε πολλούς στρατιώτες που θα τον υποστήριζαν. Ταυτόχρονα όμως όσο οι πρέσβεις παρακαλούσαν να δεχθεί ο βασιλιάς τον Πομπήιο, ο Ποθεινός συγκάλεσε το βασιλικό συμβούλιο μέσα στο

¹⁶¹ Caesar, *De Bello Civili*, III. 102.

¹⁶² Caesar, *De Bello Civili*, III. 103.

οποίο ανήκαν ο Θεόδοτος ο Χίος και ο Αχιλλάς, δυο άνδρες εξαιρετικά επιφανείς τους οποίους ο ίδιος ο Ποθεινός είχε επιλέξει. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες περίμενε καρτερικά ο άλλοτε πανίσχυρος Πομπήιος, στο πλοiάριο του που ήταν αγκυροβολημένο κοντά στην ακτή, την θετική απόκριση του συμβουλίου.

Στο συμβούλιο όμως οι γνώμες διίσταντο, καθώς μερικοί ήθελαν να τον διώξουν και άλλοι θεωρούσαν καλύτερο να τον δεχθούν. Ο Θεόδοτος όμως, επειδή ήταν δάσκαλος ρητορικών λόγων και θέλοντας να κάνει επίδειξη της ρητορικής του ικανότητας, είπε πως καμία από τις δυο επιλογές δεν είναι ορθή. Και τούτο διότι αν τον δεχθούν θα κάνουν τον Πομπήιο αφέντη τους και τον Καίσαρα εχθρό τους, ενώ αν από την άλλη επιχειρήσουν να διώξουν τον Πομπήιο, θα γίνονταν αντίπαλοι και με τους δύο, με τον Πομπήιο επειδή τον έδιωξαν και με τον Καίσαρα επειδή τον έβαλαν στην διαδικασία να συνεχίσει να τον καταδιώκει. Έτσι ο Θεόδοτος πρότεινε την πιο ωφέλιμη για αυτούς λύση, δηλαδή να τον σκοτώσουν. Με αυτό τον τρόπο θα γίνονταν αρεστοί στον Καίσαρα, και πλέον δεν θα φοβόντουσαν τον Πομπήιο. Καθώς όπως είπε χαρακτηριστικά ο Θεόδοτος: *ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει*¹⁶³.

Έτσι αποφάσισαν να στείλουν τον αρχηγό του βασιλικού στρατού τον Αχιλλά ώστε να σκοτώσει τον Πομπήιο. Μαζί με τον Αχιλλά έστειλαν μάλιστα τον Λ. Σεπτίμιο, ο οποίος υπήρξε ταξiάρχος κατά τους πειρατικούς πολέμους που διεξήγαγε ο Πομπήιος, καθώς και κάποιον εκατόνταρχο που ονομαζόταν Σάλβιος. Όταν αυτοί έφθασαν στο πλοiό του Πομπήιου εκείνος εμπιστευόμενος τον Σεπτίμιο μπήκε μόνος του μαζί τους στο μικρό πλοiάριο, που επέβαιναν με σκοπό να πάει να συναντήσει τον βασιλιά. Πριν επιβιβαστεί χαιρέτησε την γυναίκα του Κορνηλία και διέταξε δυο από τους εκατόνταρχους του να επιβιβαστούν πρώτοι μαζί με έναν απελεύθερο τον Φίλιππο και τον υπηρέτη του τον Σκήνη. Όταν έφτασε η στιγμή να μπει και αυτός στο εχθρικό πλοiάριο στρεφόμενος προς την γυναίκα του και τον γιο του, είπε τους στοίχους του Σοφοκλή: *Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται, κείνου στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μὸλη*¹⁶⁴.

Αφού μπήκε στο πλοiάριο ο Πομπήιος απευθύνθηκε στον Σεπτίμιο λέγοντάς του: *Οὐ δὴ πού σε ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ;* Και

¹⁶³ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 77. Βλ. σχετικά, Caesar, *De Bello Civili*, III. 104.

¹⁶⁴ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 78. Βλ. σχετικά Gelzer 2005, 220.

εκείνος του απάντησε καταφατικά με σκυμένο το κεφάλι. Στην υπόλοιπη διαδρομή ο Πομπήιος προετοίμαζε τον λόγο που είχε γράψει στα Ελληνικά για να διαβάσει στον ανήλικο βασιλιά. Την ώρα που έφθαναν στην ακτή ο Πομπήιος έπιασε το χέρι του Φιλίππου για να σηκωθεί, τότε πρώτος ο Σεπτίμιος τράβηξε το ξίφος του και τον μαχαίρωσε από πίσω. Αμέσως μετά τον μαχαίρωσαν ο Σάλβιος και ο Αχιλλάς, ο Πομπήιος πέφτει νεκρός σε ηλικία μόλις πενήντα εννέα χρονών¹⁶⁵. Το κεφάλι του το έκοψαν και το κράτησαν ως λάφυρο, πιστεύοντας πως αυτό θα ικανοποιούσε τον Καίσαρα. Ενώ το σώμα του το έθαψαν κοντά στην παραλία φτιάχνοντας έναν υποτυπώδη τάφο. Έτσι άδοξα λοιπόν χάθηκε ο Πομπήιος, ένας άνθρωπος που διεκπεραίωσε με επιτυχία τόσους πολέμους και που ωφέλησε τόσο την Ρωμαϊκή Δημοκρατία. Ένας άνδρας που τιμήθηκε με τον τίτλο Μέγας και που από τα είκοσι τρία του έως τα πενήντα οχτώ του χρονιά ασκούσε αδιαλείπτως την εξουσία¹⁶⁶.

Δυστυχώς ο Πομπήιος κυριεύθηκε από τον πανικό του και έκανε λάθος κινήσεις, διότι μπορεί να είχε χάσει την μάχη στα Φάρσαλα αλλά δεν είχε χάσει τον πόλεμο. Διότι μετά την ήττα του στα Φάρσαλα πίστεψέ πως όλα πια είχαν χαθεί και παρόλο που έκανε μια ύστατη προσπάθεια να ανασυνταχθεί δεν τα κατάφερε. Αντιθέτως μετά από εκείνη την μάχη όσοι από τους αξιωματούχους διασώθηκαν, μέσα στους οποίους ανήκε και ο πεθερός του Λεύκιος Σκιπίων, ενέργησαν πιο έξυπνα από τον ίδιο τον Πομπήιο όπου την ίδια στιγμή έτρεξε να βρει καταφύγιο στην Αίγυπτο. Κατευθύνθηκαν λοιπόν όλοι αυτοί αμέσως στην Κέρκυρα προς τον Κάτωνα που είχε παραμείνει επικεφαλής ενός μεγάλου στρατεύματος και τριακοσίων τριήρων. Από εκεί ο Σκιπίων μαζί με τον Κάτωνα έφυγαν για την Αφρική ελπίζοντας στην βοήθεια του Βάρωνα και του συμμάχου τους βασιλιά Ιόβα της Νουμιδίας.

Όταν έφτασαν στην Αφρική ο στρατός επέλεξε για διοικητή τον Κάτωνα αλλά αυτός αρνήθηκε, λόγο του ότι εκεί υπήρχαν ανώτεροι στο αξίωμα άνδρες και έτσι αρχηγός ορίστηκε ο Λεύκιος Σκιπίων. Από την άλλη πλευρά ο Κάσσιος έπλευσε προς τον πόντο με σκοπό να συναντήσει τον Φαρνάκη και να τον ξεσηκώσει εναντίον του Καίσαρα. Τέλος ο γιος του Πομπήιου μαζί με τον Λαβιηνό, τον Σκάπουλα και ένα τμήμα του στρατού κινήθηκαν για την Ιβηρία

¹⁶⁵ Πλούταρχος, *Πομπήιος*, 79.

¹⁶⁶ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί εμφύλιοι Β'*, 12.86.

ώστε να την αποσπάσουν από τον Καίσαρα, καταφέροντας να δημιουργήσουν ένα μεγάλο στρατό από Ίβηρες Κελτίβηρες και δούλους. Τέτοιες δυνάμεις είχε ακόμα ο Πομπήιος τις οποίες είχε προετοιμάσει και για ακατανόητους λόγους εγκατέλειψε μέσα στην σύγχυση του¹⁶⁷.

Στο μεταξύ ο Καίσαρας που συνέχιζε να καταδιώκει τον Πομπήιο προς τα ανατολικά όπου είχε πληροφορηθεί ότι κατευθύνεται προς τα εκεί, διέσχισε τον Ελλήσποντο με μικρά σκάφη καθώς δεν διέθετε καθόλου τριήρεις. Καθώς λοιπόν έπλεε προς την Ασία συναντάει τον Κάσσιο με τον στόλο του, όπου κατευθυνόταν προς τον Φαρνάκη. Και εδώ παρατηρείται κάτι αξιοπερίεργο, πως δηλαδή ο Κάσσιος όχι μόνο δεν επιτέθηκε στα πλοία του Καίσαρα αλλά ικετικά του ζήτησε συγχώρεση και του παραχώρησε τον στόλο του. Αυτή του η πράξη δεν μπορεί να δικαιολογηθεί, πέραν του το ότι τον κυρίευσε φόβος αντικρίζοντας τον Καίσαρα που γνώριζε τι έχει καταφέρει ως τώρα. Καθώς δεν είναι δυνατόν ο Κάσσιος να παρέδωσε τον στόλο του από πραγματική μετάνοια και αγάπη προς τον Καίσαρα, διότι είναι ο ίδιος άνθρωπος που θα συμμετάσχει στην δολοφονία του λίγα χρόνια αργότερα¹⁶⁸.

Αφού κατάφερε λοιπόν ο Καίσαρας να γλυτώσει με αυτόν τον πραγματικά απροσδόκητο τρόπο πέρασε τον Ελλήσποντο και έδωσε συγχώρεση σε εκείνους τους πληθυσμούς. Ωστόσο έμαθε πως ο Πομπήιος είχε δώσει σημεία ζωής στην Κύπρο, έτσι σκέφτηκε πως ο επόμενος σταθμός του Πομπήιου θα ήταν σίγουρα η Αίγυπτος, λόγω της παλιάς του φιλίας με το Βασίλειο της Αιγύπτου. Έτσι αφού πρώτα πέρασε από την Ρόδο, δεν περίμενε να φτάσει ο στρατός του παρά επιβίβασε στις τριήρεις του Κασσίου και σε Ροδιακά πλοία όσους στρατιώτες είχε μαζί του. Δηλαδή την λεγεώνα που είχε διαταχθεί να τον ακολουθεί από την Θεσσαλία, και μια δεύτερη λεγεώνα την οποία είχε ζητήσει να του δοθεί από τον υπαρχηγό Φούφιο της Αχαΐας. Μόλις φθάνει στην Αλεξάνδρεια μαθαίνει για τον ατιμωτικό θάνατο του Πομπήιου. Αλλά δεν προχώρησε αμέσως σε εχθρικές ενέργειες καθώς περίμενε πρώτα να φτάσει και το υπόλοιπο στράτευμά του.

Όταν έφτασε και ο υπόλοιπος στρατός του Καίσαρα, μια μερίδα πολιτών είχαν εξεγερθεί και διαμαρτύρονταν ότι μειώνεται η βασιλική

¹⁶⁷ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 12.87.

¹⁶⁸ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 13.88.

μεγαλοπρέπεια. Αυτός άδραξε την ευκαιρία καθώς σε μια τέτοια ταραχή έβλεπε τα δικά του συμφέροντα να εδραιώνονται πιο εύκολα στην Αίγυπτο. Αφού θανατώνει τον Αχιλλά και τον Ποθεινό, διατάζει να δημιουργηθούν και άλλες λεγεώνες από τους Πομπηιανούς στρατιώτες που βρίσκονταν στην Αλεξάνδρεια, καθώς λόγω των ισχυρών ανέμων δεν μπορούσε να φύγει για να φέρει επικουρικές δυνάμεις. Ύστερα από πολλές μάχες που διεξήχθησαν έξω από τα ανάκτορα και σε πολλές παραλίες της Αλεξάνδρειας ο Καίσαρας βγήκε νικητής. Και όντας τώρα ο μόνος ύπατος θεωρούσε τον εαυτό του υπεύθυνο για να διευθετήσει την δυναστική διαμάχη του ανήλικου βασιλιά και της αδερφής του Κλεοπάτρας¹⁶⁹.

¹⁶⁹ Αππιανός, *Ρωμαϊκοί έμφύλιοι Β'*, 13.89, 90.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Πομπήιος ήταν ένας άνδρας με πολλές ικανότητες και φιλοδοξίες που κατάφερε να ανελιχθεί στο υψηλότερο επίπεδο της Ρωμαϊκής εξουσίας. Ξεκινώντας από την νεαρή του ηλικία ακολουθούσε τον πατέρα του στις εκστρατείες και μέσα σε λίγα χρόνια κατάφερε να κερδίσει την εύνοια πολλών σημαντικών προσωπικοτήτων. Ήταν αρκετά έξυπνος και ικανός ώστε να αδράξει κάθε ευκαιρία που του παρουσιάστηκε είτε στην πολιτική σκηνή είτε στις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Έτσι ίσως λόγω της αξιοσύνη του, του ανέθετε η σύγκλητος και ο δήμος να διεκπεραιώνει τις πιο σημαντικές αποστολές. Βέβαια δεν μπορούμε να γνωρίζουμε επακριβώς αν επέλεγαν τον Πομπήιο μόνο λόγω της αξίας του, ή αν ο ίδιος κινούσε τα νήματα ώστε να βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο των σημαντικότερων γεγονότων. Έτσι μέχρι ο Καίσαρας να αποκτήσει ίδια η και περισσότερη ίσως ισχύ από αυτόν όλα κυλούσαν φυσιολογικά, ο καθένας διοικούσε τις επαρχίες του και διεξήγαγε τις πολεμικές του επιχειρήσεις. Όταν όμως ο Πομπήιος συνειδητοποίησε πως ο Καίσαρας αύξανε ολοένα και περισσότερο την επιρροή του στα πολιτικά πράγματα, τότε στράφηκε εναντίον του μέχρι που η κόντρα τους παρέσυρε το Ρωμαϊκή Δημοκρατία σε εμφύλιο πόλεμο.

Έτσι λοιπόν ο Πομπήιος παρόλο που σε όλη του την ζωή ήταν ικανός και άξιος, τόσο ως στρατηγός όσο και ως πολιτειακός άρχοντας, χάνει τόσο άδοξα αυτόν τον πόλεμο έχοντας μάλιστα ένα τόσο ατιμωτικό τέλος. Βέβαια αν σε αυτόν τον πόλεμο είχε νικήσει ο Πομπήιος κανείς δεν μπορεί να ξέρει με ποιον τρόπο θα συνέχιζε να ασκεί την εξουσία, καθώς μετά από αυτό θα γινόταν ο απόλυτος κυρίαρχος και ίσως να κυβερνούσε ως ισόβιος ύπατος. Όπως ακριβώς κυβέρνησε και ο Καίσαρας έως το τέλος της ζωής του, όπου ήταν εξίσου ή και πολύ πιο άδοξο από αυτό του Πομπήιου. Διότι παρόλη την αγάπη του κόσμου και την αξιοσύνη του σε όλα, προδοτικά τον δολοφόνησαν οι δικοί του άνθρωποι, που ο ίδιος ο Καίσαρας τους είχε τοποθετήσει στις πιο καίριες θέσεις. Εν τέλει η ιστορία έχει δείξει πως οι ποιοί τρανοί ηγέτες έχασαν την ζωή τους αν όχι άδοξα, σίγουρα μετά από προδοσία δικών τους ανθρώπων. Ωστόσο αυτό δεν μπορούσε να ακυρώσει τις σπουδαίες πράξεις τους. Εφόσον αυτές καταγράφηκαν από πολλούς ιστορικούς και συγγραφείς ανά τους αιώνες, ώστε

να υπάρχει η δυνατότητα μέχρι σήμερα να μελετάται η ζωή και το έργο τους. Πάντως αν έμεινε γνωστός στην ιστορία για κάτι ο Πομπήιος, αυτό είναι σίγουρα η αγάπη που έτρεφε ο κόσμος γι' αυτόν, καθώς πολλοί ήταν αυτοί που μίσησαν την στρατηγική του, κανένας ωστόσο τον ίδιο ως άνθρωπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ❖ Collins 1953: H. P. Collins, „Decline and Fall of Pompey the Great“, *G & R* 22 (1953) 98-106.
- ❖ De Wet 1981: B. X. de Wet, „Aspects of Plutarch’s Portrayal of Pompey“, *Acta Classica* 24 (1981) 119-132.
- ❖ Gelzer 2005: M. Gelzer, *Pompeius. Lebensbild eines Römers*, Μόναχο 2005.
- ❖ Hillman 1996: Th. P. Hillman, „Cinna, Strabo’s Army, and Strabo’s Death in 87 B.C.“, *AC* 65 (1996) 81-89.
- ❖ Hillman 1997: Th. P. Hillman, „Pompeius in Africa and Sulla’s Order to demobilize (Plutarch, Pompeius 13.1-4)“, *Latomus* 56 (1997) 94-106.
- ❖ Keaveney 1982: A. Keaveney, „Young Pompey: 106-79 B.C.“, *AC* 51 (1982) 111-139.
- ❖ Keaveney 2005: A. Keaveney, *Sulla. The Last Republican*, Νέα Υόρκη 2005.
- ❖ M. Rostovtzeff, *Ρωμαϊκή Ιστορία* (μτφ. Β. Κάλφογλου), Αθήνα 1984.
- ❖ Seager 1979: R. Seager, *Pompey the Great: A Political Biography*, Berkeley-Los Angeles 1979.
- ❖ Ward 1970: A. M. Ward, „The Early Relationships between Cicero and Pompey until 80 B.C.“, *Phoenix* 24 (1970) 119-129.
- ❖ Williams – Williams 1988: R. S. Williams & B. P. Williams, „Cn. Pompeius Magnus and L. Afranius: Failure to Secure the Eastern Settlement“, *CJ* 83 (1988) 198-206.